

TURFSTEKER

Algemeen

Veevorming en veenvormers

VEENMOS

(II, 126)

[Het veenmos is een belangrijke veenvormer.]
peelmos: *pialmos* L 265.

Turfsteken voor eigen gebruik

Algemeen

TURFSTEKEN VOOR EIGEN GEBRUIK

(I, 12)

[De boer of kleingebruiker steekt jaarlijks een hoeveelheid turf die hij nodig heeft voor de winter. Het steken voor eigen gebruik is de oudste manier van vervenen.]
voor eigen gerief steken: *v0r ejga garifst^ka* L 265; *v0r ejga garēfstēka* L 266,288a; steken voor eigen gerief: *stēka v0r ejgan gerif* L 245; voor eigen berief steken: *v0r ejga barifstōka* L 210; kluiten steken: *kluts slgka* L 245; pelen: *piala* L 266; voor eigen brandstof steken: *v0r ejga brantstofst<>ka* L 244b; hoerenpeel (zelfst. nmw.): *bōrapialL2S8a*; *būrapel* L 244b.

WERKBROEK

(I, 20)

[Bepaalde broek bij het steken van turf gebruikt.]
turksleren boks: *tprakslēraboks* L 288a; bom-
bazijnen boks: *bomazlnaboks* L 245.

DRINKKAN

(monogr.)

[Drinkkan, meestal gevuld met koffie, met een inhoud van 5 4 6 liter.]
drinkenstuitje: *dreykastgtja* L 265; tuitje: *tptja* L 265.

PAUZE TIJDENS HET WERK

(I, 21)

[Pauze tijdens het turfsteken. Onder het genot van een pijp zitten de boeren bij elkaar na eerst de meegebrachte boterhammen of spekkoek verorberd te hebben.]
schofttijd: *sxofiffi* L 266; pijpschoftje: *pejpasxofja* L 244b; pijpschoft: *pipasxofi* L 245; *plpaēoft* L 265.

PAUZEREN TIJDENS HET WERK

(I, 21)

schoften: *sxofta* L 210, 288a; eens aanstoken: *as anstōka* L 244b; er eens vijf vatten: L 244b.

PIJPEVEGER

(II, 125)

[De lange, dunne grashalm van het buntgras doet uitstekend dienst als pijpeveger.]
pijpeveger: *pipavqgar* L 288a; *pipavqgars* (mv.) L 265; pijpspier: *pipasplr* L 210; pijpsmeel: *plpasmēl* L 244b; smelen (mv.): *smēlja* L 288a; busseltje smelen: *b0salka smēla* L 265.

SCHUILHUT

(I, 22)

[Om te kunnen schuilen bij een regen- of onweersbui bouwt men een improvisatorische schuilhut, soms van droge turven of pluggen gemaakt.]
schuilhut: L244b; *sūlh0t* L 288a; hut: *h0ta* (mv.) L 210; peelhut: *plalh0t* L 265; keetje: *kiatja* L 288a.

TURFBOER

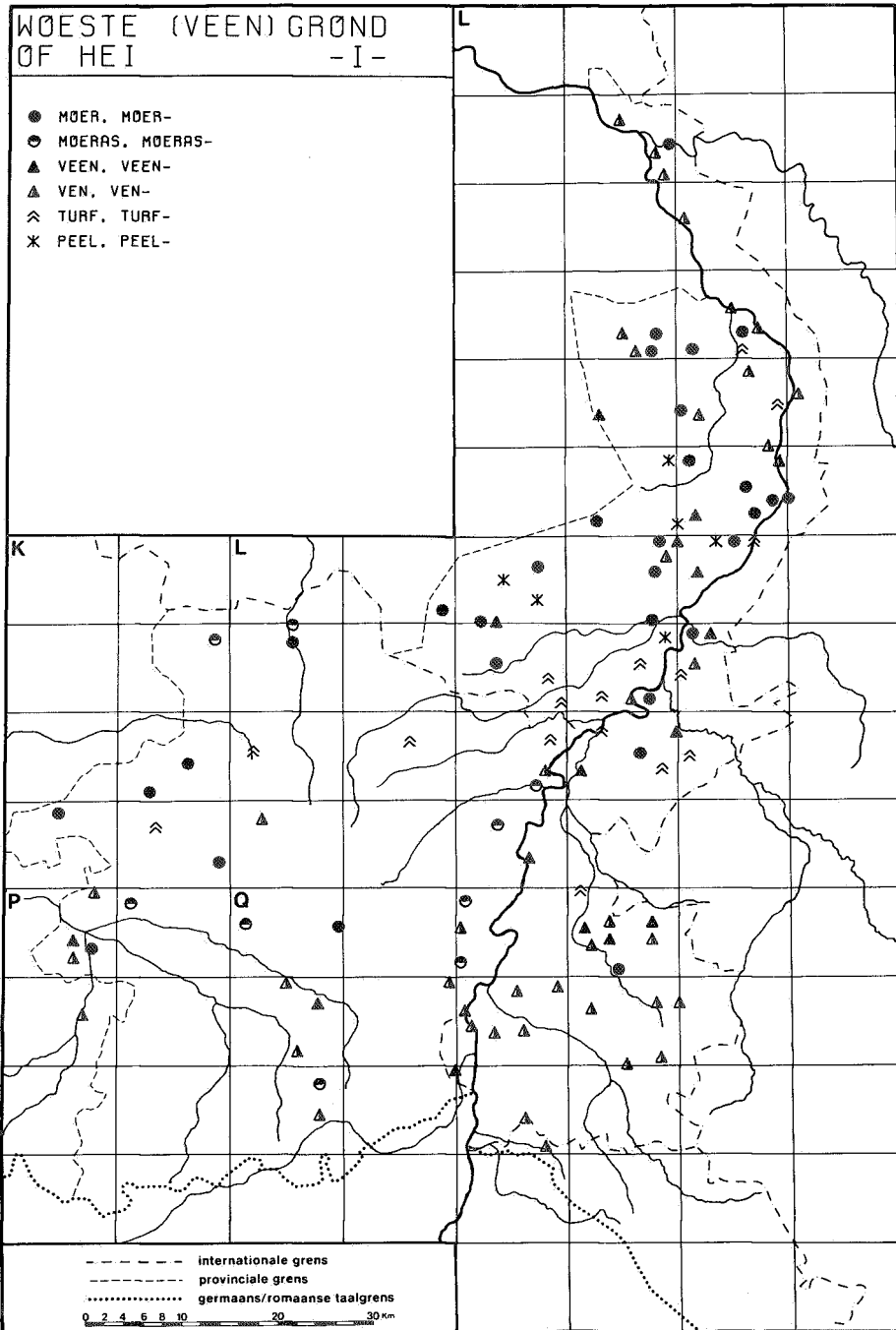
(I, 9)

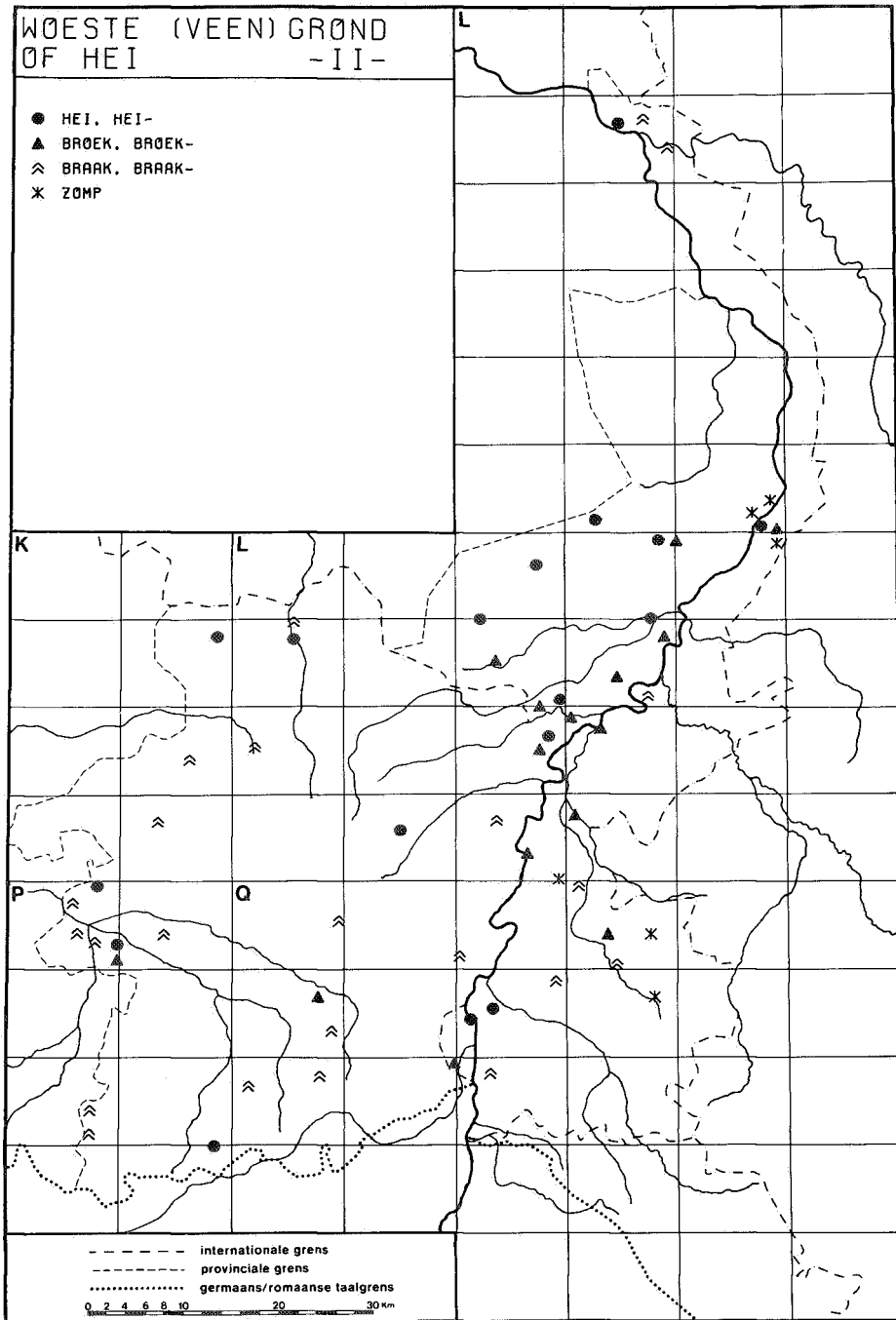
[De turfboer of turfventer pacht van de gemeente veengrond en gaat deze in de lente en zomer uitsteken. De turf probeert hij in de omringende plaatsen of steden te verkopen.]
turfboer: *tprafbūr* L 210, 244b; *tyrafbōr* L 288a; vervenen L 244b.

VEENGROND, STUK NIET ONTONGNEN HEI OF WOESTE GROND (zie kaarten)

(I, 3; N 27, 4a; N 27, 18a; S 39)

[Een stuk grond waarop het mogelijk is een bepaald soort turf te steken.]
moer: K 353, L163,211,215,216,265,330; *mur* K 361; *mūr* L 210,265,266, Q 3; *mōr* L 269,269a, 269b, 288a, 289,290,318b, 322a, 331, Q 39; *moar* L245, P49; moergrond: L271,0 39; *murgront* K 317, 353; *murgront*] L 318b; *murgrōnt* L 312; *mōrgronk* L 269,290a, 295; *mōrgront* L289; *mōrgrōnt* L 289b; *mōrgront*] L 382; moerhoek: *murhok* K 318; stuk moer: L 211; moeras: *murps* L 372, P 51, Q 7, 12; *muras* Q 158; *murās* L 312; moerasgrond: *murasgrnt* K 278; *muras>grnt* Q 2b; *mprpsgrnt* L 420; moerassige grond: *murāsaga grōnt* L 312; veen: L 244b, 267, 269,289, 290, 298, 331, 385, 427, Q 30, 32a, 187; *vean* L 381; veengrond: L 244b; *vēangrnt* P 48; *vēngruntj* Q 33; *vēngront* Q 72; vengrond: *vengrnt* Q 162; ven: L 165,210,217,246, Q 32,111,196; *ven* L 159a, 250,331,331b, 372a, Q 202,247; *ven* L 164, 191, 209, 213, 215a, 246a, 249, 268, 291,

II.4

330, P 48, Q 27,71,96c, 162; ve<L297,413, P 45, 108, Q 9, 35, 71, 80, 96a, 96c, 97, 98, 102, 103, 104a, 113, 116, 118; turf: L 325, 328, 382, Q 20; t0rfYL 358, L 377; tprfL 248,296,321a, 387; t0raf L 360; turfbroek: tprfbrok K 358; turfgrond: tprafgront L 371a; tprfgrönt L 215; tprfgrontj L 320; t0rfgrontj L 332; turfgront L 352; peel: L 288; pël L 323; pi-jal L 290; pial L 266; pejal L 288a; pil L 295; peelvejd: pelvdt L 265; hei: L 265, 270, 288a, 289, 321a, 322a, Q 104a; hÿ L 312; A© K 278, L 416, P 222; hej L 290; hê L 371a; heigrond: hejgrönt Q 99*; hejgrnt P 50; hejgrönt L 159a; hëagrnt P 45; heiland: Q99*; stuk hei: J0fc Ag/ L 211; stpk hej L 269; perceel hei: persial hej L 289; broek: brok L 290, 322a, 327, 371a, 374, 427, 432, P 50; brük Q 76,80; bröak P 51; brüak P 51; broeken (mv.): L 377; broekgrond: brökgröntj L 321, 322a; brökgronk L 270; bruakgront Q 76; broekdeel: brökdejl L 318b; broekland: brugklânt Q170; braak: brpfc Q12; brpivc P174, Q 158; ðrîfc (bijw.) P 44,49; braakgrond: L420; bräk>grönt L 163, 163a; bräk>grnt P 48; brök>gront L 352; brak>grönt L 312; bräk>grönt L 312; brak>grnt P 54; brök>gront P 175; brökgrnt Q 3; brgkgrönt Q 193; bröakgrnt Q 156; braakland: bräklantj Q 20; bräklant?48,Q39;bräklânt K 358; brgklant Q 98; broklant Q 77; brgklanjt L 330; braakliggende grond: brgkleganda grOnt Q 39; braakveld: brgk>v\$lt K 317; woeste grond: iw/wa grOntj Q 28; WKSa grÖnf Q 7; w0jsts grontj L 430; wusfö grontj L 332; tvtwia grani L 271; wüsia gruñi L 289b; wusia grörjk L 269b; wilde grond: we/a grorf Q 39, 111; we/a grontj L 322; weldjffgrontj L 320a; vee/a gW/A: L 295; zomp: L 269, Q 35, 113; zomp L 270, 430; zgmp L 269; zwnp L 269a; hemelvluchtige grond: him»l-vlax9X3 >gront P 175; rusgrond: r0sgront L 360; ruwe grond: ruw» grontj Q 33; onontgonnen grond: ununtgung grunt L 420; wrakke grond: L 413; bosgrond: bos>grönt L 289; schabhertengrond: fabartgront L 360; beemd: b%om P 107a, 176, Q 80; drift: drft P 50; band: bént Q 111; bî>3n%ot Q 197, 197a; vuile band: vuh bent Q 204a; bunt: bynt P 44; wildernis: L 288a; weldarnas K 318; wildarnas K 358; wildarnis Q 79a; weljarnes L 332; wild stuk: weyVl ð0& L 290a; stuk wilde grond: st\$sk wélete grönt L 165; stuk wildernis: st0k weljarnss L 321; wild ding: welj denk L 318b; ruw ding: ruw denk L 318b; meers: mias Q180; dries: drës Q 204a, 247a; dres Q 247; stuk dries: stpk drës Q 22; bos: bgsQ 11; struweel: strywal Q 3; strywal L 331; stravel K 361; stravel Q 72; strevgj Q 2b; gang: gpn P 222; woest stuk: h-jjji ff0ç L 290a; hof: no»l Q 72; goor: gura P 51; op de los: op >da los Q 9; mos: mos L 244b.

NIET AFGEGRAVEN HOOGVEEN

(N 27, 18b)

[Echt hoogveen is beperkt tot een paar gebieden in Nederland. Een aantal opgaven duidt zeker niet op hoogveen maar op een bepaalde grond waar het mogelijk is turf te steken.]

bovenveen: bovavên L 312; bwovavên Q 162; hoogveen: huxvên P 45; hÿx>vën P 51; hÿxven L 163, 163a; peel: pial L 265, 269; vaste peel: vgsta plal L 290; turf: L 290a; tprfL 269b; turfwei: t0rfwê K 358; turfgrond: tgrfgröntj L 321; ongeturfde wei: ongat0rfda wa K 353; bolle turf: bghn tprf L 270; bgh tprfh 322a; berg: b0rax Q 71; broek: bruk K 354; moerbroek: murbrok L 352; strouwsel: strgwsal L 312; hoge gracht: howga grax Q 80; ongebroken grond: ongabrgka gront P 222; reenvoor: rejanvoar Q 72; ongelijk gemaakt ven: ungalejk gamakt ven L 420; drijfzand: drejzânt Q 158.

UITGEVEENDE GROND

(N 27, 18c)

[Grond of plek waaruit het veen is weggehaald.]

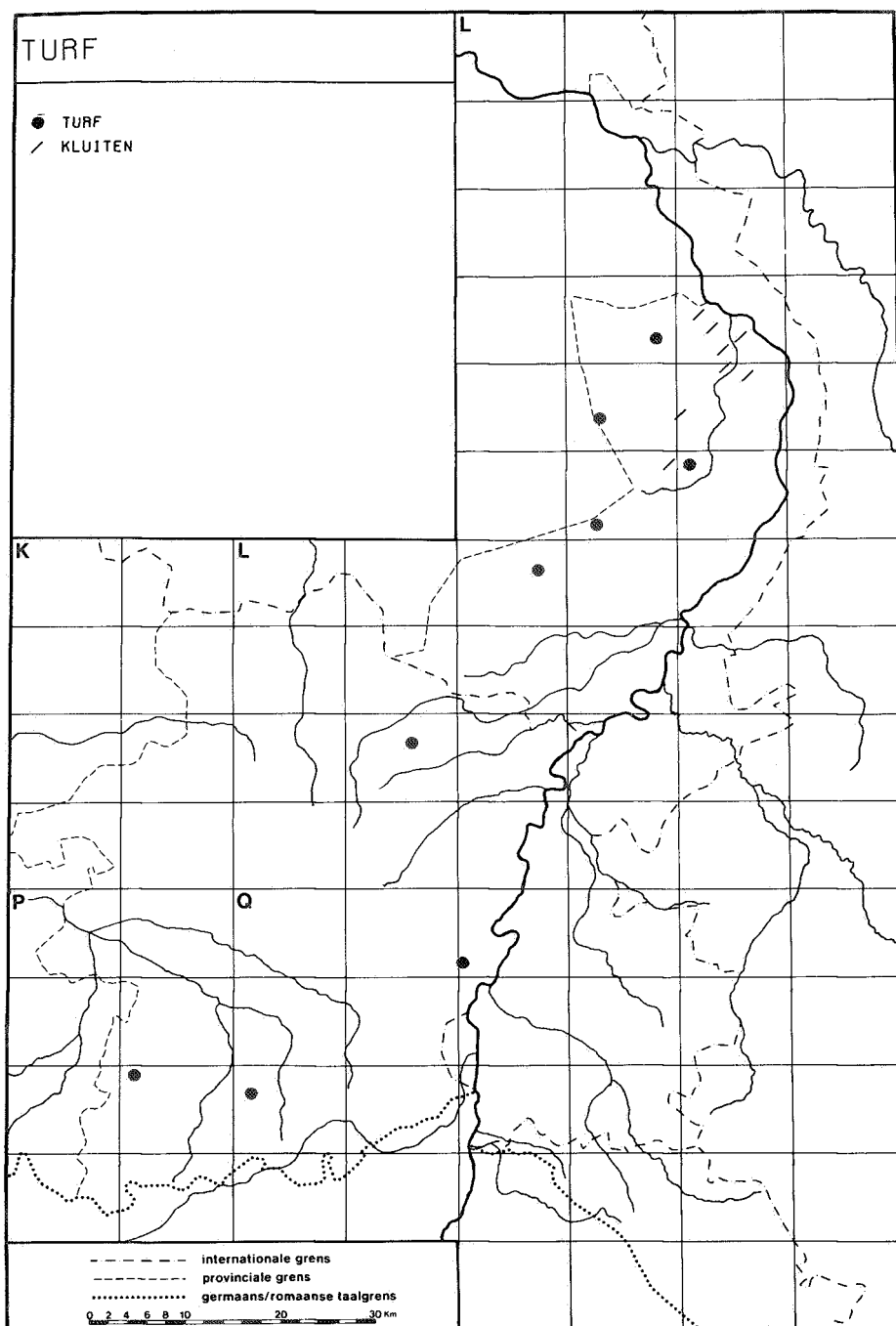
turfsuil: t0rafk#l K 317, P 45; tprfkgwl Q 162; t0rafk\$l K 318; tprafkpal Q 2b; t0rfkpla (mv.) K 358; peelkuilen (mv.): pelkpla L 265; turfkot: t0rfkot K 358; turfputten (mv.): L413; peel:pial L 318b; overgraven peel: övargrdva pial L 290; peelgrond: pialgronk L 269; pllgrontj L 290a; ontveende grond: K 315; uitgeturfde grond: K 361; arme grond: erama >grönt P 175; venen (mv.): vianan L 312; uitgeturfde wei: K 353; broek: brok L 372a; afgegraven broek: dfgagrda brök L 270; leeg veen: lix vën L 269b; leeg ven: lëx ven L 163, 163a; heuvelen (mv.): L 288a.

TURF (zie kaart)

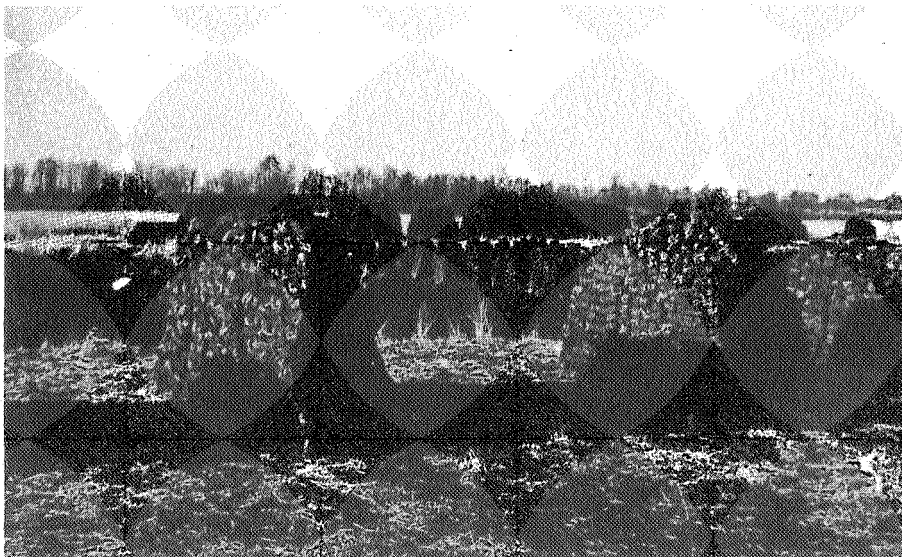
(I, 1; monogr.)

[Met de benaming turf duidt men doorgaans een brok veen aan van een bepaalde vorm en grootte dat men door steken uit hoogveen of door baggeren uit laagveen verkrijgt. Verschillende bewerkingen worden op dat brok veen toegepast voordat het als brandstof kan dienen. Soms bedoelt men met turf veengrond of veen in het algemeen.]

turf: t0raf Q 156; tpraf L 210, 244b, 265, 266, 288a, P176; turafQ 12; tgrafL 360; kluiten (mv.): kluta L 266; klüta L 245; klyta L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; brand: brant L 265

II.4

Afb. 1. turf in verschillende hopen

HEITURF

(monogr.)

[Een turf die in de heide wordt gestoken. Hij wordt gevormd uit heide planten en hij behoort tot de voedingsarmere turfsoorten. Hij wordt in de regel als heiplag of zode gestoken. De heiturf laat bij verbranding veel as achter.]

rus: *W K 278.*

BONK- OF GRAUWVEEN

(I, 2e; N 27, 19a)

[De bovenste laag in het veen. Deze bonklaag behoort tot het voedselarme veen en bestaat voor het overgrote deel uit weinig of niet vergaand sphagnum of veenmos. Turf uit deze laag dient vooral als aanmaakturf.]

bonksel: *boqksal* L 244b; bolster: *bolstdr* L 269b; vaal moer: *val mür* L 265; vale: *vah* L 266, 290; vale turf: L 211; *vahn t0nfl* L 210, 244b, 245, 265; turf: *tprsf* L 266; turf grond: *t0rfgrgnt* L 312; *t0rgfgront* Q 71; losse turf grond: *lossn t'rfgront* L 270; bolle turf: *böhnt0r3fl* L 288a; bolle: *bph* L 288a; *böh* L 288a; vilt: *velt* L 210, Q 96c; bovenveen: *bövavèn* L 244b; mosturf: *m0stprafhls&a*; aanmaakturf: *dnmükt0nf* L 244b; schaverd: *sxövert* L 266; vinken (mv.): *vleijka* L 290a; russen (mv.): *res* K 358; *ros* L 269; *rest* P 45; zoden (mv.): *zój* L 269; turfzoden (mv.): *t0rafzój* L 269; zool: *zöl* L 321; erf: *erf* L 159a; weigrond: *wqgront* K 358; wei: *wē* P 51; moer: *mar* L 382; moergrond: K 361; humus: *hym0s* L 163, 163a; *h0m0s* L 312; humuszand: Q 39; bouwlaag: L 413; *bolox* L 371a.

LOKVEEN

(I, 2d)

[Heide, vermengd met het wollegras en andere grassoorten, en veenmos vormen de bestanddelen van deze veenlaag. Het overvloedig voorkomen van vlokken lok (= wollegras) veroorzaakt de benaming *lokveen*.]

lok: *lok* L 266; loklagen (mv.): *loklp̄ga* L 245; lokhurf: *loktprgf* L 244b; pluisturf: *plýstprrf* L 288a; smoezen (mv.): L 288a.

LOK

(II, 128d)

[Grote, vaste vlokken wollegras in het lok veen. Voor de turfsteker vormt dit lok een hinderpaal bij het steken vanwege zijn taaiheid.]

lok: *lok* L 244b, 245, 265, 288a; kof: *kōfh* L 265; haren: *h̄pr* L 245; kwezelsharen: *kwezalsh̄r* L 265; *kwēzalsh̄r* L 288a; oudewijvenhaar: *āwivah̄r* L 244b, 265, 266; pluus: *plýs* L 288a; pruiken: *pr0ks* L 266.

ZWART- OF BLAUWVEEN

(I, 2e)

[Veen dat bestaat uit meer of minder sterk vergane plantenresten van alle veenformaties, de voedselrijke, de matig voedselrijke en de voedselarme venen. De turf hieruit behoort tot de best brandbare.]

zwarte turf: *zwartsn t0nf* L 245, 288a; zwarte: *zwarts* L 210; *zwem* L 288a; kluut: *klydt* L 288a; ondergrond: L 244b; scherpe turf: L 288a.

Afb. 2. wollegras of lok

HA VERSTRO OF PIJPERD

(I, 2b)

[Een lichtere veensoort dan het zwarteveen met veel overblijfselen van de moerasplant *Scheuchzeria erin.*]

pijperd: *pejpdrt* L 244b; *pipdrt* L 245, 266; *pipart* L 288a.

DARGVEEN

(I, 2a)

[De onderste laag veen. Ze is een mengsel van zand, veen en leem en is slijkachtig van aard.]

dargturf: *ddrx̄t0rfL7Ma*; pekkerd: *p^kart* L 265; harde turf: L 288a; kluiten (mv.): *klüt* L 266; zand: L 210; zanderige turf: L 288a.

DOORNATTE TURF

(II, 16e)

natte turf: *natm tprfL* 244b; *naīs tynf* L 266, 288a; strontnatte turf: *strontnāta tprafl* 245.

VAST VEEN

(I, 16a)

[De goede, ongerepte veengrond.]
vaste pecl: *vāstdplg* L 265, 288a.

LOS VEEN

(I, 4a; I, 16b)

[Los veen staat tegenover het vast veen en is slecht van kwaliteit.]

bonksel: *boqksal* L 245, 266, 288a; drabbik: *drabdk* L 265.

LOS, GEZEGD VAN VEEN

(I, 16b)

los: *los* L 265.

STUKKEN LOSSE MOERGROND

(I, 63)

brokken (mv.): *brpk* L 245; brokkelen (mv.): *brokah* L 265; knapperd: *knopzrt* L 288; lochte knapperd: *loxta knoparl* L 288; stukken (mv.): *st0k3* L 265, 266.

WEGGEBONKT VEEN

(I, 17)

[Veen dat eertij ds is bewerkt en dat losse rommel is geworden.]

weggebonkt moer: *wexaboqkt mūr* L 265; verbonkt veen: L 244b; bonksel: *botjksdl* L 245, 288a; omgeschoten moer: *émgaSöts mūr* L 265; vergraven veen: *vargravd ven* L 244b; oversteken pecl: *pvsrst^kg pidl* L 265.

AS MET GLOEIENDE STUKJES TURF

(I, 10c)

assen (mv.): *as3* L 288a; deameren (mv.): *dömah* L 288a.

ZULTTURF

(I, 11b)

[Turven waarvan de gloeiende kolen in de stoof uitdoven.]

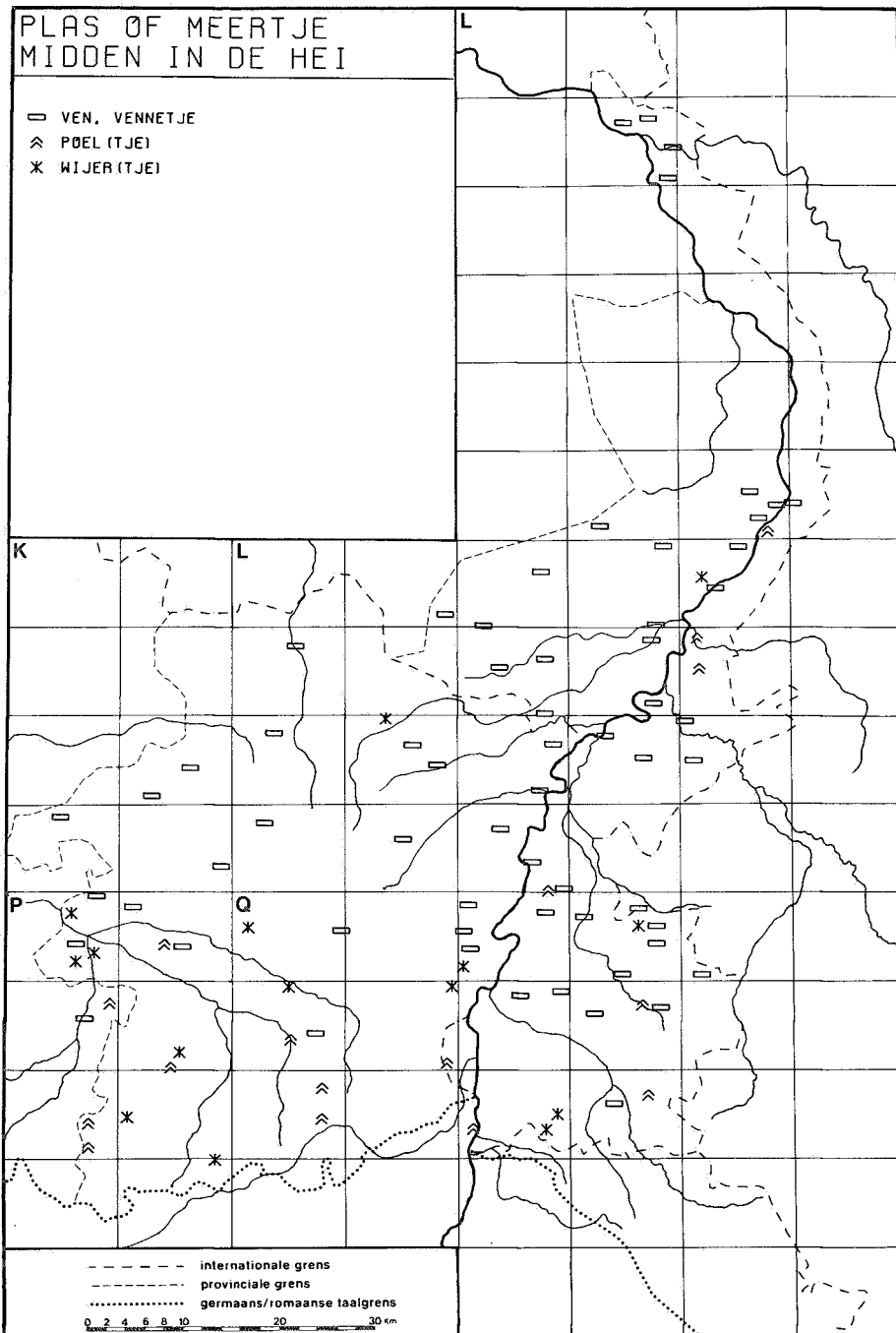
zuHtorf: *z0ljtjtpnfl* 288a.

TURFSTEKEN

(I, 12; I, 14; N 27, 1)

[De algemene benaming voor het winnen van turf voor eigen gebruik.]

turfsteken: *tpraf.stēka* L 165; turfgraven: *tfrjff grāva* L 244b; ultturven: *üttQnva* L 288a; ontginnen van veengrond: L 321, P 44; veengrond ontginnen: P 48, 49.

VEENKUIL

(I, 15)

[De kuil waaruit men de turf haalt.]

kuil: L 244b; *kp* L 265; *kyl* L 265; *kul* L 266; put: *p0t* L 244b; peelkuil: *plalkul* L 288a.

TURFVELD

(I, 117)

[Klein perceel waar de boeren turfsteken. De grootte ervan hangt af van de dikte van de turflogen. In L 265 is zo'n perceeltje tien meter lang en vier meter breed.]

turfveldje: *tprafveltja* L 210, 245, 265, 266; veldje: *velt/a* L 244b, 265, 266; peelveld: *pialveli* L 288a; peelveldje: *plalvstija* L 245, 288a; plak: *plak* L 210, 244b; turfkuil: *tprafkul* L 210; kluitenkuil: *klytakul* L 210; put: *p0t* L 244b; peeldeel: *pialdejl* L 288a; peeldeeltje: *plaldelka* L 288a.

VEENACHTIG

(I, 4b; II, 9; monogr.)

[Veenachtig, moerig, gezegd van grond.]

moerachtig: *m0rtxtax* L 288a; zompig: *zompax* Q 95.101; zompetig: *zompatax* Q 95; zo dik moer eropzitten: men zegt van de grond - *dar zet z0a dek m0r op* L 288a.

UITGEVEENDE KUIL

(I, 36)

[Kuil waar de turf uitgehaald is.]

peelkuil: *pialkul* L 266; oude kuil: *0j kul* L 288a.

ZANDKOP

(II, 50)

[Zandbult hier en daar tussen het veen.]

zandheugel: *zanjthfival* L 288a; zandbulten (mv.): *zantb0lta* L 265.

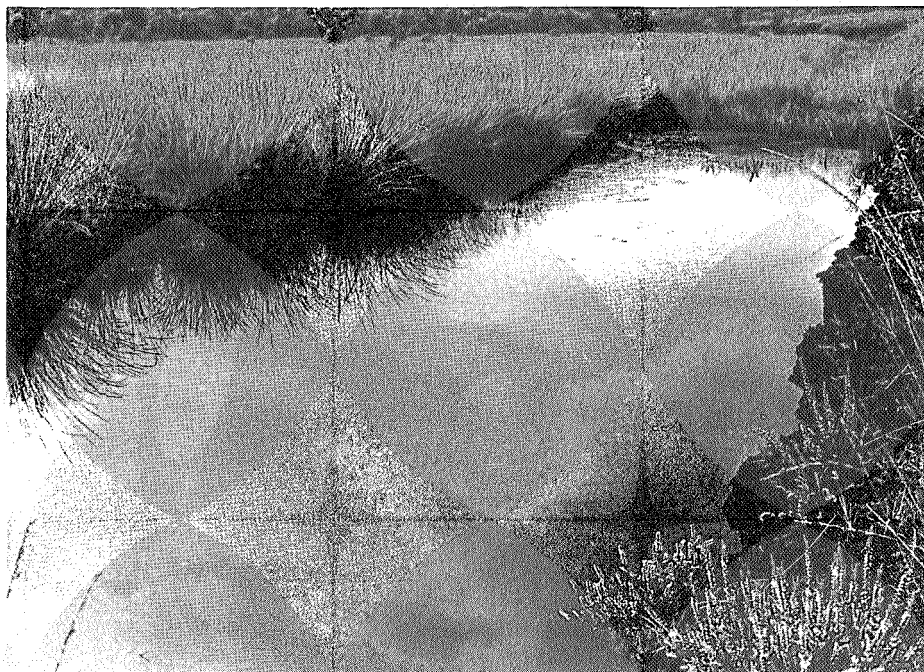
OP ZAND UITLOPEN, GEZEGD VAN VEENGROND

(I, 18)

[Wanneer de veenlagen geleidelijk dunner worden, kan het veen op zand uitlopen.]

op zand uitlopen: *op zant utli0apa* L 266; *op zant 0jli0apa* L 265; men zegt - *at lppt op zant 0jt* L 244b; op zand uitkomen: *op z0nt ytkoma* L 245; op de zand zitten: *op da zonjtzeta* L 288a; uit z0n van de peel: men zegt - *da pi0l es 0t* L 288a; heihorst (zelfst. nmw.): *hejh0rst* L 288a.PLAS OF MEERTJE MIDDEN IN DE HEI
(zie kaart)

(N 27, 23a; I, 19; II, 10; II, 11)

Afb. 3. uitgegraven veenkuil

II.4

[N 27,23a vroeg naar *plas* of *meertje* midden in de *hei*; I, 19 vroeg naar *plassen*, *gevormd* na *afgraving* van de *turf*; II, 10 vroeg naar *watergat*, *veenkuil* en II, 11 naar een *plas*, vooral een *halfdicht-gegroei*de *veenplas*. Al deze vragen zijn in dit lemma versmolten.]

ven: K 353, L 265, 269, 269a, 269b, 271, 288a, 377, 420, Q 16, 22, 28, 30, 35, 39, 97, 111, 113, 117a, 204a; ven K 317, 318, L 163, 163a, 322a, 353, 362, 371a, 416, 427, 430, P 45, 48, 51, 55; ven L 165, 295, 312, 322, 420; ven Q 98; ven K 361, L 289, 289b, 290, 290a, 299, 312, 318b, 321, 322, 360, 371a, 382, 383, 387, 413, Q 3, 7, 9, 76; fen P108; von L 372, Q11; veen: vfn Q 75; ven Q 20; vennetje: venaka L 159a; venaka L211; venka L 320a, 330; poel: pöl L 270, 331, 331b, Q 94b, 113, 198b, 204a; pül Q 79a, 162; pul P 54, 107a, 174, 115; pual P177; pow L430; poeltje: pylka Q 158; groezepoel: grusapöl Q 211; wijer: wi-jar L 299, Q 28; wejar Q 12; wjar Q 71; wear P 222; wejar P 174; wer P 44, 48, 177; w&r P 49; wlrt Q 197, 197a; wijertje: wejarka K358, Q 96c; w&arka Q 2b; waterkot: watar kot K 358; vijver: vivar Q 39; kuil: kul L 312, 318b, Q 197, 197a; bol ven: L 381; peeltje: pielka L 289; zijp: zip L 159, 165; zoei: z@ Q 2b; moertjes (mv.): mujarkas Q 7; slak: slak L 432.

GEREEDSCHAP

(I, 13)

[De algemene benaming voor *turfgerede*schap.] gereedschap: garetsexap L 210; gerei: garj L 265, 266; peelgerei: pelgarj L 244b; plalgarj L 245, 288a; getuig: gatyx L 288a; graversgetuig: L 244b.

Maaien van de hei en het afbonken

HEIDEGROND OF HEIDE

(II, 123)

[Van de heide worden *plaggen* of *zoden* gestoken die ook als *brandstof* gebruikt kunnen worden.] hei: hÿ L 244b, 245, 265, 266, 288a.

DOPHEIDE

(I, 123b)

[Erica.]

dopheide: L 244b; dophei: L 288a; tamme hei: tām hÿ L 245, 266; toothei: tōthÿ L 288a.

STRUIKHEIDE

(II, 123c)

[Calluna.]

bokhei: bokhÿ L 265; wilde hei: welda hÿ L 245, 266; bezemhei: besamhÿ L 245; peelhei: pialhÿ L 288a; stekhei: stekhÿ L 244b; rauwe hei: rpw hÿ

L 244b; grove hei: grōfhÿ L 288a.

TURFMOLM

(I, 32; S 24)

[Afval van *turf*, *losse rommel*, *boomaarde*.

In dit lemma zijn de opgaven van de *enquête* S samengevoegd met de opgaven van de *enquête*-vraag 1,32. Men moet wel beseffen dat hierdoor verschillende soorten *molm* aangeduid kunnen worden. Maar in beide *enquêtes* werd duidelijk gevraagd naar de „*turfmolm*“; vandaar dat beide vragen hier verwerkt zijn.]

molm: L 249, 267, 269, 295, 320, 327, 378, 425, 431, Q 29, 32, 35, 187, 196, 198; molm Q 105; mplm L 296, 327, 374; m0lm L 330; mulm L 387; mlom L 323; mōlm L 248, 250, 268, 385, Q 97; malm: molm L 299; melm: melm L 290, 300, 328, 331, 377; turfmolm: tprfmpm L 164; turfmelm: t0rfmelm L 328; olm: olm L 291; olm L 246; mul: m0ll244b; mplL2V, 434a, Q 111; m0laL382; meel: m\$ L 430; gemul: gam0l L 209, 210, 211, 216, 266, 288a, 325; gampl L 289, 298; gampl L 237; turfgemul: tprfgem0l L 213, 215a; turfsge-mul: tprfsgam0lh2i5; t0rfsgam0lL288; bonksel: bonksal L 244b, 245, 265, 266, 288a; vilt: velt L 210; snuif: snüfQ 22, 30, 35, 98, 116, 118, 208; bocht: boxt Q 30; ruim: rüm Q 101; rommel: romal L 245; houtstub: hōštipp Q 203; boomaarde: bgwm^rt Q 20.

VORST IN HET BONKVEEN

(I, add.)

bonkgevroot: borjkgavrÿ L 288a.

HEIZODE

(I, 29a)

[De *afgestoken heidezode*, vaak als *brandstof* gebruikt.

In dit lemma zijn alleen de benamingen voor „*heizode*“ verwerkt die opgegeven zijn als antwoord op vraag I, 29a.]

zoden (mv.): zōj L 210, 245, 265; ris: res L 265; heiris: hÿres L 288a; vlikken (mv.): vlekā L 416; vlinken (mv.): vlepka L 266; schabberten (mv.): šabarta L 417.

HEISTROOISEL

(I, 26a)

[Strooisel van *hei* en *smelen*, vooral voor de *stalen* gebruikt.]

helstrouwsel: hÿstrgwsal L 210, 265, 266, 288a; strouwsel: strpwsal L 265.

AFBONKEN VAN DE HEI

(I, 28)

[Het verwijderen van de hei of de bovengrond in het veen in plaggen afsteken. Voordat men overgaat tot het maaien van de heide, moet men eerst ook het aanwezige gemul of de modder verwijderen.]

bonken: *borjka* L 245, 265, 266, 288a; afbonken: L 210; de vilt afbonken: L 210; klare boel maken: *klġran bul mġks* L 266; laphei maaien: *laphġ mġja* L 288a.

BONKEN STEKEN

(I, 64g)

[Grote stukken heide of veen ineens steken.]

grote bonken uitsmakken: *gruata b0rjk uġsmaka* L 288a.

SLECHTEN

(I, 27a)

[Het verwijderen van gemul en modder om turf te kunnen steken.]

bonken: *bonk* L 245; afbonken: *ġfbotj A:aL288a*; klarigheid maken: *klġraxhejt mġks* L 265; klare boel maken: *klġran bul mġks* L 266; terugschieten: *t3T0XSġt3* L 265.

HEI MAAIEN

(I, 25)

[Het heide maaien had in de vroege landbouweconomie van de zanddorpen van de Peel een belangrijke betekenis in verband met bemesting. Heizoden worden soms ook opgestookt.]

hei maaien: *hġj mlja* L 245, 265, 288a; hei houwen: *hġ'howi* L 210, 245, 266; strouwsel maaien: *strowsd mġja* L 244b, 265; hei snijden: *hġsynġa* L 210; voerhei snijden: *vurhġ'snġja* L 210.

HEIPLAGGEN NEERLEGGEN

(I, 31)

[Bij het steken van plaggen deze achter de steker zelf neerleggen.]

zoden afzetten: *zġj afzeta* L 265; rissen afzetten: *res afzeta* L 288a; weggooiën: de plaggen worden - weggegooid L 245.

HEIZICHT, HEIZEIS (zie kaart)

(N 18, 77; I, 26b)

[Gereedschap om hei te maaien.]

In dit lemma zijn verwerkt de gegevens van de enquêtevraag naar de zeis om hei te maaien (I, 26b) en de vraag naar de zeis speciaal voor hei te maaien en russen te steken in N18, vraag 77. Van Vessem wijst op pag. 99 ook al op het probleem

dat veel informanten de *zicht-* en *zeis-benamingen* door elkaar heen gebruiken, omdat de overeenkomst tussen beide werktuigen erg groot is. Ook in dit lemma komen de *zicht-* en *zeis-benamingen* door elkaar heen voor. Men mag er niet van uitgaan dat de verschillende woordtypen steeds hetzelfde gereedschap aanduiden. Gemeenschappelijk is wel de gebruiksmogelijkheid van dit gereedschap, namelijk om er hei mee te maaien. Een verschil tussen heizicht en heizeis kan zijn dat de heizicht twee handvaten heeft, terwijl de heizeis één handvat heeft. Het blad van de heizicht kan ook kleiner zijn en vooral korter dan dat van de heizeis.]

heizicht: L 214, 268, 270, 271, 288a, 289, 289b, 292a, 295, 318b, 320a, 321, 322, 322a, 324, 326, 329, 332, 369, 386; *hejzġxt* L 247, 288a, 291; *hejzex* K 278; *hejzġxt* L 331, 331b, 422; *hejzex* L 270, 299, 331, 372, 383; *hejzġxt* L 290; *hejzex* L 268; heidezicht: *hejbzġxt* L 244c; *hetzext* L 211, 245; *hetzġxt* L 266; *hejtzġxt* L 244c, 265; *hejtzġxt* L 210; *hetjzġxt* L 265; *hetzġx* L 266; *hetjzġxt* L 265; heizeis: *hġzejs* L 266; heizeisen: *hġzejsa* L 265; *ġjzġjsa* L 422; *hqzesa* Q 3a; heizeisic: *hejzejsi* L 282, 360, 416; *hejzejsi* L 286, 317; *hġzejsi* K 278; *hġzġsi* L 355; *hġzejsi* L 368b; *hejzejsi* L 368; vlagzeisie: *flox.zġsi* K 357, 358; *flax>zġsi* K 361a; vlagzeisen: *vlgx-zysu* P 51; *vlgx>zġsam* P 48; *vlox>zġsa* P 44; lapzeis: L 288a; *lep>zġjs* Q 96c; *Iwopzġs* Q 2b; lapzeisen: *lgp>zġsam* Q 2; *lepzġsam* P 51; *Igpzġsan* Q 71; *Igp'zġjsam* Q 78; heikoens: L 159a, 163, 163a, 164, 165, 268; houwer: L 288a; laphak: *Igppl* L 371; hakzeisen: *hgkzġsam* P 55; lappenkloeter: *Igpaklutar* L 372; zweeloor: *zwġlġar* L 294; *zwġlġur* L 271; zweetoor: *swġtġar* L 291.

HANDVAT VAN DE HEIZEIS

(I, 26c)

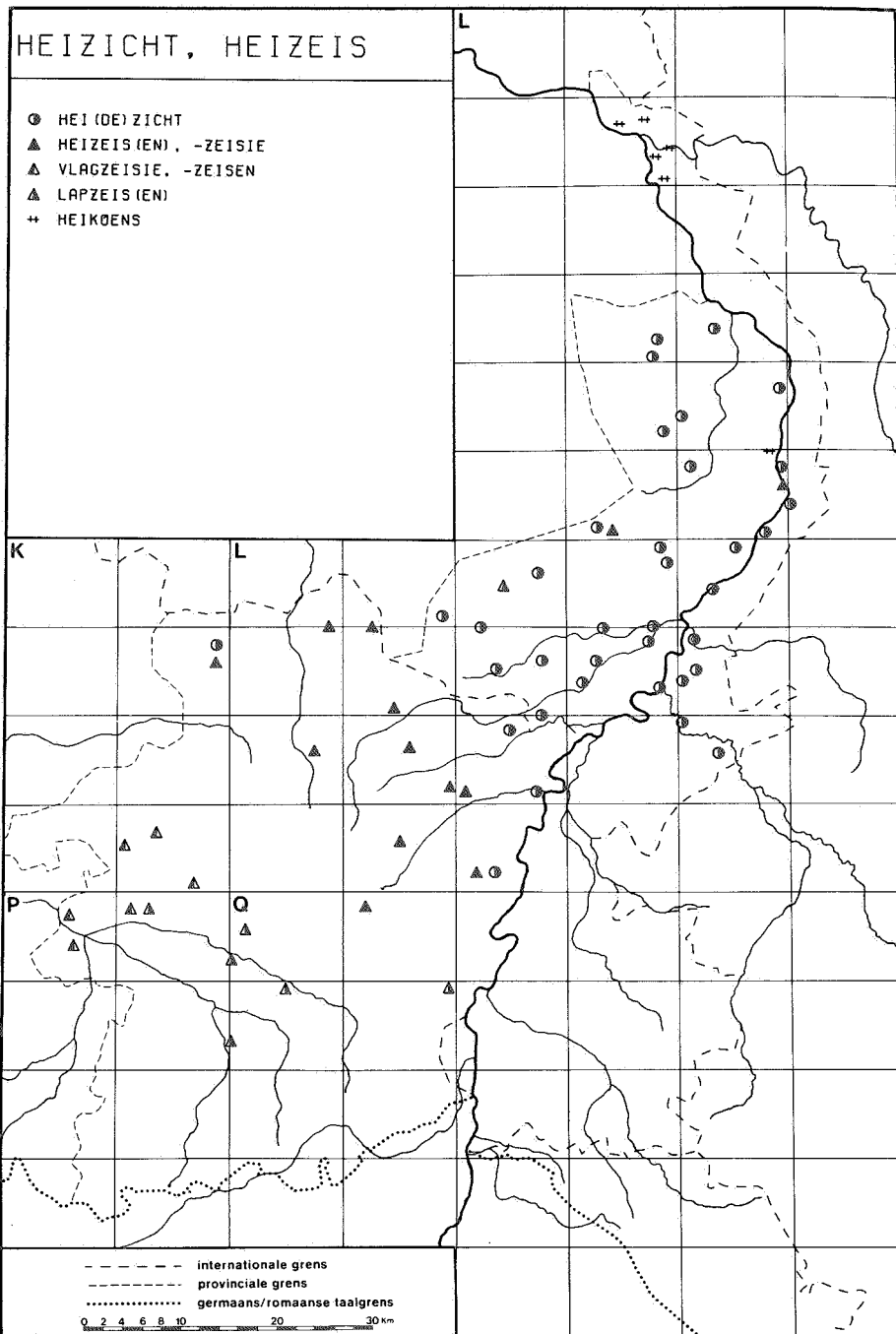
knab: *knab* L 265; *knaba* (mv.) L 210, 245, 265, 266; *krukken* (mv.): *kr0ka* L 288a.

BOVENSTE HANDVAT VAN DE HEIZICHT

(N 18, 77 c; I, 26d)

[Bij een aantal opgaven van informanten is het niet duidelijk of het hier om het bovenste of onderste handvat gaat.]

knab: *knab* L 211, 244c, 265, 268, 270, 290, 322, 322a, 331, 332; *knakken* (mv.): *knaka* L 164, 165; bovenste knak: *bpvanste knak* L 163, 163a; bovenste knab: *bġvansta knap* L 282; *bġvansta knap* L 295; *bġvasta knap* L 383; handvat: L 369; *hgnbvat* L 372; *hantjvat* L 318b; handhaaf: *hgntaf* L 368b, 416; *hantaf* L 360; bovenste handhaaf: *bġvasta hgntaf* L 416; bovenste handvat: *bġvasta hgntvgt* L 422; *bġvalsta hgnbvot* L 360; *bġvasta hantjvat* L 324; *bġvasta hgnbvot* P 55; *bġvasta*

hōnbvgt K 357; *kruk*: *kr0k* K 361, L 318b, P 44; *krpk* L 289b; *kreġ* Q 3a; *kr0ka* (mv.) L 386; *krpka* L 291; *bovenkruk*: *bġvakr0k* L 270; *bovenste kruk*: *bōvasta kr0k* L 268; *rechter greep*: *rextar grēp* L 326; *sluif*: *sl0f* Q 78; *sl0wf* P 51; *slagers*(mv.): *slġgars* L 317.

ONDERSTE HANDVAT VAN DE HEIZICHT

(N 18, 77d)

[Bij een aantal opgaven van informanten is het niet duidelijk of het hier om het bovenste of onderste handvat gaat.]

knab: *knap* L 211, 244c, 265, 266, 268, 270, 290, 322, 322a, 331, 332; *onderste knab*: *ondarsta knap* L 382; *ogarsta knap* L 295; *ōnarsta knap* L 383; *knak*: *knak* L 163, 164, 165; *onderste knak*: *ondarsta knak* L 163, 163a; *kruk*: *kr0k* K 361, L 318b, P 51; *krpk* L 289b, 291; *middenkruk*: *medakrpk* L 270; *onderste kruk*: *ōndarsta kr0k* L 268; *korte kruk*: *kort*» *kr0k* K 358; *handvat*: *hprtvpt* P 44; *hantjvat* L 318b; *onderste handvat*: *unarsta hprtvpt*» *vot* K 357; *onarsta hgnt*» *vowat* P 55; *ondarsta hgnbvgt* L 422; *ōndarsta hgnbvgt* L 360; *ōnarsta hantjvat* L 324; *handhaaf*: *hontaf* L 368b; *hantaf* L 360; *hgntaf* Q 3a; *onderste handhaaf*: *ūnarsta hgntaf* L 416; *sluif*: *slšf* Q 78; *slagers* (mv.): *slġgars* L 317; *linker greep*: *lerjkar grēp* L 326.

BLAD VAN DE HEIZEIS EN HEIZICHT

(I, 26e; N 18, 77a)

[Het blad van de heizicht is kleiner en vooral korter dan het blad van de heizeis.]

zicht: 2&WL245, 268, 289b, 318b, 322, 322a, 332, 386; *zēxt* L 265, 266, 291; *zex* L 331; *heizicht*: L 288a, 369; *hejzex* L 383; *heidezicht*: *hejtsēx* L 244c; *blad*: *blath* 163, 163a, 164, 165; *blatill* Q, 317, 318b, 326, 329, 360; *biġt* K 361a; *metalen blad*: *matdh bidt* L 422; *zeis*: K 361, L 245, 265, 372; *zejs* L 416; *zšs* K 358; *zeissie*: *zēsi* L 355; *zejsi* L 360, 368b, 416; *zeisen*: *zēsa* P 44, Q 3a; *heizeisen*: *hezesa* Q 4; *mes*: *mes* K 357; *mēas* P 55; *heikoens*: L 159a; *hak*: *hgk* Q 96c; *heizichtesnade*: *hejzextasngt* L 383; *schotel*: *šotal* L 295.

STEELE VAN DE HEIZICHT

(N 18, 77b; I, 26g)

steel: K 357, 358, 361, 361a, L 210, 211, 282, 289b, 295, 318b, 369, 422, P 44, Q 96c; *stēlh* 360; *stīl* L 266; *stīl* L 270, 324, 329; *stel* L 372; *stēal* P 51, 55; *stīal* L 360; *stīal* L 317; *snade*: *snāt* L 416; *snġt* L 291, 386; *snġt* L 318b, 368b; *snōt* L 416; *snoat* Q 78; *snot* Q 3a; *sngt* Q 4; *sno* L 265; *snġj* L 268; *snaj* L 245; *snaġj* L 244c; *heidezichtesnade*: *hetzēxtasno* L 266; *zeisensnade*: *zejsasnōt* L 288a; *snaar*: *snġr* L 326; *šnġr* L 270; *heizichtesnaar*:

hejzextasngt L 322, 322a; *boom*: *bom* 163, 163a, 164, 165; *6mvm* L 331.

LIJNIJZER

(I, 34)

[Gereedschap om af te bonken. Een schop met een groot blad en een korte steel met dubbele handgreep.]

lfmjzer: *linīzar* L 288a.

BLAD VAN HET LIJNIJZER

(I, 54b)

mes: *mes* L 265.

TURFBIJL

(I, 23; N 18, 45)

[Bijl waarmee men veenpuisten doorhakt. Ze wordt ook wel eens gebruikt om turven uit de turf grond te slaan.]

Uit N18, 45 zijn alleen die opgaven verwerkt die op het loshakken van turf of zoden slaan of op turf betrekking hebben.]

turfbiġl: L 360, 372; *tprafbil* L 289; *t0rfbīl* L 422; *t0rf<bejl* Q 179; *t0rafbīl* L 416; *t0rfbil* Q 9; *t0rfbil* L 286, 384; *tprfbil* L 163, 163a; *klotbiġl*: L 282; *turfbak*: *tprfhak* L 268; *tprfhgk* K 278; *tērfhgk* Q 4; *tērafgk* Q 2; *tērfhgk* K 278; *aks*: *aks* L 265, 266; *āks* L 288a; *peelaks*: *pēlaks* L 244b; *rusbiġl*: *r0s^bēl* K 314; *rgsbial* K 357; *risbp*: *resb^IK* 358; *resbejal* K 358; *turfmes*: *t0rafmes* P 44.

MODDERSCHOP

(I, 27b)

[Schop om de modder te verwijderen.]

De varianten in dit lemma zijn beperkt tot de opgaven van de enquêtevraag I, 27b, omdat hierin specifiek gevraagd wordt naar een *schop die modder in het veengebied verwijdert*.] *spade*: *spāj* L 288a; *modderschop*: *modarš0p* L 265; *schoep*: *sxtip* L 266; *schuut*: *šūl* L 265.

BONKSCHOP

(I, 29c; I, 34; I, 35)

[Schop om plaggen af te steken of om de bovenlaag van het veen te steken.]

bonkschop: *borjksx0p* L 210, 245; *borjksš0p* L 265; *afbonkschop*: *āfbonksx0p* L 266; *bolle spa*: *bōla spāj* L 288a; *vlinkenspade*: *vlejkaspāj* L 266.

HUIS VAN DE SCHOP

(I, 29d)

[Ijzere koker of ring waarin de steel van de schop sluit.]

huis: *hys* L 210; *hūas* L 266, 288a; *huist*: *hust* L 245, 265.

II.4

HANDVAT VAN DE SCHOP

(I, 29e)

[Met de *schop* wordt hier vooral de „bonk-schop” bedoeld.]

kruk: *kr0k* L 210, 245, 265, 266, 288a.

STEEL VAN DE SCHOP

(I, 29f)

steel: *stél* L 210, 245, 265, 266; schuppesteel: *sx0pastél* L 288a.

PLAGGENHAK

(I, 30; N 18, 38)

[Hak, vooral gebruikt om er plaggen mee te hakken.]

viikkenhak: *vlekahak* L 360; *vlekshpk* L 317; *flekahak* L 322; viinkenhak: *vlerjkahak* L 331, 331b, 332, 384; vliikenschup: *flekašpp* L 321; zodenhaak: *zöjanhpk* L 269; hak: *hak* L 265; *hpk* K 278; russenhak: *rpsahak* L 329; rushak: *r0šhak* L 368; heihak: L 432; baggerbak: *bagarhak* L 265; slijkhak: *šlikhak* L 291; laphak: *laphak* L 324; lappenhak: *lapanhak* L 369; plaggenhak: *plagahak* L 289; *plpgahpk* L 372; heizeisie: *hejzyšl* L 317; lappenhouwer: *lapahpwar* L 294; drietop: *dr%at0p* K 358; risschup: *resšpp* L 321; strooiselhak: *str0jsalhak* L 322a.

HEIGAFFEL

(I, add.)

[Soort riek om de heiplaggen op de kar te laden.]

heigaffel: *hÿgafal* L 288a.

Steken van de vlikken

PLAATS WAAR DE VLIK GESTOKEN WORDT

(N 27, 39h; N 27, 39g; monogr.)

vlikhei: *vlekhej* L 290; vlik: *vlek* L 360; *vleka* (mv.) L 318b; rusgrond: *resgront* P 48, 49; vliikendelletje: *vlekadelka* L 288a.

VLIK

(N 27, 39h; I, 37)

[Een dun afgestoken stukje veen of heigrond of een zode van buntgras met losse turf vermengd.]

Vergelijk het lemma HEITURF.]

vlik: *vlek* L 265, 288a, 289, 289b, 318b, 320a, 321, 322a, 331, 332, 432; *vlekan* (mv.) L 288a, 318, 360, 366, 368, 371; *vleka* (mv.) L 288a, 321a; viinken (mv.): *vlepfo* L 245, 265, 266, 268; *vleyka* L 244c; flok: *flok* K 358; bulten (mv.): L 244c; *b0lta* L 210; vHezenturf: *vlezantgrfL* 288.

HAREN VAN DE VLIK

(I, 37b)

[De smelen en hei aan de bovenkant van de vlik.]

haren: *hör* L 265.

VLIKKEN STEKEN

(N 27, 39g; N 27, 1; N 27, 1 add.; I, 38)

[Steken van vlikken en graszoden of heilappen losmaken.]

vlikken: *vlekan* L 288a, 321, 331, 432; *vleka* L 265, 318b, 360, P 48, 49; vliikken steken: *vleka st^ka* L 288a, 322a; *vleka stēka* L 289b; *vleka št^ka* L 330; viinken steken: *vleijka stēka* L 244b, 245, 266; *vlerjka stēka* L 294; viinken spaaien: *vlenka spdja* L 265; bulten hakken: *bšlta hak* L 210; schabberten steken: *säbarta stēka* L 360.

OP DE KOP STEKEN

(I, 38)

[Bij het vlikken steken recht naar beneden gaan met de schop.]

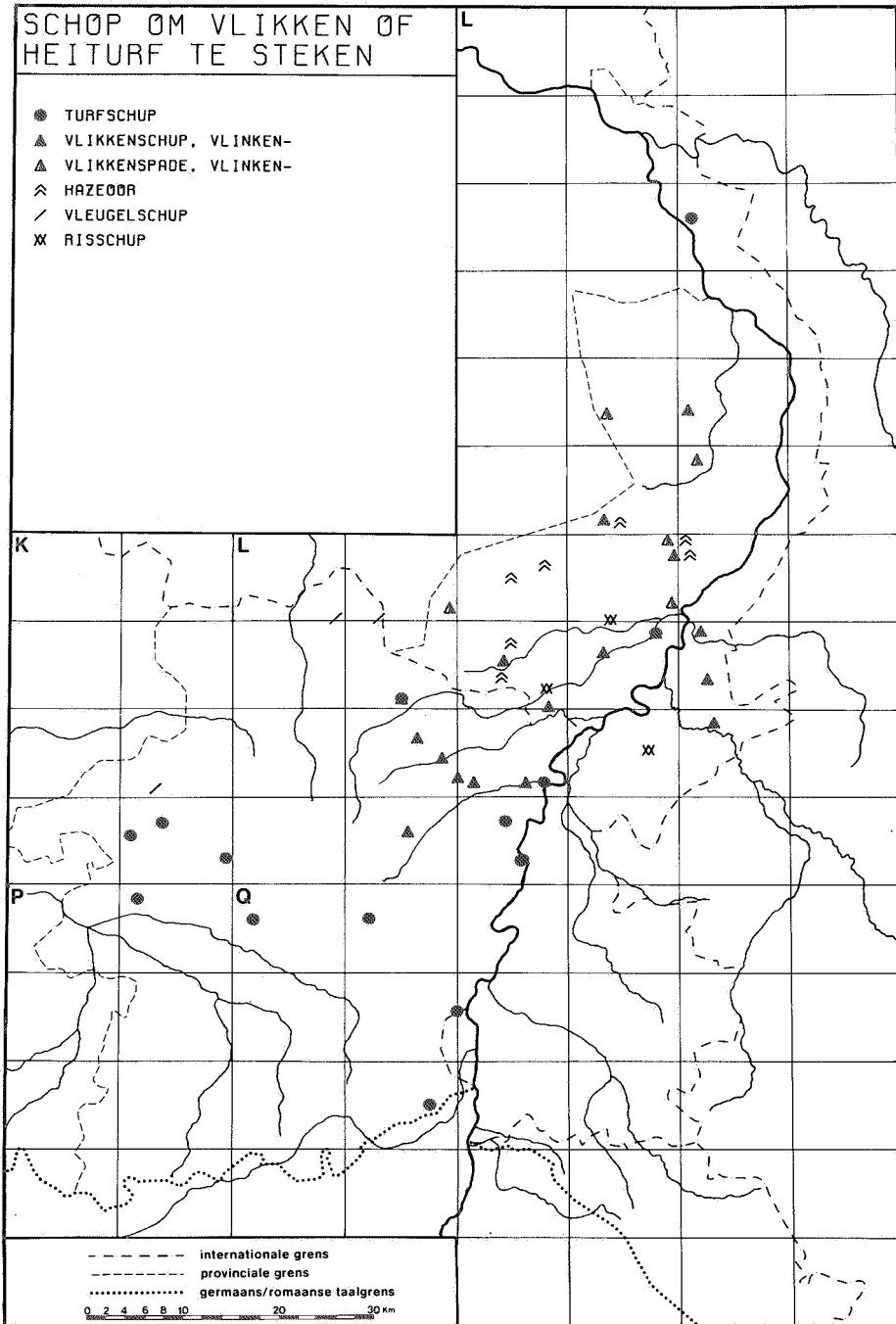
op de kop steken: *op da kop Stēka* L 288a.

SCHOP OM VLIKKEN OF HEITURF TE STEKEN (zie kaart)

(N 18, 13; I, 39; monogr.)

[Schop met twee opstaande randen of vleugels aan de zijkant. Het blad is meestal hartvormig.]

turfschup: *t0rfsx0p* P 51; *t0rafsx0p* K 357, 358, 361; *t0rafs0p* L 317, 372, Q 96d; *t0rfs0p* L 322, Q 179; *tp0rfs0p* L 420; *tyrfsēp* Q 4; *t0rafs0p* L 423; *t0rafsxep* Q 2b; *t0rfsx0p* L 191; turfschop: *t0rfspx0p* L 159a; vliikenschup: *vlekas0p* L 317, 322, 372; *vlekaspp* L 318b, 324, 362; *vlekaēep* L 368, 368b, 416; *flekaspp* L 321, 384; *vlekasxep* L 360; viinkenschup: *vleykaspp* L 291, 331, 333; *vlerjkas0p* L 265; *vlenkasx0p* L 245; vliikkensteker: *vlekastqkar* L 288; *vlekastajkar* L 288; viinkensteker: *vlenkastēkar* L 265; vliikenspade: *vlekaspdj* L 289b; viinkenspa(de): L 266; *vletjkaSpa* L 290; *vlerjkaspaj* L 294; viinkenspadetje: *vlerjkaspajka* L 244b; hazeoor: *hazauar* L 265; 288a; *hazanür* L 288a; *hdzanuar* L 288, 290, 291; *hdzanüar* L 290; *hdzaür* L 318, 318b; vleugelschup: *vlogalsx0p* L 286; *vlogalsx0p* K 318, L 282, 286; *vlgalsx0p* L 360; vleugelspade: *vlogalspdj* L 244c; vliegerd: *vllgart* L 211; vlogerd: *vlowgart* Q 9; vapeur: *vap0r* K 278; *vgp0r* K 278; risschup: *ress0p* L 292; *resspp* L 321; *ressx0p* L 382; nissteker: *r0sstēker* L 163; vlaggenschup: *vlagasx0p* L 247; *flakas0p* L 295; vlokkenschup: *vlpkasxpp* L 360; vliikenaar: *vlekanör* L 292a; schabbenschup: *sabaš0p* L 360; schabbertenschup: *säbartas0p* L 360; schavertenschoep: *sxdvartasxöp* L 318; schabbertenvlik: *säbartaflek* L 364; bultenschup: *b0ltasx0p* L 210; vlimmenschup: *vlimasēp* Q 4.

II.4

Afb. 4. hazoor of vleugelschop

OPSTAANDE RANDEN VAN DE VLIKKENSCHOP

(N 18, 13)

vlim (enk.): *vlem* Q98; *vlom* K 357, P 51; *vlim* Q4; vleugels: L 282; *vlwgels* Q 3a; vleugel (enk.): L 244c; *vl0gal* L 244c; *vli0gd1* L 360; hazoor (enk.): *hāzauar* L 288; oren: *iin* L 318b; *öara* L 294; *mr* (enk.) L 290; vloerdkant (enk.): *vlwgdrtkant* Q 9; kraag (enk.): *krāx* L 324; vlikken: *vleka* L 372.

VLIKKENRIEK

(I, add.)

[Riek om vlikken te steken; hij is geheel van hout en is van zes tanden voorzien.]
vlikkenriek: L 288a.

Steken van tus of broekturf

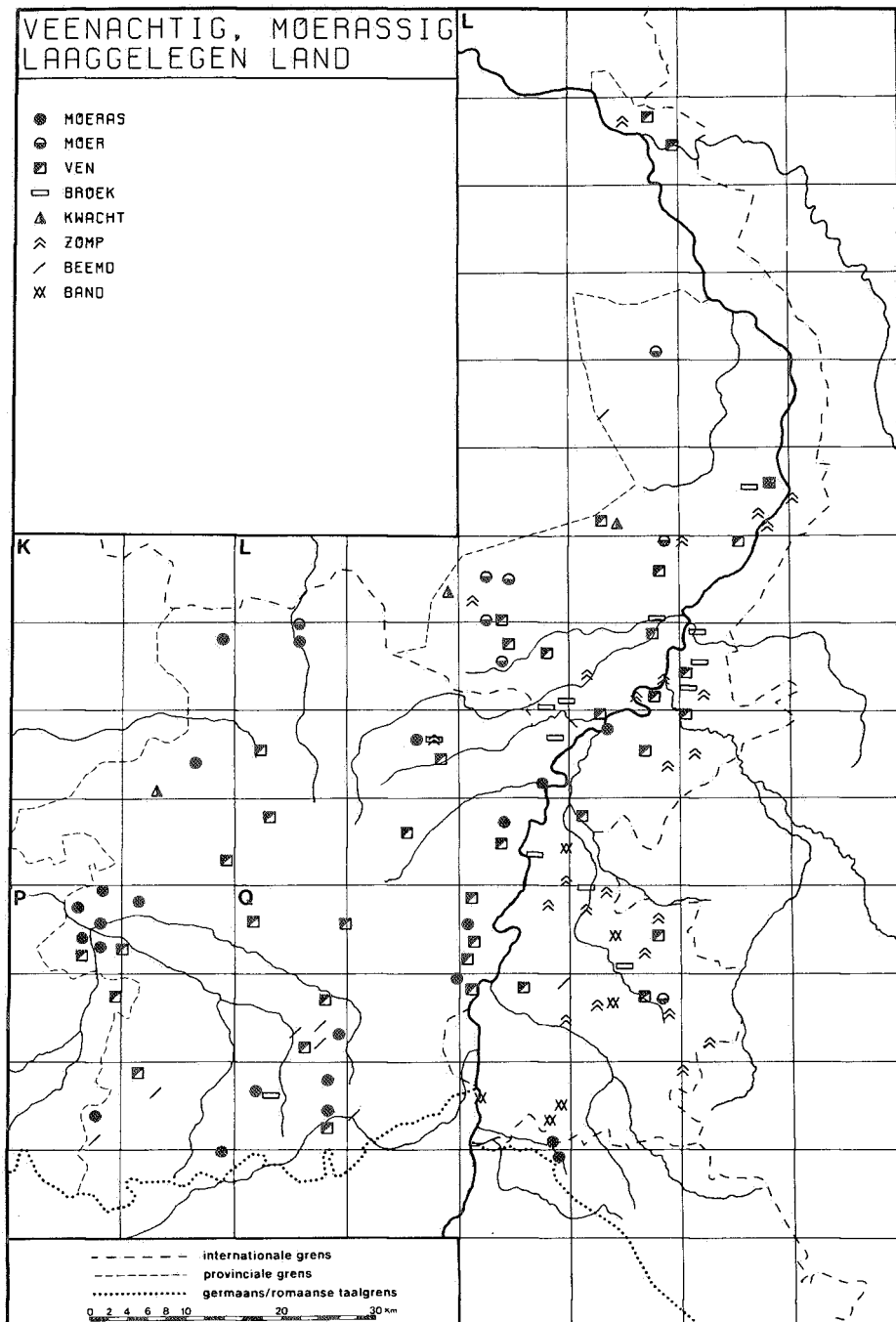
VEENACHTIG, MOERASSIG, LAAGGELEGEN LAND (zie kaart)

(I, 4; II, 9; N 27, 20; monogr.)

[Naast de enquêtevragen I, 4 („Hoe noemt men een moerassige wildernis met struikgewas en bo-

menV') en II, 9 („Hoe noemt men veenachtig, moerassig landV') zijn in dit lemma ook verwerkt de opgaven van N 27,20 (Hoe noemt men een moeras, de natte, weke grond zonder behoorlijke afwatering?") en monografische gegevens. Uit dergelijk moerasachtig, laaggelegen land wordt de *tussenturf* gewonnen. De opgaven suggereren wellicht dat in al de genoemde plaatsen *tussenturf* werd gestoken. Dat is zeker niet het geval geweest. De mogelijkheid tot het steken van deze turf was daar wel aanwezig. Vergelijk dit lemma met het lemma VEEN, MOERGROND, STUK NIET ONTGONNEN HEI OF WOESTE GROND. De bronnenopgave is daar echter anders.]

moeras: *muras* K 317, L 312,377, P 45,222, Q 9, 39,158; *mūras* Q 247a; *murps* K 278, L 372, P 51, 174, Q 77, 96c, 162, 247; *marqs* P 44, 48, 49; *murass* Q 156; *mrgs* L 420; *msr0s* P 46; *maros* L 360; moerasgrond: *murgs.gront* P 175; moer: L 211,318b; *mūr* L 312; *mör* L 269,288,288a, 289, 289b, 290; *mōar* L 288a; *mur* Q 113; ven: L 265, 269, 332, 377, 420, P 176, Q 3, 35; *ven* K 361, L 163, 163a, 289,295, 320a, 352, 372a, 416, 432, P 48, Q12,96c; *ven* L 322, P 107a, Q 72; *ven* L 289, 290a, 318b, 330,362,382,383,413, P49, Q 2b, 3, 7, 80, 97, 113, 162; *v0n* Q 11; veen: *vēn* Q 28; broek: *bruk* Q 156; *brok* L 269b, 321,321a, 322a,

II.4

331,331b, 332,360,371a, 427, Q 39; *brgwk* Q 20; broekgrond: K 353; kuilenbroek: *kp'alabrok* K 358; gebroeks (mv.): *gab'rōks* L 332; kwacht: *kwaxt* K 318; *kwāxt* L 288; *kwaxtan* (mv.) L 288a; zomp: *zomp* L 270, 271, 288, 290, 326, 329,330, 332, 382, 430, Q 16, 20, 22, 39, 101, 111, 113, 121c; *zo.mp* L 360; *zōmp* L 159a; *somp* L 269; *zump* L 387, Q 30; *zamp* Q 39; *zōmf* Q 211; zotnpggrond: Q 101; onlanden (mv.): *orlanda* L 265; Ieren woep: *l'era wup* L 265; *l'era wup* L 288a; heuveldeletje: *h&valdēlka* L 288a; beemd: *bemt* L 244b; *bem* P 175, 178, Q 80; *tem* Q 76, 79a; *bemda* Q 98; *bema* (mv.) Q 180; band: *bēntj* L 427, Q 33; *bēnt* Q 111; Q 198b; *b&rat* Q 197, 197a; peel: *plal* L 265; verzopen wei: *varzōpan wē* K 358; vuilnis: Q 99*; *vulnes* Q 97, 112a; *vylnes* Q 111; vuiligheid: *vulaxhēt* L 312; vuüwammes: *vüalwamas* Q 113; vuile kraam: *vüfo & rpn* Q 204a; gevuilnis: *gavōlanes* Q 204a; vuilgebroeds: *vul>gab'rēgts* Q 247; vuilgebroedenis: *vulgabrōtanēs* Q 196; *vülgabrōtanēs* Q 247a; berm: *ēeram* P 54; levendige grond: *lēaftega gront* P 55; levendige drift: *lēaftega drefi* P 55; waterkot: *WQ'arkot* K 318; poel: *pō/* L 289; natte ven: *repte ve<* Q 71; slond: *//on/* Q 111; kwebn: *kwelm* Q 20, 101, 113; zipp: *<=>* L 163, 163a; kuil: *kūl* L 371a.

TUSSENTURF

(I, 40)

[Turf die in moerassig gebied is gestoken, broekturf.]
tus: *tōs* L 244b, 265; *tōsa* (mv.) L 265; heuvelturf: *hōvaltQrafL* 288a; heuvelenturf: *hōvalantprafL* 288a; schilturf: L 210; smelencoppen (mv.): *smēlakōp* L 266.

TUSSENTURF STEKEN

(I, 42)

tussen steken: *tōsan stēka* L 244b, 265, 266; *tus steken*: *tōs stēka* L 265; heuvelturf steken: *hōvalt\$raf st\$ka* L 288a.

SCHOP OM TUSSENTURF TE STEKEN

(I, add.)

spade: *spdj* L 210.

Steken van hel grauween

GRAUWVEEN

(I, 42b)

[Bovenste laag in het veen. In de herft en winter gaat men hieruit de grauwe turf of vale steken. Vergelijk het lemma BONK- OF GRAUWVEEN.]
vale: *vāle* L 265,266; *vale turf*: *vdlan lprafL* 210, 244b.

18

AFVAL VAN HET GRAUWVEEN

(I, 44)

gemul: *gamōl* L 210,266,288a; *gampl* L 265; *mui*: *mōl* L 244b; *bonksel*: *boijksal* L 244b.

PUTTURF

(II, 45)

[Grauwe turf speciaal gebruikt voor het opzetten van de wanden van een put.]
putturf: *pōttprafL* 266; *lichte turf*: *lēxtan tprafL* 288a; *vale turf*: *vdlan tōrafL* 245.

GRAVEN VAN HET GRAUWVEEN

(I, 42)

bolle turf afsteken: *bōlantpraf dfst^ka* L 288a.

GRAUWVEEN DEPONEREN IN DE AFGE- GRAVEN VEENKUIL

(I, add.)

in de kuil bonken: *en da kpij botjka* L 244b.

UITVRIEZEN VAN HET WATER UIT HET GRAUWVEEN

(I, add.)

uitvriezen: *ōtjvrēža* L 265.

SCHOP VOOR HET STEKEN VAN HET GRAUWVEEN

(I, 45a)

spa: *spā* L 266; *spade*: *spdj* L 210; *turfspade*: *tōrafspāj* L 244b; *bollespade*: *bōlaspāj* L 288a.

Steken van het zwartveen

ZWARTE TURF

(I, 45b; monogr.)

[Vergelijk het lemma ZWART- OF BLAUWVEEN.]
zwarte: *zwarta* L 245, 265, 266; *klot*: *klot* L 265, 288; *kluiten* (mv.): *kluta* L 266; *klüta* L 245; *klyta* L 210; *klÿat* L 288a.

ZWARTE TURF STEKEN

(I, add.)

kluiten steken: *klÿat štēka* L 288a.

SLECHTEN

(I, 50)

[Modder verwijderen, voordat men de zwarte turf gaat steken.]
slechten: *slexta* L 244b; *afbonken*: *dfbotjka* L 288a.

Afb. 5. turf uit de bank lichten

Afb. 6. de lengte van de tujfsteken

II.4

DRIEHOEKIGE TURF

(I, add.)

[In L 288a begint men het turfsteken met het maken van een gat. Bij dit zogenaamde inkuilen worden de eerste turven in driehoeksvorm gestoken.]

kuilekop: *kuhkop* L 288a.

BANK

(I, 52)

[Laag turf van één turf lang en diep tot op de bodem over de breedte van de veenkuil.]

bank: *bank* L 210,244b, 288a; bankje: *bsnkskd* L 245, 265, 266.

STIEPEL

(I, add.)

[Bank van ongeveer zes turven omlaag met de breedte van een turf.]

stiepel: *stiapa!* L 288a.

BANK MAKEN

(I, 53)

[Het snijden van een bank turf.]

bank maken: *barjk māks* L 265; bankje(s) maken: *betjkska māka* L 245,266; *berjkskds māka* L 265;

bankje aansnijden: *beykska ansnéj*» L 244b; banken snijden: *berjk snisja* L 288a; stiepen: *stipah* L 288a; afkorten: *āktjfrte* L 288a; bank korten: *bank kom* L 210.

MAAT AAN DE TURF GEVEN

(I, 56)

[Al wordt er door de boer/kleingebruiker niet precies op de maat van een turf gelet, toch probeert hij bij het steken een bepaalde maat aan te houden.]

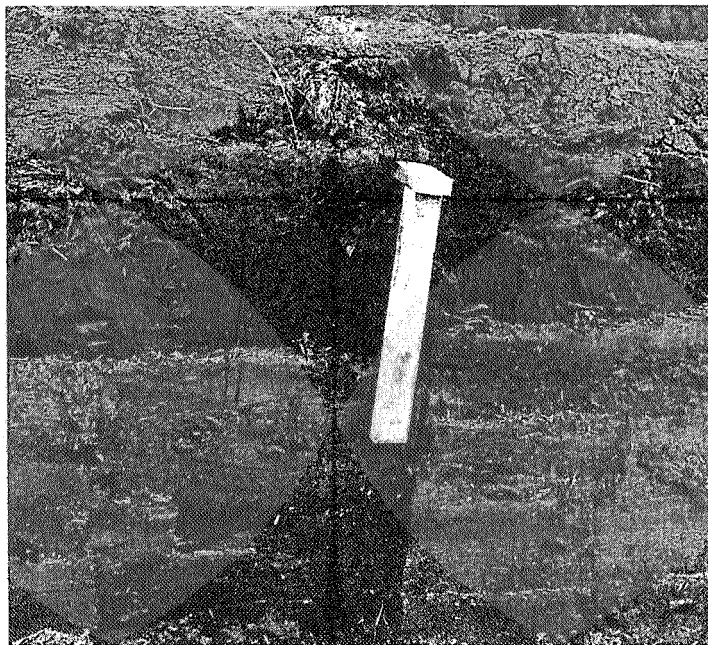
maat geven: *mēt gēya* L 245, 265; turf snijden: *10r»f sniap* L 288a; afschroden: *āfsxrāj*» L 266; afmeten: *afmlll* L 266; korten: *kOrta* L 288a.

MAATSTOK

(I, 59)

[Sommige kleingebruikers hebben een maatlat. In L 265 meet die 42 cm in de lengte. Breedte en dikte worden bepaald door de ervaring in het steken. In L 244b hanteert men wel een vaste maat van 28 x 9 x 9 cm. In het algemeen streeft de steker voor eigen gebruik toch wel naar een turf van ongeveer 30 cm lengte, een dikte van ongeveer 12 cm en een breedte van ongeveer 18 cm.]

maat: *mōt* L 265 ; 288a; turfmaat: *tprafmōt* L 288a.

Afb. 7. maatlat

WILLEKEURIG, VAN DE MAAT GEZEGD

(I, 57)

[Wanneer men de maat van de turf niet zo nauw neemt, steekt men de turf op het oog.]

op het oog: *op at dawx* L 288a; op het oog af: *op at duax af* L 266; op het heilig oog: *op at helax uax* L 245; op goed oog: *op guj uax* L 265.**INKUILEN**

(I, add.)

[Begin maken bij het turfsteken.]

inkuilen: *enkiila* L 288a.**SCHEEF SNIJDEN**

(I, add.)

[Slechte stekers kunnen wel eens scheef gaan.]

onderholen: *onarhtfla* L 288a.**GRONDWATER**

(I, 47)

[Wanneer men steeds dieper graaft in een veenkuil, komt men bij het grondwater uit.]

grondwater: L 210; *grontwatar* L 244b, 265; *grorjkwatar* L 266; peelwater: *piawütar* L 288a.**OPBORRELEN VAN HET GRONDWATER**

(I, 46a)

[Grondwater kan op een gegeven moment bulten vormen in de put.]

opbortelen: *opbortala* L 265; opkoken: *opköka* L 288a; omhoogkomen van het water: men zegt - *at wdtar k0mt omhuax* L 266.**HET OMHOOGKOMEN VAN HET GRONDWATER**

(I, 46b)

opborteling: *opbortaleij* L 265; sprong: *sprorja* (mv.) L 244b.**BULTEN IN DE VEENKUIL**

(I, 48)

[Bulten in de veenkuil veroorzaakt door het opkomende grondwater.]

bulten: *b@ha* L 265; *b0ljij* (enk.) L 288a.**DOORBREKEN VAN DE BULTEN**

(I, 49)

[Op een gegeven moment breken de bulten door en loopt de veenkuil waar men aan het steken is

Afb. 8. Unieijzer of greef

II.4

vol water.]

doorbreken: *dprbr̥ka* L 210, 244b, 265; losbreken: *losbr̥kd* L 266.

TE DIEP GRAVEN

(I, 68)

[Te diep naar het zand toe steken, zodat er bulten ontstaan.]

te diep graven: L 288a; te scherp naar het zand steken: te *Strgp ng at zant st̥ks* L 265.

LINIEIJZER

(I, 54a; N 18, 15)

[Een halve-cirkelvormige ijzeren schijf aan een steel met dubbele handgreep, waarmee men de dikte van de turf aansnijdt.]

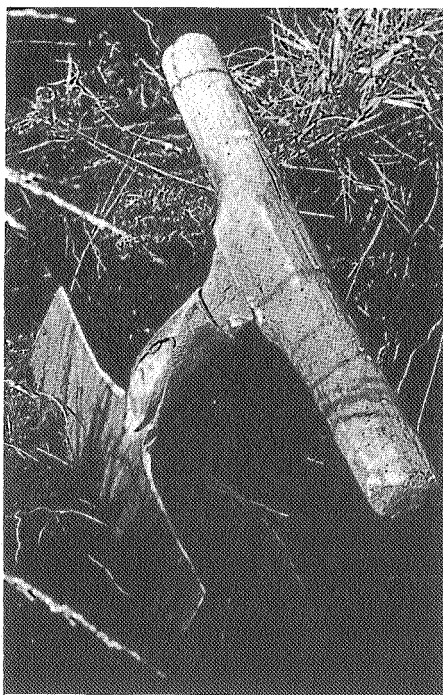
linieijzer: L 244b; lijnijzer: *lenježar* L 265; *lejnežar* L 265; *lianizar* L 288; stikker: *stekar* L 288a.

KORTIJZER

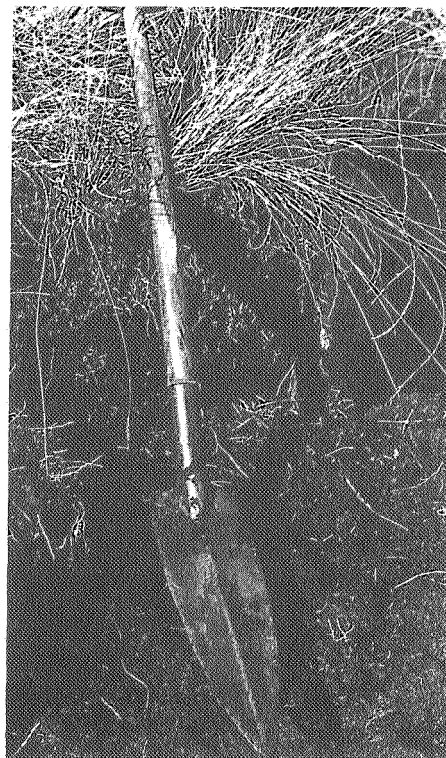
(I, add.)

[Een linieijzer met een korte steel.]

kortijzer: *kortēžar* L 265.

Afb. 9. kort Unieijzer of kortijzer

Afb. 10. turfspa

STIKKER

(N 18, 4)

[Soms wordt de stikker als middel gebruikt om de turf los te steken.]

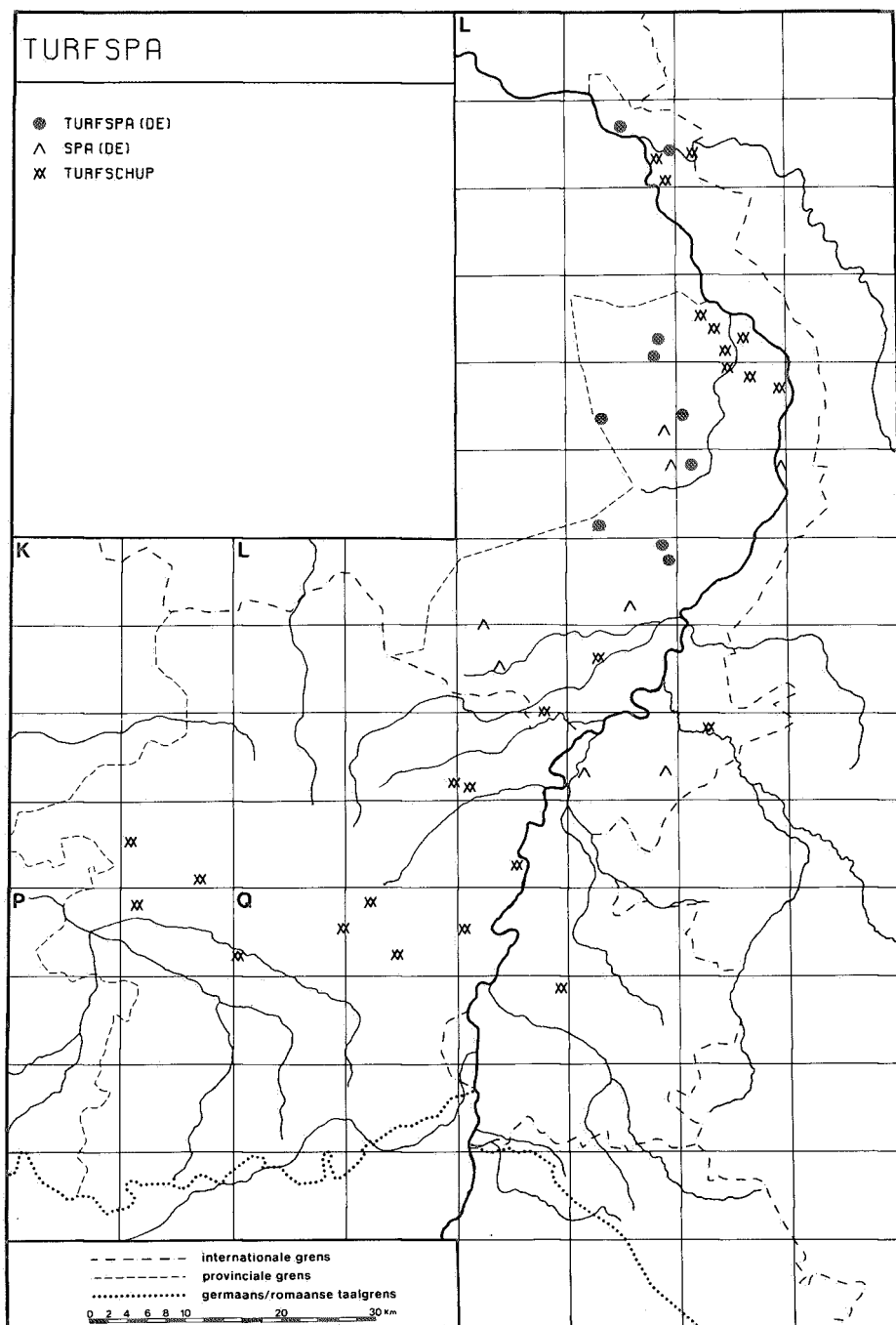
stikker: L 265, 266, 294; *stekar* L 291; sinj-ijzer: *snejizar* L 288.

TURFSPA (zie kaart)

(N 18, 17; I, 55; monogr.)

[Afhankelijk van de plaats de gebruikelijke schop om turf te steken. In het algemeen een schop met een blad zo breed als een turf breed is en lang als een turf lang is of kan zijn.]

turfspa(de): L 266; *tprfspd* L 290,291; *wrafspa* L 266; *tprfspdj* L 159a, 211; *tprafspaj* L 244b, 245, 265; *tprfspgi* L 163; *tprfspaj* L 210; spa(de): L 266; spa L 293; *spdj* L 244c, 265, 268,289, 318b, 381, 381a; turfschup: *t0rf\$0p* K 357,361a, P51.Q9; *tprf\$0p* L 163, 164, 165, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 247; *t0rf\$0p* L 324,384; *tprf\$pp* L321, 423; *teraf\$0p* Q 3a; *t0rf\$0p* Q 98; *terfsep* L 368, 368b; *twfēep* Q 3; *terfiep* Q 5; *teraf\$0p* Q 2; tiirfschoep: *tprf\$op* L 321; peelspade: *pēlspdj* L 211; *pilspdj* L 318b; moerspade: *mürspdj* L 420; moerschup: *mürs0p* L 422, Q 179; *mör\$0p* L

II.4

269; kluitenspade: *klutaspd* L 268; klootspade: *kluatspdj* L 288a; kluutenschup: *klytasx0p* L 209; bollespade: *bôlaspāj* L 288, 318b; turfsteker: *t0rafstějkar* L 317; vlikkenschup: *vlekaš0p* L 317; vlinkenschup: *vleykašpp* L 331; hazeoor: *hdzauar* L 320a; steekschup: *stěksx0p Q* 96d.

STOK

(I, 58a; I, 58b)
[Bepaalde maatstok in het veen en ook bepaalde hoeveelheid turf door die stok aangewezen.]
stok: *stok* L 244b.

Steken van andere turfsoorten

STUKKEN TURF

(I, 63)
[Brokken turf die toch gebruikt worden voor de stook.]
rommel: *romal* L 245,265; brokken (mv.): *broka* L 266; brokkelen (mv.): *brokala* L 288a.

LOSSE TURF

(I, 64a)
[Turf van een losse substantie.]
aanmaakturf: *dnmktprafh* 288a.

PIJPERD

(I, 64b)
[Een lichte soort turf.]
pijperd: *pejpart* L 244b; *plpart* L 245.

SMEERKLOT

(I, 64c)
[Soort turf, zwart en vet als boter.]
smeerklot: *směrklot* L 265; plakkerd: *plekart* L 244b.

OVERJARIGE TURF

(I, add.)
[Turf die in het vorige jaar of daarvoor is gestoken.]
overjarige turf: *ovarjēgraga t0raf* L 210.

BRANDEN ZONDER VLAM

(I, Ha)
[Het branden van de turf is vaak een soort smeu-
len zonder dat hij vlam vat.]
zulten: L 288a; *z0lta* L 244b; smoken: *smōka* L 244b.

BONKEN

(I, 64g)
[Grote stukken veen die de steker voor eigen gebruik nog onder uit de veenuil haalt, als deze al vol water is gelopen.]
bonken: *b0rjk* L 265, 288a.

IN BONKEN STEKEN

(I, 64g)
[Steken van grote stukken veen.]
in de kuil steken: *en da kulstēka* L 288a; klaarmaken: *klgr mdka* L 266; in bonken steken: *en b0ak stēka* L 265.

AFSTEKEN

(I, 65)
[Stukken veen los steken met de spade op plaatsen waar weinig turf zit.]
afsteken: L 288a.

Afwatering

BANEN VAST VEEN

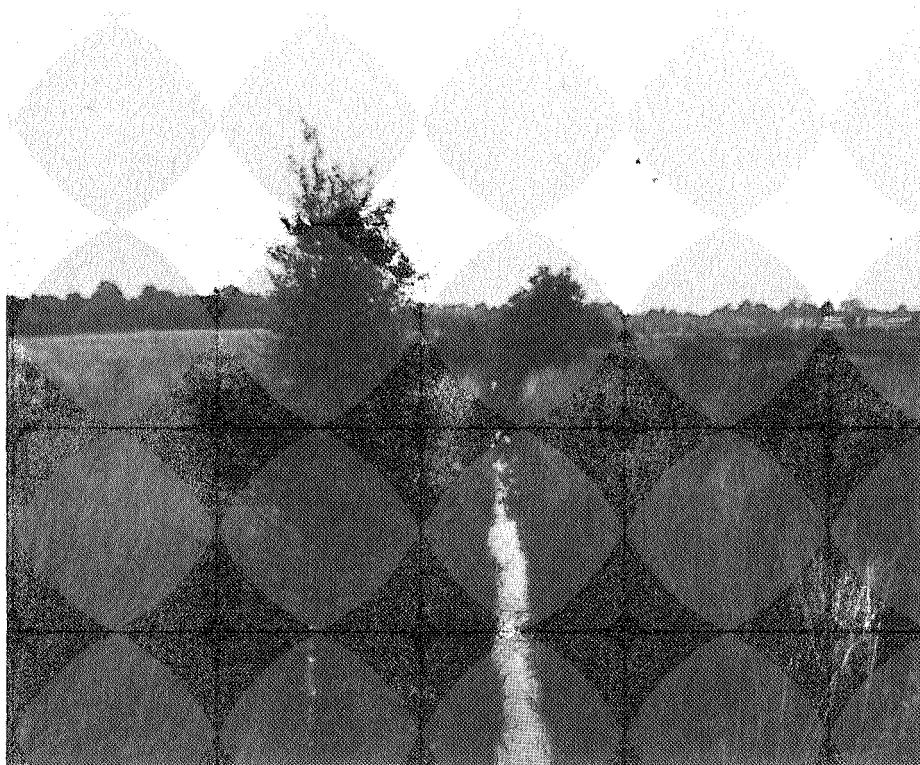
(I, 60)
[Banen van vast veen waarover het vervoer gaat. Men laat ze ook zitten als waterwering.]
banen: *bdna* L 245,288a; baantjes: *benkes* L 265; moerbanen: *murbdna* L 265; turfbanen: *tprafbdna* L 244b; peelbanen: *pelbdna* L 244b; dijken: *diks* L 210; hoofdwegen: *höfwèx* L 245; kruipaden: *kryjpěj* L 245.

BANKEN LATEN ZITTEN

(I, 62)
[Veenbanken laten zitten als bescherming tegen het water.]
banken laten zitten: *bejk Ig̃ta zeta* L 265; *betjka Ig̃ta zeta* L 245; bank laten zitten: *bank Ig̃ta zeta* L 266; dam laten zitten: *dam Ig̃ta zeta* L 266; afdijken: *afdika* L 266; boord laten zitten: *bōrt Ig̃ta zeta* L 288a; dijken laten zitten: *dikan Ig̃ta zeta* L 210; losse kant laten zitten: *los kant Ig̃ta zeta* L 245.

BANKEN DOORSTEKEN

(I, add.)
[Als de steker klaar is in een put, wordt de bank die men heeft laten zitten, doorgestoken.]
boord doorsteken: L 288a

Afb. 11. greppel voor waterafvoer

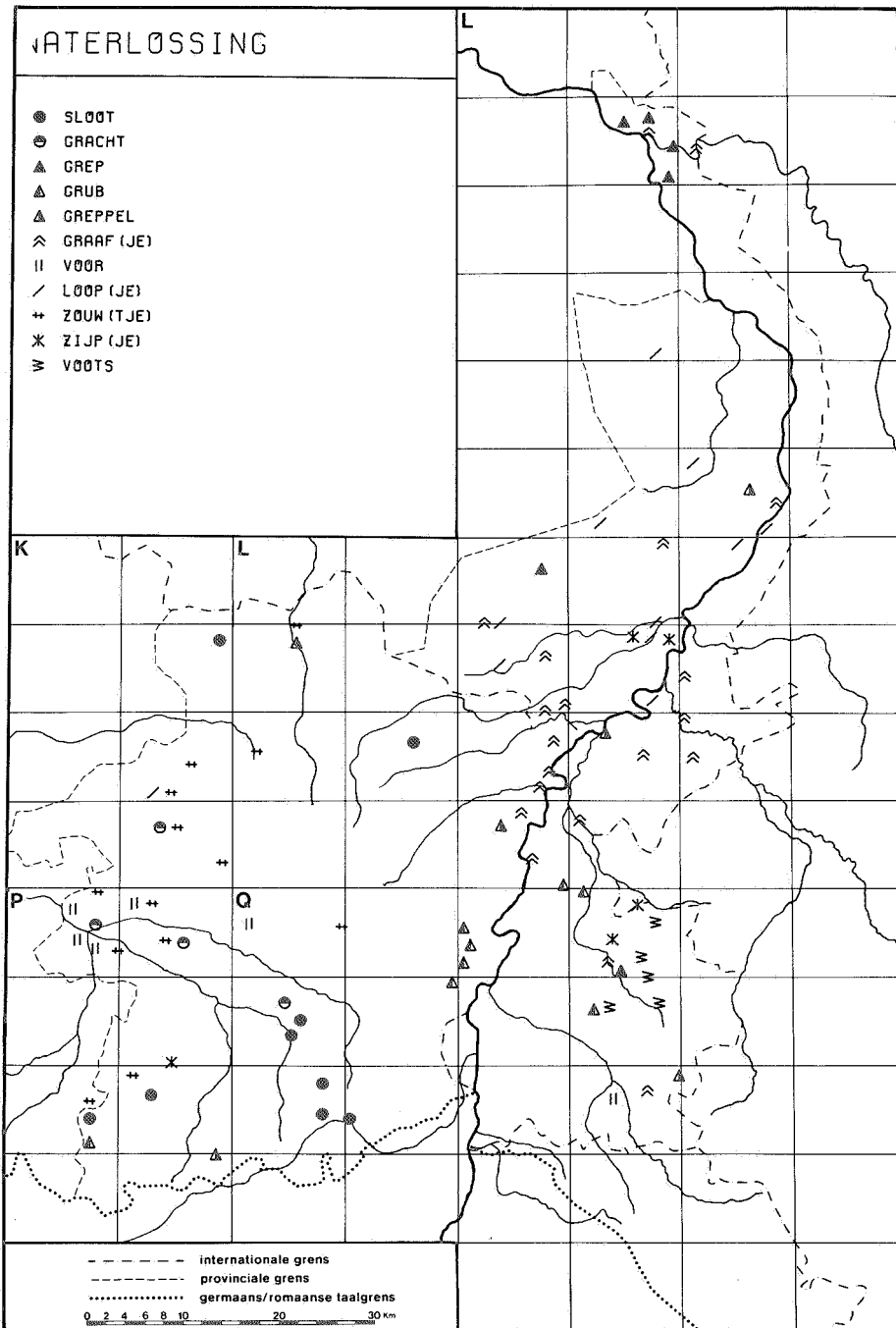
WATERLOSSING (zie kaart)

(I, 61; N 27, 22)

[Greppel die men door een te ontginnen moeras graaft, om het water kwijt te raken. De opgaven bestrijken heel de provincies Limburg.]

waterlossing: L 290a; *waterloseg* L 245; waterlosers (mv.): L 269; peelloosing: *pidlloseg* L 288a; sloot: *slut* L 360, P 174; *slpt* Q 162; *sl0wt* Q 79a; *slejt* Q 75; *sluta* (mv.) P 178; *slst3* (mv.) Q 180; *sl0jt3* (mv.) Q 158; slootje: *sl0kan* K 278; watersloten (mv.): *wetdrslöte* Q 156; gracht: *graxt* K 358; *gr0xt* P 55; *grāx* Q 75; *grpxtg* (mv.) P 46; grep: *grep* L 165; greb: *greb* L 288a; *greb* L 163, 163a; *grqbd* (mv.) Q 39; *grebg* (mv.) L 159a; gnib: *gr0p* L 430, Q 11; *xr0p* P 175; *grpb* Q 20; *gr0bd* (mv.) Q 96c; *grpba* (mv.) Q 12,111; *gryba* (mv.) Q 9; greppel: *grepgl* L 269b; *grepgls* (mv.) L 312; *grepals* (mv.) P 222; greppels (mv.): L 377, 420; greppelen (mv.): *grepa/a* O 211; draineergrubben (mv.): *dr^nērgprbs* Q 97; drain: *dré* Q 247; graaf: *grāfl* 163,163a, 269,321a, 382,420, Q 39; *grēgf* Q 19; *grōf* L432; graven (mv.): L289, 372a; grāva L 290, 320a, 332, 427, Q 211; graver (mv.): *grāvar* L 269; graafje: *grēfkd* L 289; *grēfka* L 371a; *grēfkBS* (mv.) L 269, 383, 387; *grāfkas* (mv.) L 332; *grēfcw* (mv.) L 321; *grfkas* (mv.) L

372; vloedsgraaf: *vlötsgrāf* Q 22; sleuf: *sl&f* L 269b; *s7sva* (mv.) Q 117a; voor: *v0r* Q 2b; voara (mv.) P44,49; *vōara* (mv.) P48; *vō>a* (mv.) P51; *vpra* (mv.) Q 204a; *vpwra* (mv.) P 48; watervoor: *wetarvpwr* P 107a; loop: *luap* K 318, L 265; *lpjpd* (mv.) L 270, 295, 318b, 322, 322a, 330; *lpjpan* (mv.) L289; loopjes (mv.): *l0pkgs* L211; aflopen (mv.): *āflups* K 361; waterlopen (mv.): *wāterlppja* L 270; peelloop: *pialluap* L 266; zouw: *zow* K 318; *ZQW* Q3; *zaw* P 176; *zōu** P 54; *z0w* P 50; *zā* P 174; zowan (mv.) P 45; *zgw* (mv.) K 358, L 352; *zpw* (mv.) P 51; *zwwa* (mv.) P 50; *zav/3* (mv.) K 361; *zōws* (mv.) K 317; zouwte: *zāka* P174; *zāivcas* (mv.) L 312; zoeg: *zux* K 318; *zuga* (mv.) K 353; waterzouw: *wetearzōw* Q 71; zijpen (mv.): *zīpa* L 322a, Q 33; *zēaps* P177; *zīpa* L 322; zijpjes (mv.): *zīptgij* Q 28; heken (mv.): *bēka* L 265; beekje: *bēksks* L 269b; *bēkskas* L 269a; waterlaat: *wdtgrlōt* L 318b; *wātdrlptd* (mv.) L289b; goten (mv.): *g^tō* Q 98; voots: *vmts''* Q 39, 113; *vws* Q 112a; *vōatsā* (mv.) Q 111; *wāčya* (mv.) Q 30; afwetering: *āfwetānē* L 371a; *āfwitēnē* L 362; slak: *^hāc* Q 20; slakje: *slēkska* Q 20; sluizen (mv.): *slajza* Q 80; talud: *tarly* L 331, 331b; slondeijes (mv.): *sl0njips* L 430; kanaaltjes (mv.): *knadlkds* Q 80; rabatjes (mv.): *rabttSgs* Q 7; kot: *kut* Q 80; wýken (mv.): *wik* L 265.

Afb. 12. stuiken

Opstapelen en drogen van de turf

DROGEN VAN TURF

(I, 83)

[Het drogen van turf begint spoedig na het steken van de hoeveelheid turf die men nodig heeft voor de winter.]

drogen: *dryaga* L 210, 245, 265, 266, 288a.

STUIKEN

(I, 80)

[Opzetten van de turf twee aan twee tot vier turven dik hoog.]

opstuiken: *opstuka* L 245; *opstukan* L 244b; op stuiken zetten: *op stuka zeta* L 245.

ZETTEN VAN LANGE RIJEN TURF

(I, add.)

in rijen zetten: *en ri-ja zeta* L 266.

OMZETTEN

(I, 84)

[Het verleggen van de turven. De onderste worden boven en de bovenste worden onder gelegd.]

omzetten: *Omzeta* L 210, 245, 288a; omrijen: *Omri-ja* L 266; turf verwerken: L 288a.

HOOPJE TURF

(I, 76; A 44, 21g; monogr.)

[De grootte vaneen kleine hoop turf is van plaats tot plaats veranderlijk. In het algemeen kan men zeggen, dat het in dit lemma gaat om een hoop van ongeveer dertig tot vijftig turven.]

schränk: *sxratjk* L 288a; *šrarjk* L 265, 370; *sxreŋ* (mv.) L 210; *sxrenk* (mv.) L 266; *schränkje*: *sxrenkska* L 288; *sxrerjkskas* (mv.) L 244b; kegel: *këgal* L 244b, 245, 266; watermannen (mv.): *wätarmana* L 244b; tijltje: *tilka* L 288a.

IN HOOPJES ZETTEN, VAN TURF GEZEGD

(I, 77)

schränken: *sxrarjka* L 244b; in *schränken* zetten: *en šrerjk zeta* L 265; *en sxrapkan zeta* L 288a; *en sxreŋ zeta* L 210; op kegels zetten: *op këgals zeta* L 245, 266; in tijltjes zetten: *en tilkas zeta* L 288a.

GROTE HOOP TURF

(I, 79a; A 44, 21g)

[Een hoop van ongeveer tweehonderd turven en meer.]

grote *schränk*: *gruata šrarjk* L 265; grote *schränken* (mv.): *gruata sxrenk* L 288a; grote hoop: *gruata huap* L 266; hoop: *huap* L 210, 245; *tijl*: *tejl* L 288a; *vijm*: *vlam* L 270.

II.4

AFB. 13. TURFSCHRANK

IN EEN GROTE HOOP ZETTEN

(I, 79B)

GROTE SCHRANKEN ZETTEN: *gruata sxreijk zeta* L 288A; IN EEN GROTE SCHRANK ZETTEN: *en ena gruata srmjk zeta* L 265; EEN GROTE HOOP TURF ZETTEN: *ena gruata huap tfirafzeta* L 266; IN EEN HOOP ZETTEN: *en ena huap zeta* L 210; HOOP KLUITEN ZETTEN: *huap klüta zeta* L 245; IN EEN BULT ZETTEN: *en ena bolt zeta* L 244B.

IN RINGEN ZETTEN

(I, 81)

[DE TURF OP RINGEN ZETTEN GESCHIEDT BIJ HET STEKEN VOOR EIGEN GEBRUIK MINDER DAN BIJ DE GEORGANISEERDE TURFWINNING.]

OP RING ZETTEN: *op rej zstan* L 244B.

TURFHOOP, BESTEMD VOOR DE VERKOOP

(I, 82)

MIJT: *müt* L 288A; TURFHOOP: *tgrafshuap* L 266; BULT: *bölt* L 245.

KRACHT VERLIEZEN DOOR DE ZON, GEZEGD VAN TURF

(I, 85)

KRIMPEN: *krempe* L 288A.

AFB. 14. TURF IN SLAG, STUIKEN EN SCHRANKEN

Afb. 15. kruien naarligveld

Vervoer van de turf

KRUIEN

(I, 69)

[Turf vervoeren met de kruiwagen.]

kruien: *krypja* L 265, 288a; *kryjahllO*, 245; *krawa* L 266; afvaren: *åfvåra* L 288a.

STRO DRAAIEN ROND HET RAD VAN DE KRUIWAGEN

(I, 71)

[Stro draaien om het rad van de kruiwagen. Dit doet men om beter te kunnen rijden in het veen.]
stro omdraaien: *strua omdrēja* L 210, 265, 266, 288a; *struj iimdrēja* L 245.

AFSTOTEN VAN TURF

(I, 72)

[Vervoeren van turf van het turfveld naar de rand van de weg.]

afstoten: *afstuata* L 265; afzetten: *åfzeta* L 288a; uitkruien: *ütkrýja* L 245; uitschurgen: *ÜM-Mraga* L 266; turf uitdoen: *tpraf ütðön* L 288a; uitvaren: *ütvdra* L 245; afrijden: *dfri-ja* L 288a.

VERVOEREN VAN DE TURF

(I, 75)

[Turf met de kar naar huis vervoeren.]

varen: *våra* L 245; *võra* L 265; heemwaarts varen: *hejvars våra* L 288a.

VIER TURVEN

(I, add.)

[Hoeveelheid van vier turven bij het laden.]

garf: *g0rafL* 192.

KRUIWAGEN

(I, 70)

[Een kruiwagen die aangepast is aan het turfsteken en het vervoer van turven. Een voorkomend model heeft een rad van 8 cm breedte, van hout gemaakt en met een ijzeren band er rondom heen. Het rad heeft 9 spaken van 12 cm lengte. Het hoofd is ongeveer 37 cm breed, d.w.z. ongeveer de lengte van een turf, en ongeveer 25 cm hoog vanaf het draagvlak gemeten, d.w.z. ongeveer twee turven hoog. Het draagvlak heeft een lengte van 110 cm en is voor bij de burries 48 cm breed en achter bij het hoofd nog 38 cm. De burries zijn 35 cm lang. De totale lengte van zo'n veenkruiwagen is 196 cm. Andere modellen kruiwagens kunnen er ook geweest zijn.]

II.4

Afb. 16. peelkruiwagen

Afb. 17. kienhout of peelpuist

kruigen: *krpġga* L 265; kruiwagen: *kruwāga* L 210,245; *krawāga* L 266; kruikar: *kr0ker* L 288a; peelkruikar: *pialkr0kar* L 288.

DRAAGBERRIE

(I, 73a)

[Een draagberrie bestaat doorgaans uit twee stokken waaraan een zak of kippedraad is bevestigd, of uit twee stokken met daaraan dwars bevestigd een aantal latten. Met de berrie wordt uitsluitend droge turf vervoerd.]

berrie: *b0ri* L 210, 244b, 245, 265, 266, 288a; turfzeef: *tprafzēfh* 288a.

MAND

(I, 73a)

[Mand waarin turf gedragen wordt.]

mand: *man* L 288a.

KAR

(I, 74)

[Kar waarmee de turf naar huis vervoerd wordt. Opdat men de turf goed kan vervoeren en hem droog op kan stapelen, worden er aparte hekken geplaatst, vóór, achter en opzij.]

kar: L 245, 266; *ker* L 210, 288a; *kār* L 265; turfkar: *tprafker* L 288a.

VOORHEK OP DE KAR

(I, add.)

voorhek: *v0rhek* L 244b; *vtyrheka* (mv.) L 288a; hekken (mv.): *hˆka* L 288a; hortje: *hprtja* L 245; breije: *bretja* L 266; hoogsels (mv.): *h0xsals* L 266.

ACHTERHEK OP DE KAR

(I, add.)

achterste hekken (mv.): *āxstarsta heks* L 288a; hoogsels (mv.): *h0xsals* L 266.

ZIJHEK

(I, add.)

karleiers (mv.): *kerlejars* L 288a; karleren (mv.): *karllra* L 266; leiers (mv.): *lejars* L 288a.

ZAK ONDER DE KAR

(I, add.)

[Onder de kar hangt een zak die wordt volgelden met spullen van de turfsteker/boer.]
rosdoek: L 288a.

KARRESPOOR

(I, add.)

[Om het rijden met de kar te vergemakkelijken over de lang niet altijd goed berijdbare wegen, houdt de boer het karrespoor aan.]

vaarleis: *vārlejs* L 288a.

TURFSCHUURTJE (zie kaart)

(I, 8; N 5AII, 80b)

[Turfschuur of turfschop bestemd voor de berging van turf. Uit de vraag N 5AII, 80b „Hoe noemt u het gebouwtje, afdak of hok voor brandhout of turf?” zijn in dit lemma die antwoorden verwerkt die speciaal duiden op een turfschop.]

turfschop: L 244d; *tprafxsop* L 244b, 288a; *t0nfsxop* K 353, L 286; *tprafšop* L 290; *tprafšop* L 265; *tprfšop* L 265; *tprafxsop* L 266; *tyrfšxóp* L 312; *tprafxsop* K 358; *t0rfšgp* K 278; *t0rfšxup* K 317; *schop*: *sxop* L210; *kluitenschop*: *klutasxop* L 245; *turfhok*: *t0rfhok* Q 4; *turfkot*: *t0rfkot* K 278; *t0rafkgt* K 314; *t0rfköt* K 361, P 51; *t0rafkōat* L 312; *turfhufe*: *t&rafhps* K 361a; *t0rafh0ws* K 361a; *t0rfhys* L 163, 163a; *russchop*: *r0ssxgp* L 352.

BRANDIJZER

(I, 10d)

[Een ijzer bij de open haard waartegen de turven op hun zijde worden gelegd.]

vuurijzer: *vyřizar* L 210; *vyřizar* L 266; *vSřizar* L 288.

TURFBAK

(I, 10e)

[Bak in een van de hoeken bij het haardvuur waarin turf geborgen wordt.]

turfbak: *tprafbak* L 210, 244b, 245, 266, 288a.

TURFHOEK

(I, 10f)

[Hoek waar de turfbak staat.]

turfhoek: *t0rafhök* L 288a.

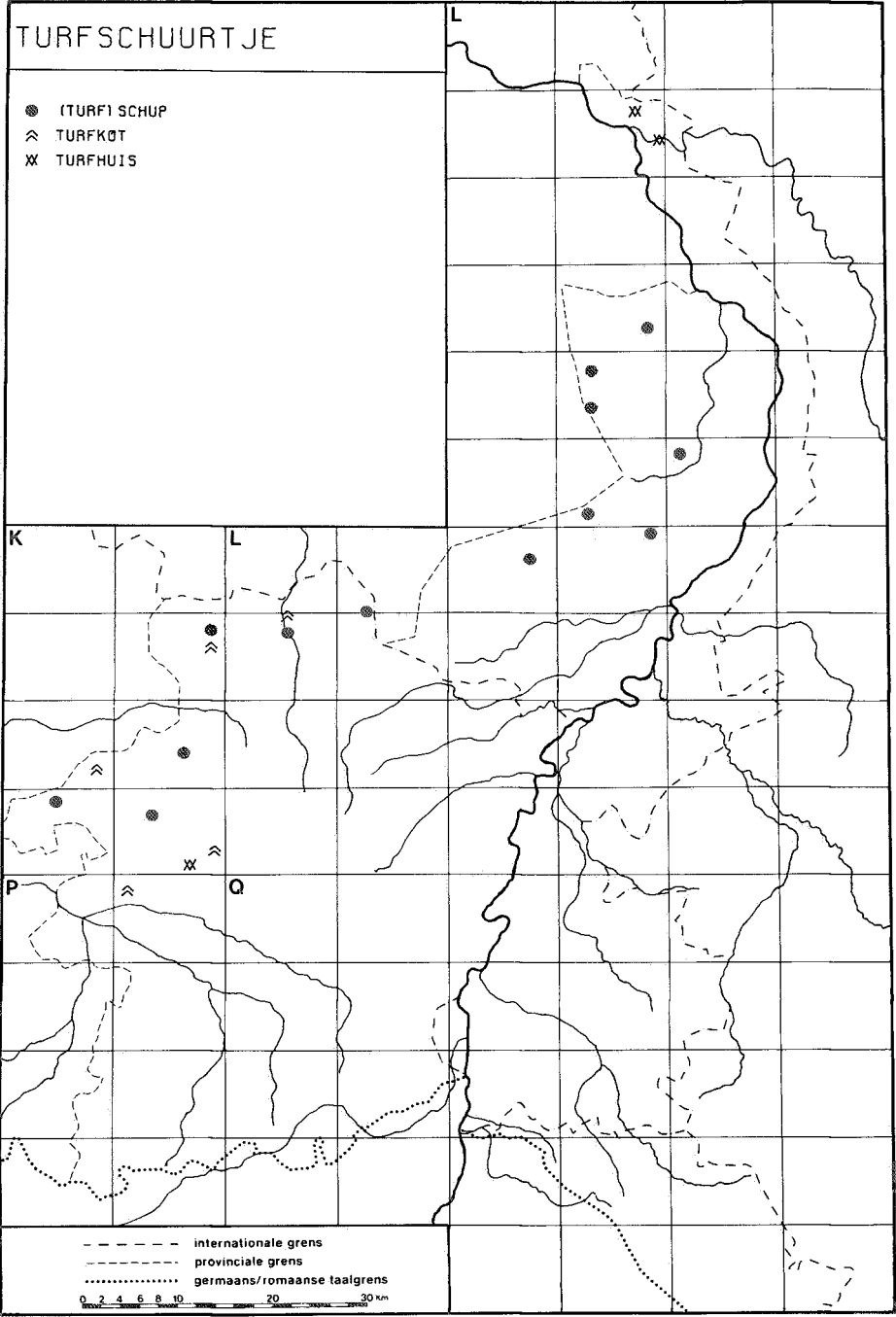
Bereiding van baggerturf

Algemeen

BAGGERBROEK

(I, 88b)

[Vanwege het geploeter in het veenwater draagt men bij het baggeren van turf een slechte broek.]
baggerboks: *bagarsboks* L 265, 288a.

BARREVOETS

(I, add.)

[Op sommige plaatsen wordt barrevoets gebaggerd.]

barrevoets: *beravuts* L 266.**BOERENKIEL**

(I, 88d)

[Meestal heeft men bij het baggeren het bovenlijf ontbloot, anders draagt men wel een kiel, een kledingstuk van blauw linnen gemaakt.]

kiel: *kil* L 265; *kël* L 265, 266, 288a.**BAGGERHUT**

(I, add.)

[Om eventueel te schuilen tegen onweer of om te overnachten heeft men een keet of schuilplaats gemaakt.]

keet: *kiat* L 288a; schuilplaats: *sxulpläts* L 288a.**BAGGERTURF**

(I, 86; B 27, add.)

[Baggerturf zit onderaan in het veen en is nagevoeg modder. In L 210 wordt deze turf uit sloten gegraven. Steken is in de regel niet mogelijk. Met een baggerbeugel of een schepper wordt het slijk op de kant gebracht waarna het na een korte indroging als steekturf verder verwerkt kan worden.]

baggerd: *bagart* L 210, 265, 288a; bagger: *bagar* L 288a; baggerdkluiten (mv.): *bagartkliita* L 266.**DARG**

(N 27, 39g)

[De onderste laag van laagveen en ook wel modder.]

derring: *deriv* K 358.**BAGGERSLIJK**

(I, add.)

[De vormloze massa slijk voordat die tot turf wordt verwerkt.]

bagger: *bagar* L 288a; haggerstijk: *bagarslik* L 265; baggerdlijk: *bagartslik* L 210; baggerbrij: *bagarbrèj* L 288a; moer: L 266; *mör* L 288a; glibber: *glebar* L 288a; bras: *bras* L 265.**KLEINE PLEK MET DIEP VEEN**

(I, add.)

[Een kleine plek met diep veen op de heide.]

vennetje: *venka* L 288a.**OVERGEBLEVEN STUK GROND**

(I, add.)

[Een smalle strook land, overgebleven tussen twee baggerplassen.]

boord: *bört* L 288a.**LIGVELD VOOR HET BAGGERSLIJK**

(I, 90)

[Op de heide wordt een plek mooi glad afge-maaid als ligveld voor het baggerslijk.]

ligveld: L 210, 265, 288a; veld: *velt* L 266; baggerskuil: *bagarskul* L 288a; baggerbad: *bagarbat* L 265.**BAGGEREN**

(I, 87; N, 27, 1 add.)

[Het baggeren gebeurt op verschillende manieren. Soms bereidt men de veenspecie in de put waaruit ze naar het ligveld wordt gebracht, soms wordt naast de kuil waaruit men de bagger wil graven, een vierkante bak geplaatst waarin het slijk wordt geworpen.]

In P 46 gebeurt het turven of baggeren op slechts enkele plaatsen. Als men de graszoden heeft verwijderd en de turf heeft gevonden, wordt de zwarte brij uitgespreid. In L 352 wordt voor het baggeren de graslaag eveneens afgestoken en wordt de bovenlaag ook verwijderd. Men maakt een plek van ongeveer één are grasvrij. Vervolgens graaft men een kuil van vier meter lengte en één meter breedte. De moer wordt uitgespreid op het vooraf klaargemaakte plaatsje tot een spreij van ongeveer 20 cm dik.]

baggeren: *bagara* L 288a; baggerd maken: *bagart maka* L 210, 265, 266, 288a; ontginnen van veengrond: L 352; ontginning van veengrond: K 318.**VEEN OF MODDER OPHALEN**

(I, 91)

trekken met de netring: *treka met da netretjk* L 288a.**OPSTOTEN VAN HET BAGGERSLIJK**

(I, 99)

[Het opstoten van het baggerslijk op het ligveld.] baggerd opstoten: *bagart opstuata* L 265; leegschuppen: *lëxsoipa* L 288a.**VOLWERPEN VAN DE KARBAK**

(I, 96)

[Als men bij het baggeren een korte kar gebruikt, wordt deze volgegoten met het slijk en wordt het slijk op het ligveld gestoten.]

volschieten van de karbak: *volsjita van da karbak* L 265; volschieten: *volsxèta* L 288a.

II.4

WATERDOORGANG

(I, add.)

[Een door de baggeraar gemaakte sloot om een schuit vanuit de baggerkuil naar het ligveld te kunnen vervoeren.]

schuitgang: *sxytgarjk* L 288a.

BAGGERBEUGEL

(I, 92; N 18, 148)

[Het meest geijkte gereedschap om het slijk vanuit het water omhoog te halen. Het principe van zo'n baggerbeugel is een ijzeren boog met een schepnet, bevestigd aan een lange steel.]

baggerbeugel: *bag»rb0g»l* L 288a; *bggzrb&gal* K 278; netring: L 288a; *netrejk* L 265; *netrëjk* L 318b.

BAGGERSCHOP

(I, 94)

[Met een baggerschop spreidt men de brij uiteen.]

baggerschop: *bagarsxOp* L 288a; schup: *sxOp* L 266; schoep: *sxöp* L 288a; houteren bats: *hptan bats* L 210; denschoep: *densüp* L 265.

KAR BIJ HET BAGGEREN GEBRUIKT

(I, 95)

korte kipkar: *kom kipkař* L 265; slagkar: *släxker* L 288a; mestkar: *mëstkär* L 265.

KARBAK

(I, 95b)

[Op de karbak wordt de baggerbrij geworpen.]

kARBak: *kärbak* L 265; *kerbak* L 288a.

VOORSTE SCHOT VAN DE KAR

(I, 95c)

voorsteschot: *vörsta šol* L 265; schot: *sxot* L 288a.

ACHTERSTE SCHOT VAN DE KAR

(I, 95d)

[Door middel van scharmieren kan men het achterschot omhoog laten gaan.]

achterste schot: *äxtarsts šot* L 265; los schot: *los šot* L 288a.

SCHARNIEREN

(I, 95e)

[De scharnieren waarin het achterste schot draait.]

gehangen: *gaherja* L 265; *gsheya* L 288a.

SLUITPIN

(I, 95f)

[De sluitpin in het midden van het achterste schot. Door deze pin omhoog te trekken kan men het slijk ergens op de heide laten neerschieten.]

sluitpin: *s10tjpen* L 265; *slütpen* L 288a.

Hakken van de bagger

HAKKEN VAN HET BAGGERSLIJK

(I, 103a)

[Als de baggerbrij eenmaal op het ligveld ligt, gaat men eerst de specie gelijkmaken en fijnhakken.]

hakken: *haks* L 266, 288a; baggerd hakken: *bagsrt hak.3* L 265; baggerd kortmaken: *baggrt kortmakd* L 210; klein maken: *klejn mäka* L 266.

GEREED OM AAN TE SNIJDEN, GEZEGD VAN HET BAGGERSLIJK

(I, 103g)

[Is het slijk gehakt en kan men het ofwel vervoeren naar een ligveld ofwel verder bewerken op het veld waar het gehakt is, dan is het gereed om gesneden te worden.]

bouwklaar: *bowktpr* L 265.

BAGGERSCHUIT

(I, 97)

[Drie meter lange en één meter brede schuit waarin men het baggerslijk kan schieten.]

baggerschuit: *bagsrsxyt* L 288a; schuit: *sxyt* L 288a; schuitje: *S0tj9* L 265; bak: *bak* L 288a.

BAGGERSCHOP

(I, 103c)

[Schop speciaal om te roeren.]

baggerbats: *bagsrbats* L 288a.

BAGGERHAK

(I, 103d; I, 103e)

[Hak waarmee men het baggerslijk fijn- en kapotmaakt. Naast een hak gebruiken de boeren ook wel een hooivork, riek of mesthaak.]

haak: *hpk* L 210, 266; baggerhak: *bagsrhak* L 265, 288a; hak: *hak* L 288a.

Treden of trappen van het baggerslijk en het verdelen

TRAPPER VAN HET BAGGERSLIJK

(I, 106b)

[Trapper die het baggerslijk gelijk en glad trapt.]
baggertrappers (mv.): L 288a; aantreden *ātryar* L 288a.

UITGESPREID BAGGERSLIJK

(I, 104b)

[De uitgespreide oppervlakte baggerslijk die getrapt wordt. In L 265 kan deze spreij variëren van tien tot dertig meter lengte. De dikte kan verschillend zijn.]
bed: *bet* L 265, 266, 288a; spreij: *sprj* L 210, 265.

DICHTGEDREVEN BAGGERSLIJK

(I, 108)

[Wanneer de brij is gesneden en wanneer ze enige dagen gedroogd heeft, kan het spul door een flinke regen- of onweersbui dichtdrijven.]
dichtgedreven baggerd: *dēxtgadreva bagart* L 265; aaneengekrepte baggerd: *aniāngakrepta bagart* L 266.

TRAPPEN VAN HET BAGGERSLIJK

(I, 106a)

[Als het baggerslijk een paar dagen gedroogd heeft, begint men met het trappen van de specie. De veengrond dient men geheel en al vast en gelijk te trappen.]
baggerd trappen: *bagart trapa* L 288a; baggerd treden: *bagart trjā* L 265; baggerd kneden: *bagart knēja* L 266.

AANSTAMPEN VAN HET BAGGERSLIJK

(I, 104d)

[Het aanstampen van het slijk met een stamper of iets dergelijks moet men beschouwen als dezelfde handeling als het trappen.]
aanstampen van de baggerd: *enstampa van da bagart* L 265; aantreden: *dntryā* L 288a; pletsen: *pletsa* L 210.

SLECHTEN VAN HET BAGGERSLIJK

(I, 105)

[Het slijk mooi gelijk maken.]
slechten: *slēxta* L 210, 265, 288a; *slexta* L 266; *slējta* L 288a; uiterendoen: *otjarendū* L 265; ge-
Uijkstrijken: *galikstrika* L 288a.

FAST KOMEN TE ZITTEN, GEZEKGD VAN HET BAGGERSLIJK

(I, 104f)

[Door het aanstampen komt het slijk vast te zitten.]
aaneen vast komen zitten: *onen vāst koma zeta* L 265.

SNIJDEN VAN DE BAGGERTURF

(I, 107a)

[Als de veenlaag door droging en trappen voldoende vastheid heeft verkregen, wordt ze verdeeld in banen. Men gaat de bagger in turfvorm snijden.]

baggerd snijden: *bagart snēja* L 265, 266; *bagart sni-ja* L 210; baggerd in ruitjes snijden: *bagart in r0tjas snēja* L 265; baggerd schrijven: *bagart srxriva* L 288a; afschrijven: *dfsrxriva* L 288a.

GESNEDEN BANEN

(I, 107b)

[Men snijdt evenwijdig rechte lijnen over de substantie en deze snijdt men weer rechthoekig door andere, zodat er regelmatige vierkanten ontstaan. In L 265 wordt het slijk in banen gesneden van 25 cm breedte en ongeveer 15 cm dikte.]
banen: *bāna* L 265, 266, 288a; snee (enk.): L 288a.

TRIPPEN

(I, 106c)

[Houten plankjes onder de voeten om bagger te trappen.]
Ook klompen die men onder vierkantig verbreed heeft tot 10 à 12 cm, gebruikt men om te trappen.]
tripklompen: *trepklōmpa* L 265, 288a; baggerpiankjes: *bagarplerjkskas* L 288a.

STAMPER

(I, 104e)

[Blok hout met houten steel, gebruikt bij het stampen van de baggerbrij.]
stamper: *stempar* L 265, 288a.

SCHEPEMMER

(I, 104g)

[Met een schepemmer brengt men na het aantrappen nog eens water over de specie heen.]
schuplepel: *sx0plēpal* L 288a; houteren emmers (mv.): *hōwtaran emars* L 266.

II.4

BAGGERSNIJDER

(I, 107c; monogr.)

[Werktuig waarmee het baggerslijk gesneden wordt. In L 288a kent men een stok van drie meter lengte met vooraan een ijzeren pin en in L 265 heeft men een stok met een mes eraan. Ook een spade wordt soms gebruikt om te snijden.]
schrijfgeerde: *sxnfgērt* L 288, 288a; schrijfstek: *srlfstek* L 265; klotsnijslaak: *klotsnistdk* L 210; spade: *spaj* L 266; schup: *sx0p* L 266.

Opbreken van de baggerturf

OPBREKEN VAN BAGGERTURF

(I, 109a)

[Als de snijvlakken ingedroogd zijn, worden de turfbllokken om de andere rij opgenomen en neergezet op de rijen blokken die zijn blijven staan. Al naar gelang het weer meer of minder droog is geweest, geschiedt dit opbreken zo'n 14 tot 21 dagen na het spreiden van de veensprei.]
opbreken: *opbrēka* L 265, 266, 288a; uitbreken: *ūibr^{ka}* L 288a; baggerd opdoen: *bagart opdōn* L 288a; baggerd omtrekken: *bagart omtreka* L 210.

BAGGERTURF INZETTEN

(I, 109b)

[De nog natte turven op elkaar zetten, zodat de bovenste goed kunnen drogen.]
opzetten: *opzet* L 288a.

BAGGERTURF WENDEN

(I, 109c)

[De bovenste laag baggerturven wordt, eenmaal droog, onderaan gelegd en de onderste laag boven.]
wenden: L 288a; verleggen: *varlega* L 288a; vertalen: *vartila* L 288a.

INKRIMPEN

(I, 109e)

[Het door drogen inkrimpen van de baggerbrij.]
inklinken: *enklerjka* L 288a; krimpen: *kr0mpa* L 288a; ineengedroogd zijn: de turf is - *enejnga-dryextj* L 288a.

Opstapelen van de baggerturf

HOOP BAGGERTURF

(I, 111; N 27, 1)

[Een opgestapelde hoop baggerturf. In L 266 is deze hoop kegelvormig en in K 318 kent men ronde, holle turfijten.]
turfbult: *t0rft>0ltj* L 288a; turfvierdels (mv.):

t0rafvejral K 318; schranken (mv.): *sxratjka* L 266; schrankje: *sxrenkska* L 210; kegel: *kēgal* L 266.

OPSTAPELEN VAN DE BAGGERTURF

(I, HO)

[Het in bepaalde hopen opstapelen van de baggerturven.]

in tijlen zetten: *en tila zeta* L 265; *en tejia zeta* L 288a; in tijijes zetten: *en tilkas zeta* L 288a; in schranken zetten: *en sxrerj zeta* L 210; opkegelen: *opkēgala* L 266; op rijen zetten: *op ri-ja zeta* L 266.

IN KRUISVORM STAPELEN

(I, 112a)

[Turf stapelen met als basis van de hoop een kruis van turven waarop de turven vervolgens trapsgewijze naar binnen toe worden opgestapeld, zodat de wind er goed doorheen kan spelen.]

in kruistijlen zetten: *en kr0sjtila zeta* L 265; *en krjstila zeta* L 288a; kruistijlen: *krjstila* L 288a; baggerd van de grond doen: *bagart van da gront dū* L 265.

HOOPJE BAGGERTURF IN KRUISVORM

(I, 112b)

[Hoop turf met als basis een kruis van turven. De turven worden opgestapeld als de stenen bij een muur, met de voegen nooit boven elkaar, terwijl iedere laag turf telkens een halve turf verder naar binnen begint.]

kruistijlen (mv.): *kr0sjtila* L 265; *krjstila* L 288a; turfschranken(mv.): *t0rfsxranka* L 288a.

VERBAND

(I, 112c)

[Het opstapelen van de turven als de stenen van een muur.]

verband: *varbant* L 265; *varbanlj* L 288a.

KARVOL

(I, 114)

[Een hoeveelheid baggerturf.]
karvol: *kervol* L 288a.

Maken van klatserd

KLATSERD

(I, add)

[Van de baggerbrij met de hand gemaakte turfballen met een doorsnee van ongeveer 20 cm.]
klatserd: *klatsart* L 288a.

KLATSERD MAKEN

(I, add.)

[In L 288a kent men een aparte bereiding van bagger tot turf. Nat moer wordt uit de veenkuil gehaald met een ring, de baggerbeugel. Van dit veen worden met de hand ballen gemaakt van ongeveer 20 cm doorsnede. Dit doet men vooral, wanneer men geen schuif voor het baggerslijk ter beschikking heeft. Volgens de zegsman in L 288a werd dit maken van „klatserd" rond 1900 aldaar nog gedaan. Soms schudde men kolengruis over het drassige spul waardoor het geheel wat steviger werd en meer brandvermogen kreeg.]
klatserd maken: *klatsart māka* L 288a.

Hoogveenontginning door maatschappij of gemeente

Algemeen

VERVENER

(II, 6)

[De directeur van een veenmaatschappij.]
directeur: L 244b, 245, 266; baas: *bās* L 288a; *bas* L 265.

VEENARBEIDER, TURFSTEKER

(II, 1; monogr.)

[Arbeider die de turf graaft of steekt.]
peelwerker: L 288a; *pelwerkars* (mv.) L 244b; *pialwerkars* (mv.) L 245, 265, 266; *pialwerkars* (mv.) L 288a; turfgraver: *tprfgrāvar* L 288a; *tprfgrāvars* (mv.) L 266; graver: *grāvar* L 245; peelwroeter: *pialvrytar* L 265; veenarbeider: L 244b; turfsteker: *tprfstēkar* L 288a; peelhaas: *pialhōs* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

VREEMDE VEENARBEIDERS

(II, 1b)

[Veel veenarbeiders worden vanuit andere streken aangetrokken, omdat veenarbeid veelal seizoenarbeid is. Vanuit Duitsland, Drente, Groningen, Friesland en Overijssel komen ze in de Peel turfsteken. De vreemde arbeiders assimileren slecht met de autochtone bevolking en vaak worden ze uitgescholden.]

deurnese pluiten: *dērnasa plyta* L 245; oliekon-
ten: L 288a; *olikonta* L 244b, 245, 266; oliemep-
pen: L 244b; meppen: L 244b; olievotten: *olivota*
L 245; poepen: L 288a; *pupa* L 244b, 265, 266;
pūpa L 245; thuisliggers: L 244b.

WERKBROEK

(I, 20)

[De kleding van de turfsteker moet eerder sterk

zijn en meer berekend op de invloed van wind, regen en zonneschijn dan fraai.]
turksleren boks: *tprafslaraboks* L 265; bombazij-
nen boks: *bombazinaboks* L 266.

ETENSZAK OF ETENSTROMMEL

(II, 2b)

[Materiaal om het eten voor de dag in te bewa-
ren. De knik of knapzak is in L 265 gevuld met
boterhammen, boekweitkoek of spekkoeke. In L
288a draagt men een peelmandje met een dub-
bele riem, op iedere schouder één riem.]

knik: *knekhIUb*, 245, 265, 266, 288a; knapzak:
knapsak L 244b, 245, 265, 266; etensmietje:
qtansmitja L 245; peelmandje: *pialmentja* L 288a;
boterhammentrommel: *bōtarhamatromaIX* 288a;
henkelman: *hejkaman* L 288a.

SPEKKOEK

(II, 2c)

[Spekkoeke zit onder andere in de etenszak.]
spekkoeke: *spskkük* L 244b, 245, 265; *spekkök* L
266, 288.

BOTERHAMMEN

(II, 2c)

[Boterhammen worden in de etenszak
meegenomen.]

botterhammen: *botarhama* L 244b; botterhams:
botarhams L 245; *botrams* L 265.

BOEKWEITEKOEK

(II, 2c)

[Boekweitekoek wordt onder andere meegenomen
in de etenszak.]

boekentskoek: *bukaskük* L 245, 265; bogents-
koek: *bogaskök* L 288a; boegendekoek: *bugan-
dakuk* L 244b.

DRINKKAN

(II, 2d)

[Het drinken vervoert men in een kruik. Hon-
derdvijftig jaar geleden moet in L 288a de peel-
werker een aarden kannetje meegenomen heb-
ben met „botermelksdrank", aldus de zegsman.]
tuit: *I0jt* L 245; drinkentuit: *drenkastpjt* L 266;
drinkenskruik: *drenjkaskrpkj* L 244b; aarden
kannetje: L 288a.

KEET, HUT

(II, 4)

[Omdat het werk in de venen seizoenarbeid is,
verblijven de arbeiders uit andere streken in een
keet ter overnachting. In L 244b zijn zo'n zes-

II.4

tiental keten geweest die bewoond werden door vijftien personen per keet. Eén van de arbeidersvrouwen deed de huishouding. De keten zijn in twee helften verdeeld: de ene helft dient als eet- en schaftlokaal, de andere helft als slaapplek. De keet moet een slecht onderkomen geweest zijn door trekucht en walm van turfvuur.] keet: *fcéi*L244b; *kiat* L245,266,288a; russenhut: L 288a; zodenkeet: *zöjankht* L 288a.

KEETVROUW

(II, add.)

[Meestal de vrouw van één van de arbeiders die in een keet zorgt voor de huishouding.] keetmeiden: (mv.): L 244b.

VEENBAAS

(11,7)

[De veenbaas meet de hoeveelheid turf en betaalt uit.] baas: *bās* L 244b; onderbaas: L 244b; *ondarbas* L 265; *onarbās* L 266, 288a; peelpuizen (mv.): *pial-bdza* L 245; ploegbaas: *plöxbās* L 266.

PUTGELD

(II, 12)

[Een soort spaarregeling. Op het einde van het stookseizoen krijgt de arbeider putgeld. Dit is met St. Petrus en Paulus op 29 juni. Als men door het seizoen heen bijvoorbeeld honderd stok per week steekt, betaalt men slechts tachtig uit. Het restant wordt opgespaard tot het einde van het seizoen. Van eventueel stukgemaakt gereedschap worden de kosten van reparatie of vervanging van het gespaarde geld afgetrokken.] putgeld: *p0tgd* L 244b, 265, 266; *p0tgeltj* L 288a; *p0tgélt* L 245.

PUTGELD BEUREN

(II, add.)

[In de Peel wordt op 29 juni het putgeld uitbetaald.] putgeld beuren: *p0igelt b&rs* L 244b; gereedschap inleveren: *garetsxap enlêvara* L 244b.

PLOEG

(II, add.)

[Ploeg veenarbeiders. Bij veenarbeid is het normaal dat men bij het graven werkt met ploegen. Het aantal mensen in zo'n ploeg is nogal eens verschillend, van 2 á 3 man tot 11 arbeiders.] ploeg: *plux* L 244b.

VOORMAN VAN EEN PLOEG

(II, add.)

[Iedere ploeg heeft zijn eigen baas.] ploegbaas: L 245.

KIENHOUT

(II, 132)

[Het overblijfsel in de vorm van stronken en stammen van eiken, dennen, berkebomen en elzen in het veen. Het wordt voor eigen gebruik aangewend als brandhout. Voor de turfstecker zijn deze boomresten obstakels bij het steken.] peelpuizen (mv.): *pelpQjste* L 244b; *plslpyst* L 265, 266; puizen (mv.): *pyst* L 245, 288a; peelhout: *plalhpwt* L 266, 288a.

BONKTURF OF BONKVEEN

(II, 16)

[De 10 tot 20 cm dikke bovenste laag van het grauwveen. Ze bestaat uit de wortels van planten die aan de oppervlakte groeien.] bonksel: L 244b; *bönksal* L 288a; *bonksal* L 245, 266.

GRAUWE TURF OF GRAUWVEEN

(II, 108)

[Het grauwveen is een laag veen van 0.5 tot 2.5 m dik en volgt op het bonkveen. De kleur ervan is lichtbruin en de laag bestaat uit heide- of wolgrasturf of turf uit veenmos.] vale turf: *vdlan tpraf* L 245; vale: *vdh* L 244b, 245, 265, 266, 288a; bolle turf: *böh tpraf* L 265, 288a; schaverd: *sxdvart* L 266; tus: *tšs* L 288a; bolle vale: *bols vdh* L 266; bovenveen: *bövavën* L 244b.

ZWARTE TURF OF ZWARTVEEN

(II, 36; monogr.)

[Onder het grauwveen zit het zwartveen waaruit verschillende soorten zwarte turf gehaald worden. Deze laag kan drie meter of meer dik zijn. De planteresten zijn hierin meer vergaan dan in de grauwveenlaag.] zwarte: *zwarta* L 244b, 245, 265, 266, 288a; zwarte turf: *zwarta tpraf* L 245; kluiten (mv.): *klyta* L 210, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *kluta* L 266; kluitjes (mv.): *klutjas* L 244b; kluitenmoer: *klytamür* L 210; knip: *knep* L 244b; fabrieksturf: *fabrikstgraf* L 288a; *fabrikstpraf* L 265; dikkonten (mv.): *dekkonta* L 244b.

SCHERPE TURF

(I, 67)

[Turf die scherp is door de aanwezigheid van veel heidestengels.]

scherpe turf: *serpa tpraf* L 265; *sxerpa tpraf* L 244b, 245.**BLAUWVEEN OF BLAUWE TURF**

(I, 2c)

[Zware, zwarte turf. Blauwe turf is het meest vergane oligotrofe veen.]

blauwe turf: L 288a.

WITTE TURF

(I, 2b)

[Turfsort van mindere kwaliteit. Deze soort zit onder de zwarte turf.]

witte: *weta* L 265.**SMOEZEN**

(I, 2c)

[Slechte turf, vermengd met lok. Ook wel een losse turfsort die ontstaat wanneer de afgegraven zwarte turf boven een watergehalte van ongeveer 50% bevriest.]

smoezen: *smüzan* L 288a; smoezel: *smüzal* L 244b; heiturf: *hejtıdrafl* 28&a; lokturf: *loktprafL* 244b; rauwe turf: *rawan tırafL* 266; pluisturf: *plüstprafL* 288a.**ZWARE, HARDE TURF**

(II, 16h)

kiot: *klot* L 288a.**PIJPERD**

(II, 16i)

[Turf die onder de zwarte zit, waarschijnlijk ontstaan uit moerasplanten met veel berke- en rietpijpjes erin.]

pijperd: *pipart* L 266; *pipart* L 265; korte pijperd: *korta pejpart* L 244b; *korta pipart* L 265,266; losse pijperd: *losa pipart* L 288a.**HA VERSTRO**

(II, 16j)

[Veen met veel wortelstokresten.]

haverstro: L 244b; haver en stro: *havarenstrüa* L 265; grove pijperd: *gröva pipart* L 266; pijperd: *pipart* L 245; haver- en stropijperd: *hdvarenströpejpart* L 244b; vliezenturf: *vlézantpraf* L 288a.**PLANKERD**

(1,7)

[Deze turfsort zit op de diepste plaatsen tussen de zwarte turf in en is bijna gelijk aan vaal veen.]

plankerd: *plarjkart* L 265; plankjesturf: *pletjkskastprafL* 266.**DARG OF DERRIE**

(I, 2a)

[De onderste veenlaag in het hoogveen. Men vindt in deze laag veel horizontaal kruipende wortelstokken van het riet, wortels van zegge en bruine zaden van het waterdrieblad.]

derriveen: L 244b; derrieturf: *deritprafL* 265.**VEENKUIL**

(II, 10; A 21, 19)

[De veenkuil is de put of holte in het veen waaruit turf wordt gegraven of gebaggerd.]

turfskuil: *tprfkul* L 246, 268, 292; *iQrfkul* L 244c, 288a; *tırafküil* L 381a; *tprafkpla* (mv.) L 244b; *tırfkub* (mv.) L 327; *tırfkulan* (mv.) L 291; kuil: *kul* L 244c, 266; peelkuil: *pialkul* L 288a; *pèdkul* L 289, 289b; *pialkula* (mv.) L 245; klotkuil: L 271; klootskuil: *kluatskul* L 288a; boerenkuil: L 288a; steekkuil: *stèküil* L 269; peelvennen (mv.): *pialvena* L 266; turfpot: *tprafpıt* L 265; *tprafpıt* L 291; veenput: L 288a; put: *pıt* L 265c; turfgat: *tprfgıt* L 250; peelgat: *pialgat* L 245; watergat: *watargat* L 244b.**VEENPLAS**

(II, 11)

[Vergelijk het lemma PLAS OF MEERTJE MIDDEN IN DE HEL]

ven: *ven* L244b, 266; peelvennen (mv.): *pialvena* L 265; leren woep: *Iqranwup* L 288a; kwacht: *kwóxt* L 288a; kwaken (mv.): L 288a; vloosvennen (mv.): *vlosvena* L 244b; watervliezen: *wdtarvlisa* L 210; peelkuilen: *pelkpjla* L244b; peelgater (mv.): *pialgdıtar* L 245; blaak: *bläk* L 288a.**NAAR DE VEENDERIJ GAAN**

(II, 2)

[Gaan werken in het veen.]

naar de peel gaan: *nö da pial gön* L 288a; *nö da pial gp* L 245,266; met de knik gaan: *me da knek gp* L 245,265; met de knapzak gaan: *me da knapzak gön* L 266; naar de moest gaan: *nı da mowast gp* L 288a.

II.4

IN HET VEEN WERKEN

(II, 3)

turfgraven: *tprafgrāva* L 244b; graven: *grāva* L 245; in de peil werken: *en da pial werka* L 288a.

PEILEN

(II, 8)

[Onderzoeken hoe dik de veenlaag is. Voor een goede planning van het graven moet dit peilen gebeuren. Men krijgt door te boren inzicht in de dikte van de veenlagen, hun gelaagdheid, de mogelijkheid van exploitatie en het mogelijke rendement.]

peilen: L 288a; *pejla* L 244b, 245, 266, 288a; boren: *bōara* L 288a.

VEENBOOR

(II, 8b)

[Een veenboor kan al naar gelang de diepte van het veen 1, 2, 3 of 4 meter zijn. De veenboor bestaat uit een* korte steel waaraan een lang, smal blad bevestigd is dat aan de zijkanten is

Afb. 18. veenboren

omgebogen zodat er een gootje ontstaat. Men steekt de boor in het veen en draait deze met behulp van een handvat rond. Doordat het gootje naar onderen toe iets nauwer wordt, blijft de inhoud erin.]
veenboor: L 244b, 288a; peelboor: *pialböar* L 288a; lepelboor: L 288a; boor: *bör* L 266.

Ontwatering van het veen

WATERLOSSINGVEGERS

(II, 17b)

[De mensen die aan de waterlossingen werken.]
waterlossingveggers: L 288a; waterlossingenveggers: *watarloserjavqgars* L 265; waterwerkers: *watarwerkars* L 244b; watermannen: *watarmana* L 244b; *watarmana* L 266; modder bazen: *modar-būza* L 266; slotveggers: *slōwtavqgars* L 288a; in de waterlossingen zitten: men zegt - *hej zet en da watarloseija* L 245.

VEENPLAATS

(II, 44; II, 43)

[De oppervlakte die ontwaterd wordt.]
kleine bonk: L 244b; grote bonk: L 244b.

HOOFD AFVOERSLOOT

(II, 17a)

[Hoofdafvoersloot in het veen. Vergelijk het lemma WATERLOSSING.]

waterlossing: L 266, 288a; *watarloserj* L 244b; *watarloseja* (mv.) L 265; *watarloseya* (mv.) L 245.

HOOFD RAAI

(II, 18b)

[Een tamelijk brede greppel die in het eerste jaar van steken slechts enige steken diepte verkrijgt. Later wordt ze verder uitgegraven. Ze verkrijgt vijf maal de lengte die men ieder jaar aan het te graven kanaal geeft. In de hoof draai komen de raaien uit.]

hoofdraai: L 245; *höfrdj* L 265,266; hoofdwaterring: L 288a.

HOOFD WLJK

(II, 18)

[Smal kanaal waarop de wijken loodrecht staan. Het dient voor turfafvoer en is tevens afwateringskanaal van de wijken en raaien.]

boofdwijk: *höfwik* L 244b, 245, 265, 266; hoofdvaartje: *höftvartja* L 288a.

RAAI

(II, 18c)

[Hoofdafvoersloot. Op een afstand van tweehonderd meter van elkaar worden de raaien gegraven.]

raai: *ràj* L 244b, 265, 288a; *ra* L 245, 266; veld-raai: L 288a; grebben (mv.): *greba* L 245, 265, 266; *greba* L 244b, 288a; greppels (mv.): L 288a.

HOOFDVAART

(II, 19a)

[Een groot, vast kanaal voor de turfafvoer. In de Peel zijn het Deurnes kanaal en de Helenavaart hoofdkanalen.]

hoofd vaart: L 288a; hoofdvaartje: *höfvaartja* L 265; *hpjvartja* L 288a; vast kanaal: *väst kanäl* L 265; veenkanaal: L 244b; turfkanalen (mv.): *tprafkanäla* L 244b.

ZIJVAART

(II, 19b)

[Kanaal, smaller dan het hoofdkanaal, met een breedte van ongeveer zes meter.]

vaartje: *vartja* L 244b, 266, 288a; wijk: *wejk* L 245.

WATERLOSSINGEN VEGEN

(II, 17c)

[Voor een goede afwatering moeten de waterlossingen regelmatig schoongemaakt worden.]

waterlossing(en) vegen: *watarloseſja* \><>*ga* L 266; *watarloseſa vēga* L 265; *waterlozen vęga* L 288a; sloten vegen: *slöte v\$ga* L 244b; waterwerk (zelfst. nmw.): *waterwerk* L 244b.

GREPPELS GRAVEN

(II, 18e)

[Het maken van greppels is het eerste werk in de veenderij. Bij de aanleg ervan moet men er al rekening mee houden, hoe dik de turf gestoken moet worden. Doorgaans krijgen de greppels een breedte van 65 à 70 cm. In diep veen krijgen ze uiteindelijk een diepte van 175 cm.]

grebben graven: *greba gräva* L 244b, 245, 266; greppels graven: L 288a.

KANAALGRAVER

(II, 24a)

[De turfsteker die werkzaam is bij het graven van een kanaal. De haker neemt het zand van de spitters onder in de veenput over op zijn haakschop en deponeert het verder. Dit graven van een wijk gebeurt vaak in ploegverband.]

turfgravers (mv.): *tprafgrqvars* L 266; hakers (mv.): *hgkars* L 265b; ploegen (mv.): L 244b.

WIJK

(II, 21a)

[Turfkanaal met een breedte aan de waterspiegel van 9 m en een diepte van 1.5 tot 1.8 m.]

wijk: *wik* L 244b, 245, 265, 266; *wék* L 288a.

SPLITTING

(II, 21c)

[De eerste sleuf die men uitgraaft op de plaats waar de wijk komen moet.]

splitting: *spleten* L 244b, 265, 266, 288a.

SPLITTINGSTURF

(II, 21e)

[Turf uit de splitting.]

splittingsturf: *spleteustpraf* L 244b, 265, 266.

PUT VAN EEN WIJK

(II, 23)

[Bij het graven van een wijk wordt deze verdeeld in putten. De lengte van zo'n put kan variëren van 20 tot 80 m, terwijl de breedte 4,5 of 6 m kan zijn.]

put: *p0t* L 244b, 265, 266; nieuwe put: *nuwanp0t* L 288a.

RECHT STUK VAN EEN WIJK

(II, 31)

[Hoofdwijk.]

recht stuk: L 244b; *rāxt st0k* L 266, *rixt st0k* L 265; rechte kant: *rexta kanjij* L 288a.

RECHTERARM VAN EEN WIJK

(II, 31b)

rechte arm: *rixtsa éram* L 265; *rextsa cram* L 244b.

LINKERARM VAN EEN WIJK

(II, 31c)

linkse arm: *leuksa éram* L 265.

KRUISPUNT VAN LINKER EN RECHTERARM

(II, 31d)

kruis: *krpjs* L 244b; *kr0ë* L 265.

ZIJWIJK

(II, 31e)

[Zijarm van de hoofdwijk.]

zij wijk: *zāwik* L 265, 266; *zjarm*: *zetram* L 288a; *zejerama* (mv.) L 244b.

II.4

Afb. 19. turfkanaal of wijk

PLAT STUK

(II, 31f)

[Stuk van de zijwijk dat loodrecht op de hoofdwijk staat.]

plat stuk: *platstek* L 265.

KOM VAN DE WIJK

(II, add.)

[Verbreiding in de wijk. Hier kunnen de schepen elkaar passeren.]

kom: *kom* L 244b; *spletew* L 244b.

KANT VAN DE WIJK

(II, 33)

talud: *taly* L 288a; taludkant: *talykant* L 244b, 265, 266; wijkkant: *wikkant* L 244b.

BONK

(II, add.)

[Blok veen tussen de greppels.]

honken (mv.): L 288a.

KLEMSLOOT

(II, 34)

[Strook aan weerskanten van de wijk waarin het reeds uitgeworpen kanaalzand wordt gestort om weer ruimte te krijgen voor de onderste zandlagen uit het kanaal.]

welkuilen (mv.): *walkpjh* L 244b.

GRAVEN VAN EEN WIJK

(II, 21b)

[In de Peel worden de hoofdwijken op een afstand van zeshonderd meter van elkaar aangelegd. Vanaf de hoofdwijken worden de dwarswijken gegraven, evenwijdig met het hoofdkanaal. Vanuit de dwarswijken lopen dan verder de wijken, meestal drie, waarvan één in het verlengde van de hoofdwijk, dieper het veen in. Zo ontstaan loodrecht op het hoofdkanaal drietanden. De kanalen of wijken dienen niet alleen voor de afvoer van turf, maar ook voor de ontwatering.]

wijken graven: *wikan grāvan* L 288a; *wika grāva* L 244b, 245, 265, 266; vaartjes graven: *vartjas grāva* L 288a.

WATERPAS MAKEN VAN DE WIJK

(II, 22a)

[Door te waterpassen kan men de hoogteligging van de ondergrond leren kennen en kan men ook bepalen welk peil van de wijken in de verschillende delen aan de veenvlakte moet worden gegeven.]

waterpassen: L 244b; *watarpasa* L 265; waterpas maken van de wijk: *wātarpas māka van da wik* L 266.

GRAVEN VAN DE SPLITTING

(II, 21d)

[Waar de wijk moet komen, wordt eerst de turf

vergraven op de volle breedte, opdat de turf ook door de daarna te graven wijk kan worden afgevoerd. Dit splittingswerk gebeurt aan weerszijden van de raai over een breedte van twintig meter. Hoewel men vroeger meestal in twee jaren met een normale kuilbreedte van vijf meter groef, graaft men rond 1942 de splitting ineens in kuilen van tien meter breedte.]
splitting graven: L 288a; *spleten gräv* L 244b, 265, 266; graven: *gräv* L 288a.

HAKEN

(II, 24b)

[Het weggraven van zand en modder uit de nog niet diep genoeg afgegraven wijk.]
haken: *hók* L 265.

MODDER OF VEEN NAAR BOVEN HALEN

(II, 26)

[Modder of veen naar boven halen uit de bodem van het veenkanaal met de baggerbeugel.]
baggeren: L 244b.

DAM IN DE WIJK

(II, 28a; II, 28c)

[Een aarden wal sluit het water af van het reeds bestaande gedeelte van de wijk en het nog te graven gedeelte.]
dam: *dam* L 244b, 265, 266, 288a; waterlaat: L 288a.

DAM UITBAGGEREN

(II, 28b)

[Als de dam geen functie meer heeft, wordt hij doorgestoken en vervolgens wordt hij weggebaggerd.]
dam uitbaggeren: *dam 0tjbag3ra* L 265; dam baggeren: *dam bagarg* L 266; uitbaggeren: L 244b.

TALUD MAKEN

(II, 29)

[De kant van de wijk maken. Men bouwt die trapsgewijze op, iedere laag één turf dik inspringend.]
elke klem verspringen: men zegt - *vsrsprent dks klem* L 244b; met de tanden graven: *me ds tãnt gräv* L 265; schuin graven: *sxpjn gräv* L 266; trapsgewijze (bijw.): *trapsgdwis* L 288a.

DE KANT VAN DE WIJK MET ZODEN BEKLEDEN

(II, 30)

met zoden afzetten: *me zøj afzet* L 265; *met zøjgn*

dfzet L 266; met russen afzetten: *met rps» afzet* L 288a; met rissen afzetten: *met res afzet* L 288a.

WATERPASPALEN

(II, 22b)

paaltjes: *p0lk»s* L 244b, 265, 266; richtpaaltjes: *rextpplkss* L 288a; baak: *bāk* L 244b.

HAAKSCHOP

(II, 24c)

[Schop om te haken. Voor L 265 is de omschrijving van de haakschop als volgt: een schop die bestaat uit een korte steel met brede plank, 40 cm lang en 30 cm breed. Het blad vormt één stuk met de steel en is van hout, bij de steel 3 cm dik, voor 1.5 cm.]
haakschop: *hōks0p* L 265.

HAAK

(II, 25)

[Hark met gebogen tanden, gebruikt bij het slechten van de bodem.]
haak: *hōk* L 265.

STEEKSCHOP

(II, 27)

[Schop om grond los te steken bij het graven van wijken.]
aardschnp: *%rīs0p* L 265; spieker: *spikar* L 244b.

BAGGERBEUGEL

(II, 28d)

[Instrument dat gebruikt wordt bij het uitbaggeren van de dam. Het bestaat uit een lange steel waaraan een beugel is bevestigd en aan die beugel een zak waardoorheen het water wegloopt, terwijl de modder achterblijft.]
baggerbeugel: *bag»rb0g»l* L 244b; baggering: *baggrrenk* L 265, 266, 288a; netring: *netrenk* L 265; *netrerjk* L 288a.

STEEL VAN DE BAGGERBEUGEL

(II, 28e)

steel: *stél* L 266; gaard: *g(rt)* L 265; roede: *ruj* L 244b.

Bonken

BONKER

(II, add.)

[Degene die bonkt. De bonker is ook de vijfde man in een ploeg.]
slechter: *slect»r* L 244b.

II.4

Graven van het zwartveen

ZWARTE TURF SORTEREN

(II, 52a)

[Na het graven wordt de zwarte turf onderverdeeld in soorten.]

zwarte sorteren: *zwarts sortèra* L 244b, 245, 265, 266, 288a.

LOKTURF

(II, 52b)

[Zie ook het lemma LOKVEEN.]

smoezen: *smüza* L 265, 288a; lokturf: *Ipktpraf* L 245; dikkonten: *dekkonta* L 244b.

PIJPERD

(II, 52c)

[Turfsoort van het zwartveen. Zie ook het lemma HAVERSTRO OF PIJPERD.]

pijperd: *pejpart* L 244b; *pipart* L 245, 288a; *pipart* L 266; haardbrand: *hdrtbrant* L 244b.

FABRIEKSTURF

(II, 52d)

[Soort zwarte turf bestemd voor de vlamovens, steenfabrieken en andere. Een normale maat voor fabrieksturf kan zijn 14 x 14 x 40 cm.]

fabrieksturf: *fabrikstpraf* L 244b, 266, 288a.

OVERBLIJFSELEN

(II, 52e)

[De overblijfselen van het zwartveen.]

stukken: *st0ka* L 244b; stukker: *st0kar* L 265, 266; brokkelen: *brokala* L 288a; mul: *m0l* L 245.

SCHEUR IN HET VEEN

(II, 55a, b, c)

scheur: *sx0r* L 244b, 245, 266; barst: *bürstj* L 288a.

VEENPUT

(II, 42)

[Zie ook het lemma VEENKUIL.]

put: *p0t* L 244b, 245, 266, 288a.

VASTE KANT VAN HET VEEN

(II, 46)

[Bij het afgraven heeft men in het veen een vaste kant.]

vaste kant: *vāsta kant* L 244b, 245, 266; *vasta kanjij* L 288a.

BONK

(II, 43)

[Strook tussen twee evenwijdige dwarsgreppels.]

bonk: *bonk* L 244b, 265, 266, 288a; bonkje:

b0nkska L 245.

VEENPLAATS

(II, 44)

[Stuk land ter grootte van een veenplaats. Wanneer het om grauween gaat, spreekt men van een valse strook.]

klink: *klenk* L 266; strook: *strök* L 244b; valse

strook: *vdla strök* L 245.

GRAVEN VAN HET ZWARTVEEN

(II, 37)

[Midden maart begint men met het steken van de zwarte turf.]

zwarte graven: *zwarta grdva* L 244b, 245, 265, 266, 288a; in de zwarte staan: men zegt - *v0r st0n en da zwerta* L 288a.

STIKKEN

(II, 38c)

[Met de stikker de turf snijden in de lengte en de breedte. Met beide handen houdt men de steel van de stikker omkneld en men drijft met een flinke slag het vlijmscherpe mes in de turfslag.]
stikken: *steka* L 244b, 245, 265, 266; korten: *kort»* L 210.

KOPPEN

(II, 38c)

[De breedte van de turf snijden.]

koppen: *kopa* L 244b, 245, 266.

IN BANKJES GRAVEN

(II, 49)

[De turf in banken uit de veenlaag halen.]

in bankje(s) graven: *en benkska grdva* L 245; *en berjkskas grdva* L 265, 266.

KLEM

(II, 64)

[De dikte van een turf of van één steek veen. Deze kan variabel zijn van 10 tot 20 cm.]

klem: *klem* L 244b, 265, 266; *k10m* L 245, 288a.

ZANDBULT

(II, 50)

[Ook tussen het diepe veen in zitten hier en daar zandbulten.]

zandbank: *zanjijbarjk* L 288a; zandkop: *zantikop* L 244b.

VEENBANKEN LATEN ZITTEN

(II, add.)

[Tegen het water laat men banken turf zitten.]
taluten laten zitten: *lalyta Ipta zeta* L 244b.

TURF OP ZAND LATEN ZITTEN

(II, 51)

[Wanneer de veenondergrond ten opzichte van het kanaalpeil te laag is, laat men de onderste laag turf op het zand zitten.]
turf op zand laten zitten: *tprafop zant Ig̃ta zeta* L 265, 266, 288a; klemmen laten zitten: *klom Ig̃ta zeta* L 245.

VEENBANKET

(II, add.)

[Veen dat men laat zitten om afkalven te voorkomen.]
banket: *paket* L 245.

ZETVELD

(II, 53)

[Plaats waar men de turf neerzet om hem te laten drogen.]
zetveld: L 244b, 245, 266.

STIKKER

(II, 38a)

[Uzer om turf te steken. Dit werktuig heeft een steel van ongeveer 1 m lang die zit in een ijzeren huis van ongeveer 20 cm dat aan het blad is bevestigd.]
stikker: *stekar* L 244b, 245, 265, 266, 288a.

STEEL VAN DE STIKKER

(II, 38b)

stikkerstok: *stekarstok* L 244b, 266; stikkerstek: *stekarstek* L 265; stikkersteel: *stekarst̃el* L 245; *stekarslial* L 288a.

LINIE-IJZER

(II, 39)

[Bij de maatschappijvervening een minder gebruikt snij-ijzer. Het wordt hier voornamelijk gebruikt voor het afsnijden van putten of voor het over een grote afstand afbakenen van de veenderij.]
Hjnijzer: *linlzar* L 245, 266, 288a; *lenježar* L 265.

OPLEGGER

(II, 40a)

[Belangrijk werktuig voor de turfgraver. De kruk, steel en spade zijn van hout, waarbij steel en spade uit één stuk zijn gemaakt. De steel is ongeveer 50 cm lang. Op het houtwerk van de spade zit een stalen bek geklonken. Met de oplegger licht de turfgraver de turven uit de bank.]
oplegger: *opkgar* L 244b, 245, 265, 266, 288a.

HET HOUT VAN DE OPLEGGER

(II, 40b)

[De houten spade van de oplegger.]
hout: *howt* L 244b, 245, 266; houtwerk: *hpwtw̃erak* L 265.

IJZEREN BEK VAN DE OPLEGGER

(II, 40c)

[Een wat naar onderen breder uitlopend ijzeren stuk dat met klinknagels aan het hout van de oplegger vastzit via twee ijzeren uitsteeksels.]
bek: *bek* L 244b, 288a; stalen bek: *st̃gla bek* L 245, 265; ijzeren bek: *izaran bek* L 266.

SLAKKEN VAN DE OPLEGGER

(II, add.)

[De twee ijzeren uitsteeksels waarin het hout van de oplegger vastgeklonken zit.]
slakken: *slek* L 245, 266; *sleka* L 244b.

OPSCHOT

(II, 41)

[Oplegger met handbeschermer.]
opschot: L 244b.

RECHTSE GRAVERS

(II, add.)

[Turfgravers die naar rechts de turf weggraven. Dit gebeurt bij het graven van de turf naar het hoge toe.]
rechtse gravers: *rextsa gr̃ivars* L 244b.

LINKSE GRAVERS

(II, add.)

[Turfgravers die de turf naar links weggraven bij het graven naar het hoge toe.]
linkse gravers: *lerjksa gr̃ivars* L 244b.

KLINK

(II, add.)

[Een baan vast veen die in één keer afgegraven moet worden, omdat het de eerste baan is door

II.4

de strook tussen twee wijken heen.]
klink: *kletjk* L 244b.

EEN KLINK GRAVEN

(II, 58)

[Het graven van de klink, een aaneengesloten rij van turfputten. Een onderdeel van het hooggraven.]

klink graven: *klenk grdva* L 244b.

HET HOOG GRAVEN

(II, 57)

[De turf naar het hoge toe graven vindt plaats, wanneer men een klink in één keer moet afgraven. De turf wordt naar één richting gewerkt en op het hoge neergezet.]

hoog graven: *hgx grdva* L 265; naar het hoog graven: *nö at hox grdva* L 244b; graven naar het hoog: *grdva nö at hüax* L 266; graven het hoog op: *grdva at huax op* L 245; het omhoogkruien van de turf: *at omhuax kryja van da tpraf* L 288a.

ZWARE PUT

(II, add.)

[Een put waarvan men de turf het hoge op moet kruien.]

zware put: *zwör p0t* L 245.

VOORKUIL

(II, add.)

[Men graaft bij het hoog graven langs de wijk op in een baan van 5 meter in twee etappes, iedere keer een baan van 2.5 meter nemend. De eerste baan is de voorkuil.]

voorkuil: *vprkyl* L 265; *v0rkül* L 266; *vdrkpyl* L 244b.

ACHTERKUIL

(II, 59)

[Men graaft bij het hoog graven langs de wijk op in een baan van 5 meter in twee etappes, iedere keer een baan van 2.5 meter nemend. De tweede baan is de achterkuil. Deze kuil dient tot zetveld van de nieuw te graven turf.]

achterkuil: *axtarkpyl* L 244b; *axtarkül* L 266; *dxtarkyl* L 265; zetveld: *zebvelt* L 244b.

SLEUF IN DE ACHTERKUIL

(II, 61a)

[Om de achterkuil voor het komend jaar goed droog te houden, maakt men er een sleuf in van doorgaans een spit diep.]

grep: *grep* L 266; grepje: *grepka* L 244b; sleufje: *slofka* L 265.

SLEUFJES MAKEN IN DE ACHTERKUIL

(II, 61b)

grebben maken: *greba mdka* L 288a; sleufjes maken: *slofkas mdka* L 265; grepje graven: *grepka grdva* L 244b; grepjes graven: *grepkas grdva* L 266.

SLECHTEN VAN DE LAATSTE ACHTERKUIL

(II, 62)

[De laatste achterkuil van het jaar wordt mooi gelijkgemaakt als zetveld voor de nieuw te graven turf.]

slechten: *slexta* L 245, 266; *slëxta* L 244b, 265; *slejta* L 288a.

OVER DE KOP BONKEN

(II, add.)

[Het dichtbonken van de turfkuil achter de graver.]

over de kop bonken: L 244b.

NAGRAVEN VAN KLEMMEN TURF

(II, add.)

[Lagen turf die zijn blijven zitten, moet men nagraaven.]

het klemmen naschieten: *at klem näsxëta* L 245.

PRIKKEN VAN DE TURF OP DE KRUIWAGEN

(II, 60a)

[Bij het graven op het hoge wordt soms de turf door iemand die op het hoge staat aan een riek geprikt en op een kruiwagen gelegd.]

karzetten: *karzeta* L 244b, 265, 266; kluiten vuisten: *klyta vusta* L 210; turf prikken: L 288a.

KARZETTER

(II, 60b)

[Platte riek met scherpe tanden van ongeveer 25 cm lengte waarmee men de turf bij het hoog graven vastprikt en hem vervolgens op een kruiwagen legt.]

karzetter: L 266; *karzetar* L 265; riek: *rëk* L 245.

SCHOP OM SLEUFJES TE MAKEN

(II, 61c)

[Schop waarmee men de sleufjes in de achterkuil maakt.]

bonkschup: *bouksxpp* L 244b, 245, 266, 288a; bats: *bats* L 265; batsje: *batska* L 244b; steekschup: *stëks0p* L 265.

LAAGTETURF

(II, add.)

[Turf die de laagte in wordt gekruidd.]
lichte put: *lexta p0t* L 245.

HET LAAG GRAVEN

(II, 58)

[Naast het graven naar het hoge toe kent men ook een methode waarbij men de turf omlaag kruit. Dit werk is lichter dan het graven naar het hoge toe.]

laag graven: *lex grdva* L 265; graven naar het laag: *grdva ngat lex* L 244b; *grdva ng at liax* L 266; het laag in graven: *at liax en grdva* L 245; omlaag kruien: *omliax kryja* L 288a; in de klinken graven: *en da klepka grdva* L 265.*Met en maten van de turf*

STOK

(II, 63a)

[Bepaalde veenmaat met een lengte van doorgaans 2.50 m.]
stok: *stok* L 214,214a, 215,217,245,245b, 246a, 265, 266, 288a.

GROTE STOK

(II, 63b)

[De grote stok bestaat doorgaans uit 7 slagen van 38 turven, in totaal 266 turven.]
grote stok: L 244b; *gruata stok* L 245, 265, 266.

KLEINE STOK

(II, add.)

[Een stok van ongeveer 1.50 m.]
kleine stok: L 244b.

DAGWERK

(II, 63c)

[Een dagwerk is ongeveer 50 stok. De maat van een dagwerk verschilt al naar gelang de turfsoort die men steekt en de plaats waar men steekt. Volgens Linssen (pag. 140) is een dagwerk de weekprestatie van een turfgraver, zo'n vijftigtal stokken. Dat komt per werkdag neer op zo'n 2000 turven.]
dagwerk: L 244b, 245, 266; *daxwërak* L 265.

HALVE ROE

(II, 63f)

halfroe: *halfröj* L 288a; grote roe: *gruata röj* L 288a.

BAKWAGEN

(II, 67)

[Wagen voor het vervoer van turf of in het bijzonder de inhoud van zo'n wagen.]
bak wagen: *bakwdgan* L 288a.*In slag zetten*

OP SLAG ZETTEN

(II, 78b, II, 79d)

[Het verzamelen van de turf in slagen.]
slaan van de turf: *slgn van da tpraf* L 288a; in slag zetten: *en slax zeta* L 265, 266, 288a; in de slag slaan: *en da slax slg* L 244b; opslaan: *opslg* L 244b, 265; op bedjes slaan: *op hetjas slg* L 245.

SLAG OF STORT

(II, 78a)

[Rij van twee turven dik en één turf lang opstaande turven.]
slag: *slax* L 244b, 265, 266, 288a; *slax* L 245.

LEGER

(II, 79a)

[Dubbele rij op elkaar liggende turven waartegen de turf in slag wordt gezet.]
ligger: L 265; leger: *lëgar* L 244b, 245, 265, 266.

MAKEN VAN EEN LEGER

(II, 79b)

legeren: *lëgara* L 244b, 245, 265, 266, 288a; liggen: L 265.

EEN BED TURF

(II, 79e)

[Leger met zes à zeven storten ertegenaan.]
bed: *bet* L 244b, 245, 265, 266, 288a.

LEGERTOEW

(II, 79c)

[Meettouw voor het maken van het leger.]
legertouw: *lfgartgw* L 265; *lëgartgw* L 244b, 266.*Kruien van de turf*

KRUIER

(II, 75a)

kruier: *kryjar* L 245.

II.4

Afb. 20. turf in het slag

BIJKRUIER

(II, 74)

[De bijkruier neemt de kruitwagen over van de kruitier.]

tegenkruiters (mv.): *tægakrpprs* L 244b.

VULLER

(II, 73)

[De vuiler vult de kruitwagen met turf.]

vuiliers (mv.): *v0hrs* L 244b, 266; *v0ld»rs* L 265; wagenvullers (mv.): *wdg»v0hrs* L 245.

PLAATS VAN DE BIJKRUIER

(II, add.)

[Een vaste plaats in het veen waar de bijkruier staat om de kruitier op te vangen.]

post: *post* L 266.

KRUIEN

(II, 71)

[De turf naar het zetveld of de kant van de weg kruitien.]

kruitien: *krpp* L 244b, 265; *kryj* L 245, 266; turf uitdoen: *tpnfütódn* L 288a; schurgen: *sx0r»g* L 266; varen: *vān* L 265.

KRUIWAGEN LADEN

(II, 72)

spilwagen laden: *spelwdg»lāj* L 244b, 265; vullen: *v0h* L 244b; wagen laden: *wdg»lāj* L 266; kruitkar laden: *kr0karlāj* L 288a; spilwagen vullen: *spelwdg»v0h* L 245.

TURF PRIKKEN

(II, add.)

[De turf met de riek op de kar laden. Dit doet men in de herfst of vroege lente, als het koud is. Als men met de handen de turf vastpakt, krijgt men koude en zieke handen.]

turf prikken: *l0r»fprek* L 288a.

TEGEMOET KRUIEN

(II, 74)

[Als men over een grote afstand de turf naar het schip moet kruitien, kruit men vanaf het schip de andere kruitier tegemoet.]

tegenkruitien: *tëggkrpj* L 244b, 265, 266; *tig»kryj* L 245.

OVERKRUIEN

(II, add.)

[Wanneer men de turf slechts naar één kant kan zetten, kruit men de turf over het lage veld zover

mogelijk weg in het begin, zodat men uiteindelijk de turf steeds dicht bij de put kan plaatsen.]

overkruien: L 244b.

SCHERP ZETTEN

(II, 77)

[Pinnetjes onder de klompen slaan. Hierdoor kan men beter over de kruiplanken lopen.]

scherp zftn: men zegt - *da klömpa zin sxerap* L 288a.

SCHERP STAAN

(II, 77; II, add.)

[Gezegd van mensen die ijspinnen onder de klompen dragen.]

scherp staan: *sxerp stġ* L 244b; scherp zÿn: men zegt, wanneer men klompen met pinnen eronder aanhad: *ek ben sxrap* L 245.

VEENKRUIWAGEN

(II, 70)

[Een aan het vervoeren van turf aangepaste kruiwagen. Zie ook de semantische toelichting bij het lemma KRUIWAGEN.]

klotwagen: *klotwäga* L 244b, 265, 266, 288a; peelwagen: *pialwdga* L 245, 288a; graverskruigen: *grävarskrpjga* L 244b.

SPILOWAGEN

(II, 70)

[Soort veenkruiwagen bestaande uit platte latten voor wat het laadgedeelte betreft. De achterwand heeft een schuin oplopende wand van 4 à 5 rechtstaande spillen.]

spilwagen: *spelwäga* L 265,266,288a; *spilwdga* L 245.

ARMEN VAN DE VEENKRUIWAGEN

(II, 70c)

burries: *bpris* L244b, 265,266; *b0ri* (enk.) L245; kruikarburries: *kr0karb0ris* L 288a.

VOORKANT VAN DE VEENKRUIWAGEN

(II, 70b)

kop: *kop* L 244b, 265, 266; hoofd: *hyat* L 245.

RAD VAN DE VEENKRUIWAGEN

(II, 70d)

rad: *rat* L 244b, 245; *ra* L 265; *rät* L 266, 288a; kruikarrad: *kr0karrdt* L 288a.

SPIJLEN AAN DE ACHTERWAND VAN DE VEENKRUIWAGEN

(II, 70e)

spillen: *speh* L 244b, 265,266; latten: *lata* L 245, 288a.

KRUIPLANK

(II, 76)

[Een straal of kruiplank is ongeveer 7.5 m lang, 20 cm breed en 3.5 cm dik.]

stralen (mv.): *strġla* L 244b, 265, 266; kruiplanken (mv.): *krpjplauka* L 244b, 265; *kryjpleuk* L 245, 266; *kryjpknka* L 288a.

KRUIKLOMPEN

(II, 77)

[Klompen met pinnen in de hak. Met deze klompen aan kan men makkelijker tegen de planken op kruien.]

peelklompen: *pialklömpa* L 245,266; *pialklompa* L 265; kruiklompen: *krpjklompa* L 244b.

PINNEN ONDER DE KRUIKLOMPEN

(II, add.)

klompepinnen: *klompapena* L 244b.

SPOREN

(II, 77)

[Pinnen onder de schoenen.]

sporen: *spöra* L 245, 266, 288a; *spora* L 244b.

HAKKEBIJTER

(II, add.)

[Lat tussen de poten van de kruiwagen. Deze is zeer hinderlijk bij het kruien, maar nodig omdat men de kruiwagen hiermee op de richter vast kan zetten.]

hakkebyter: *hakabitar* L 244b.

Opbreken, in ringen zetten, drogen en stapelen

ZETVELD

(II, 80b)

[Veld waar de turf te drogen wordt gezet.]

zetveld: L 245, 266, 288a; *zetvelt* L 265; droogveldje: *dryaxveltja* L 288a.

OPBREKEN VAN HET SLAG

(II, 80a)

[Twee rijen turven uit het slag wegnemen en deze op de ligger leggen van het bed ernaast. Men neemt dan nog twee rijen en die legt men op

Afb. 21. opgestuikte turven

hetzelfde bed als waaruit ze genomen zijn. In de ontstane opening wordt een ring opgebouwd.]
 opbreken: *opbr̥ka* L 244b, 266, 288a; opbreken van het slag: *opbre>ka van at slax* L 245, 265; uitbreken: *pitbr̥ka* L244b; uit het slag opdoen: *yt at slax opdön* L 288a.

STUIK

(II, 84a)

[Kleine turfhoop van vier keer twee turven en één turf erboven op.]

stuik: *stuk* L 288a; *stukan* (mv.) L 244b, 245, 265, 266.

IN STUIKEN ZETTEN

(II, 84b)

[Het plaatsen van de turven in kleine turfhoopjes.]

stuiken: *stuks* L 244b; opstuiken: *opstuka* L 245, 265, 266, 288a.

OMSTUIKEN

(II, add.)

[Bij het stuiken de bovenopliggende turven onderaan leggen en de onderste boven of de vier of vijf bovenste lagen van een ring opnieuw opstapelen.]

50

doorstuiken: *dprstukan* L 244b; *dprstuka* L 245; omsuiken: *pmstuka* L 244b, 245, 288a; doorringen: *dprreñan* L 244b.

EEN RING MAKEN

(II, 80d)

[Na het opstuiken zet men de turven in ringen, turfhopen van negen turven dik hoog.]

turf op de ring werken: *tprafop da reijk wërsk* L 265; op de ring werken: *op da renk wëraka* L 266; op ringen zetten: *op rēn zeta* L 288a; ring maken: *renkmdka* L265.

DE STUIK BINDEN

(II, add.)

[De ene stuik met de andere verbinden.]

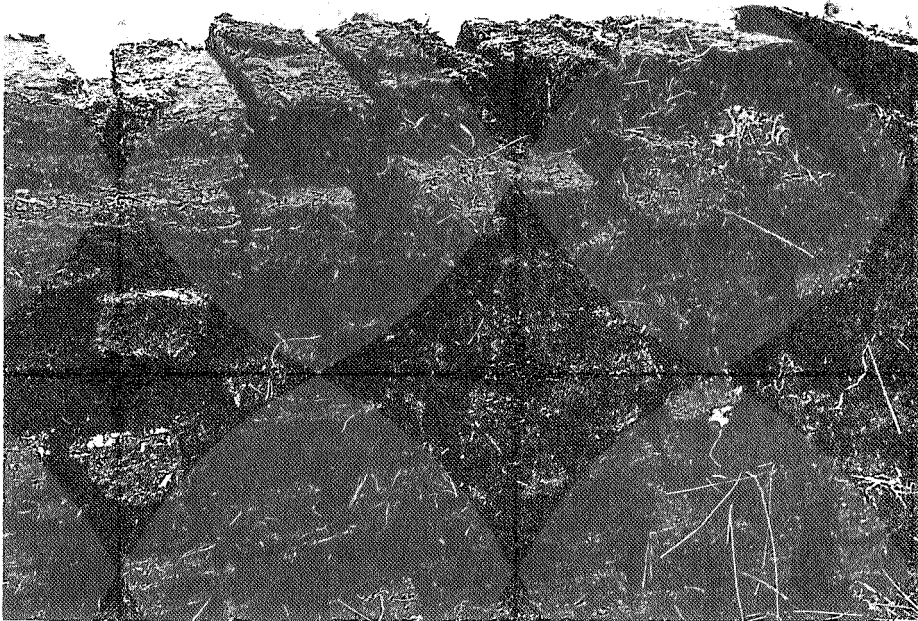
stuik binden: *stuk bendan* L 244b.

RING

(II, 80c)

[Een wal turf van ongeveer negen lagen turven dik hoog.]

ring: *reñ* L 245, 288a; *renk* L 265, 266; *rēn* L 244b.

Afb. 22. ring turf

SCHEERTURF

(II, 80f)

[Turf in de lengte liggend van een stapel. De basis van een ring wordt gevormd door telkens één scheerturf tegenover twee kopturven.]

scheerturf: *sxêrtprf* L 244b; *šertpraf* L 265; *sxirtpraf* L 245; *sxêrtpraf* L 266; *dwarsturf*: *dwarstprafh* 288a.

KOPTURF

(II, 80e)

[Turf die ligt in de breedterichting van een stapel. Tezamen met één scheerturf vormen twee kopturven telkens een basis voor het opbouwen van een ring.]

kopturf: *kopt0rf* L 244b; *koptšraf* L 245, 265, 266, 288a.

KOPLAAG

(II, 80e)

[Een laag van kopturven.]

toplaag: *koplpx* L 288a.

RIM

(A 44, 21g)

[De eerste laag bij het aanleggen van een ring volgens het systeem van één scheerturf tegenover twee kopturven opgebouwd.]

ring: *rerjk* L 291; aanslag: *anštax* L 270; ruiters (mv.): P184; stuit: *stojtQ* 75; turfhoopjes (mv.): L266.

DE EERSTE LAGEN LEGGEN VAN EEN RING

(II, add.)

[Wisselend van kop- en scheerturf per laag worden de lagen in de ring opgebouwd.]

op de ring werken: *op da rerjk wq̄raka* L 244b, 245; aanleggen: *anlega* L 244b; inleggen: *enlega* L 244b, 245; inzetten: L 210.

TOELAAG

(II, add.)

[De laatste laag van de ring. Deze laag wordt willekeurig neergelegd, dus niet volgens het kop- en scheerturfsysteem. De laag bestaat uit turven van de ligger waartegen de ring staat.]

toelaag: *tulöx* L 244b, 245, 266.

II.4

DICHTLEGGEN VAN DE RING

(II, add.)

[De ring toedekken met de toelaag.]

ring dichtleggen: *renk dexlega* L 266; toelleggen: *tulega* L 244b, 245.

OMRINGEN

(II, 81)

[De bovenste turven aan de ring onder en de onderste turven boven plaatsen. Op deze manier wordt het drogingsproces versneld.]

omringen: L 244b; *omreua* L 245,288a; *ëmreua* L 265, 266.

DUBBELE RING

(II, 83b)

[Ring opgebouwd op een basis van twee scheerturven en twee kopturven tot 16 turven dik hoog. Dit doet men, als de turf tegen de winter nog niet goed gedroogd is.]

doppelring: *dobalrëryk* L 245, 265; dubbele ring: *dobab rëry* L 244b.

EEN DUBBELE RING MAKEN

(II, 83a)

[Van twee ringen één ring maken van 16 turven dik hoog.]

doppelring maken: *dobalrëyk mdka* L 245, 265; doppelring zetten: *dobalrëyk ze te* L 244b.

KLAMP

(II, 82a)

[Stapel turf opgebouwd op de basis van twee kopturven en één scheerturf, ongeveer 9 tot 12 turven dik hoog.]

klamp: *klamp* L 244b, 245, 266, 288a; klampje: *klemka* L 265.

IN KLAMPEN ZETTEN

(II, 82b)

[Het zetten van klampen doet men vooral bij het omringen.]

in klampen zetten: *en klamp» zete* L 244b; *en klampa zeta* L 266; in klampjes zetten: *en khmkas zet»* L 265; klampen zetten: *klampa zet»* L 245; klamp tegenzetten: *klamp téganzeta* L 288a.

WATERMAN

(II, add.)

[Een hoop turf in het vierkant opgebouwd tot 8 a 9 turven dik hoog.]

waterman: *waterman* L 245; *watermana* (mv.) L 244b.

Afb. 23. waterman in aanbouw

EEN ENKELE WATERMAN

(II, add.)

[Turfhoop met een basis van vier turven in het vierkant.]

enkele waterman: L 244b.

EEN ENKELE WATERMAN ZETTEN

(II, add.)

enkele waterman zetten: L 244b.

EEN DUBBELE WATERMAN

(II, add.)

[Turfhoop met een basis van zes turven. Deze hoop wordt eens zo hoog als de enkele waterman.]

dubbele waterman: *dobab wāterman* L 244b.

EEN DUBBELE WATERMAN ZETTEN

(II, add.)

dubbele waterman zetten: *dobab wāterman zete* L 244b.

Afb. 24. turfmijt of bult

TURFSTAPEL

(II, 84c)

[Grote turfbult of turfmijt.]

bult: *b0l* (L 245, 266; bultje: *bplije* L 288a; turf-
bult: *t0rgfb0lt* L 244b.**VIM**

(II, 84c; A 25; 2a; A 25, 2b; A 25, 2c)

[Een langwerpige hoop opgestapelde turven. In II, 84c is gevraagd naar een *turfhoop*; in A 25,2a is gevraagd: „Kent u in uw dialect het woord *viem*, *vim*, *vem*, *vijm*, *vum* of een daarop gelijkend woord in de betekenis van een bepaalde maat, hoeveelheid (graan, hout, turf, enz.)?; in A 25,2b is gevraagd: „Voor welke zaken gebruikt men deze maat en hoe groot is die?“ en in A 25, 2c is gevraagd: „Kent u het woord ook in de betekenis van „stapel“? Uit de Amsterdamse lijsten zijn alleen die opgaven gelicht die op een maat voor turf of een stapel turf betrekking hebben.

Een vim is smaller dan een bult en langwerpig kegelvormig. In L 245 is de vim 3 à 4 turflengten breed.]

vim: *vim* L 244b, 245, 266.**KOP VAN EEN HOOP**

(II, add.)

[Top van een hoop.]

kop van de bult: *kop van de b0lt* L 244b.**DE KOP MET TURF VULLEN**

(II, add.)

de kop opgooien: L 244b.

LOEG

(II, 89a)

[Opgevljide turf rand.]

loeg: *lux* L 244b, 245; *lûx* L 266; laag: *Igx* L 288a.**OPGEVLIJDE TURFRAND**

(II, 89a)

[De opgevljide turfrand en ook de schuine laag boven de loeg naar boven toe.]

rlm: *rem* L 244b.

II.4

Ab 25. gevude turf

STAANDERS

(II, add)
[Rechtstaande turven, voor de afwatering te-
gen de buitenkant van de turfloop gezet]
standars, stöndars L 244b.

LOEGEN

(II, 89b)
[Het maken van een loeg, de opgevulde turf-
rand. De turven worden niet in schiet- en kop-
turfsysteem opgestapeld maar alleen kops-
toegen: L 244b, inmat reman L 244b]

VUREN

(II, 85a)
[Het brengen van de gedroogde turf op
slopes van 60 m is in L 244b vuren in L 244b]
verstaat men onder vuren het in hoepel zetten
van turf, soort bij soort]
vare: vvara L 244b, 265, vdra L 245, 266.

VMMEN

(II, 85a)
[Als de turf nog te nat is in het najaar, wordt
gevmid].
vHK vaw L 244b, 245.

BULIEN

(II, 85a)
[Turf in buien opstapelen]
in buien zeten en bplija zeta L 265, en bplija zeta
L 288a, in hoepel zeten en hyap zeta L 265.

IN HOELEN STAAN VAN DE ZWARIE
TURF

(II, 85b)
in buien staan en beha stö L 244b, 245, 265, en
bplija stön L 288a, in vmmen staan en vima stö L
244b

KALVEN VAN DE BULT

(II, add)
[Wanneer men de buitenkant van de bult recht
omhoog heeft gebouwd, zakt de bult bij nat weer
naar buiten toe]
utzakken L 244b.

SIROCK TURF

(II, 85a)
[Lange rij turf van tientallen meters lengte]
ring, ra? L 244b, 245, 266, 288a, ra?* L 265, ring
turf, rij tprafL 265.

EEN ZIEL HEBBEN

(II, add.)

[Gezegd van turf die van binnen nog nat is en van buiten droog.]

een ziel hebben: L 244b.

LUCHTIG(ER), GEZEGD VAN TURF

(II, 88)

[De turf wordt zo opgestapeld, dat de wind er beter doorheen kan spelen.]

iochter: *loxtar* L 265, 288a; locht: *loxt* L 244b;locht in de ring zitten: *loxt en da reu zeta* L 245;

erdoor moeten kunnen van de wind: men zegt -

da wenjtj mot ardör kena L 288a.*Turfladen in het schip en verder vervoer***SCHEEPSKRUIER**

(II, 75b)

[Deze kruier kruit de turf het schip op. Aangezien de tussenkruier ook soms de turf het schip op kruit, is er een aantal opgaven dat op de tussenkruier slaat. Een tussenkruier wordt ingezet, als de afstand tussen het zetveld en het te laden schip groot is.]

kruier: *krpjar* L 265; bijkruier: *bejkrpjar* L 266;*opkruieriopkrpjar* L 244b, 266; *opkryjar* L 245;scheepskruier: *sxëpskryjar* L 288a; *sxepskrpjar* L266; *sëpskrpjar* L 265.**LOEGER**

(II, 90h)

[Degene die de buitenwand stapelt bij het laden van turf op het schip.]

loegers (mv.): *lögars* L 244b, 245, 265, 266; lagers(mv.): *lëgars* L 288a.**STOUWER**

(II, 90d)

[Degene die het schip tussen de loegen volstouwt.]

stouwers (mv.): *stëgvars* L 244b, 245, 265, 266.**SCHEEPSPLOEG**

(II, 93)

[Ploeg van mensen die het schip vol laadt.]

ploeg: *plux* L 245, 265; *plöx* L 266, 288a; laad-ploeg: *ldjplux* L 244b.**LJNDRIJVER**

(II, 97b)

[De man die met het paard het turfschip trekt.]

ljndrtjver: *lenjdrivar* L 265; *lindrivar* L 288a;teugelman: *tdgalman* L 244b; aketrekker: *dkatrekar* L 245.**TURFSCHIP**

(II, 92a)

[Turfschip in het algemeen.]

turfschip: *tprafssexep* L 244b, 245; *tprafsëp* L 265;turfschuit: *tprafsxyt* L 288a.**BOVENLAST**

(II, 90e)

[Ruimte boven op het turfschip waar men de turf stapelt.]

bovenlast: *bövalost* L 265; *bövalöst* L 245, 266.**TURFTJALK**

(II, 92c)

[Een bepaald turfschip.]

tjalkje: *tjalkska* L 244b.**PRAAM**

(II, 92d; II, 92c)

[Lage, platte schuit.]

bak: *bak* L 244b, 265, 266, 288a.**TURF AAK**

(II, 92h)

[Grote praam met of zonder roer.]

aak: *äk* L 244b, 245, 266, 288a; *ök* L 265.**LADEN VAN HET SCHIP MET TURF**

(II, 90a)

schip laden: *sxep ldja* L 244b, 245; *iep lüja* L 265;aken laden: *dka lüja* L 266, 288a.**LAST VAN EEN SCHIP**

(II, 90b)

[Bepaalde ruimte op het schip die met turf geladen wordt.]

last: *last* L 288a; *läst* L 244b, 245, 266.**STOUWEN**

(II, 90c)

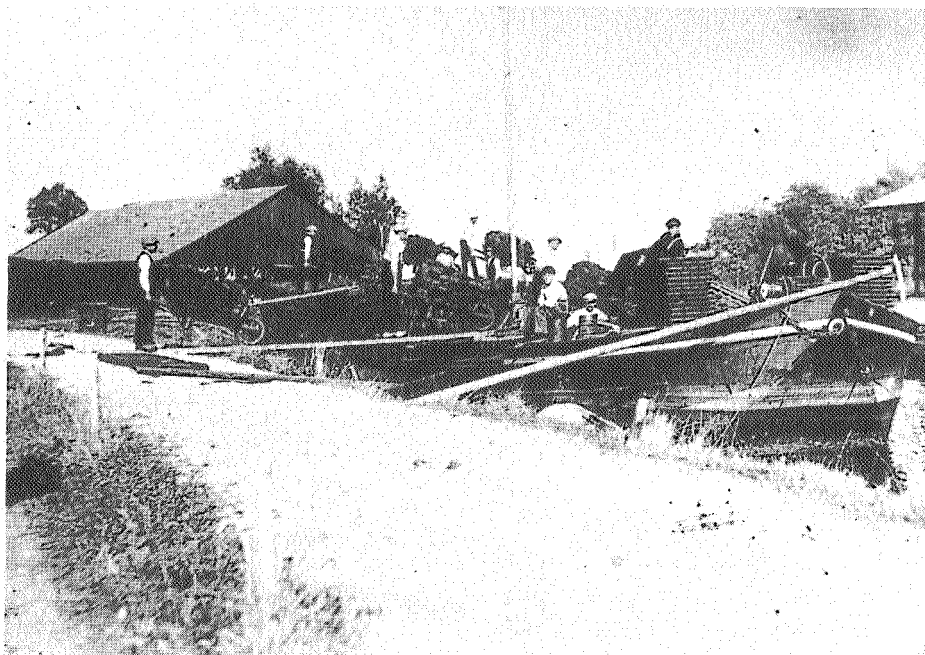
[Vol laden van het ruim van het schip.]

stouwen: *stëgwa* L 244b, 245, 265, 266, 288a.**BOVENLAST LADEN**

(II, 90f)

[De ruimte boven op het schip vol laden.]

bovenlast laden: *bövalost ldja* L 244b, 288a; *bövalöst ldja* L 265, 266.

Afb. 26. laden van een turfship

LOEGEN VAN DE BOVENLAST

(II, 90g)

[Lagen maken op de bovenlast van het schip.]

loegen: L 244b; *luga* L 245; *lügan* L 265; *lüga* L 266; lagen: *lögan* L 288a.**SCHIPPERSLOEG**

(II, add.)

[Dubbele loeg; laag turf opgebouwd volgens een basispatroon van twee kopturven en twee scheerturven.]

schippersloeg: L 244b.

HOOFDKANAAL

(II, 91a)

[Het hoofdkanaal in het veen moet op de bodem minstens zeven meter breed zijn, terwijl de bruggen en andere waterwerken, met het oog op de grootte der door te laten schepen, niet minder dan zes meter doorvaartswijdte mogen hebben.]
kanaal: *kanal* L 245; *kandia* (mv.) L 266; *peelskanaaltje*: *pialskanelka* L 288a.**VAART**

(II, 91b)

[Kanaal smaller dan het hoofdkanaal.]

vaartje: *vartja* L 244b, 265, 266; *vartjas* (mv.) L 245, 288a.**SCHEEPSKRUIWAGEN**

(II, add.)

[Kruiwagen voor het brengen van de turf op het schip.]

spilwagen: *spelwdga* L 244b.**RICHTER**

(II, 94)

[Loopplank tegen het schip op.]

richter: *rextar* L 244b, 245, 266, 288a; *rextars* (mv.) L 265.**SCHRAGEN**

(II, add.)

[Op de schragen worden de richters gelegd.]

schragen: *sxdga* L 244b; bokken: *boka* L 244b.*Bruggen in het veengebied en het jaagpad***VASTE BRUG**

(II, 95a)

[Een niet beweegbare brug in het veengebied liggend over het hoofdkanaal.]

vaste brug: *vāste br0x* L 244b, 245; *vāste br0x* L 265.

OPHAALBRUG

(II, 95a)
ophaalbrug: L 244b, 245; klepbrug: *kkpbrpx* L 244b.

DRAAIBRUG

(II, 95a)
[Brug die in horizontale richting draaibaar is.]
loopbrug: *luapbr0x* L 245.

IJZEREN BALKEN

(II, 95b)
[IJzeren balken waarop het dek van de vaste brug rust. De draaibruggen lopen op rails, vandaar het woordtype „rails" in het lemma.]
rails: *rils* L 265; ijzeren balken: *izara bebk* L 245.

PILAREN

(II, 95c)
[Pijlers waarop de vaste brug rust.]
pilaren: *pilera* L 265.

DEK VAN DE BRUG

(II, 95d)
[Het houtwerk van de brug waarover men loopt.]
dek: *dek* L 265; brugdek: *br0xdek* L 244b; hout: *howt* L 245.

PONTBRUG

(II, 96a)
[Pontonbrug, verplaatsbare brug over de hoofdwijk. De opgave uit L 244b „pompbrug" moet men waarschijnlijk beschouwen als een volks-etymologische verbastering van „pontbrug".]
pontbrug: *pontbrpx* L 265; *pompbrpx* L 244b; *pontbr0gs* (mv.) L 266.

KLEPPEN

(II, 96b)
[Verplaatsbare opgangen naar de pontbrug.]
kleppen: *klepa* L 244b; *klepa* L 265; trappen: *trapa* L 266.

LOSSE BRUG

(II, 92e)
[Klein, los bruggetje, een vlot.]
vlot: *vlot* L 244b, 266, 288a; *vlothe* (mv.) L 265; half vlot: L 244b.

WEG LANGS DE HOOFDVAART

(II, 97a; N 69, 26a)
dijk: *dik* L 245, 265; vaartjesdijk: *vartjasdik* L 245; wijkdijk: *wikdejk* L 244b, 266; kanaaldijk: *kanaldik* L 244b; paardsweg: *pērsw^x* L 288a; *pārswex* L 266; *perswex* L 265; paardenweg: *pārdawex* L 244b; teugelweg: L 244b.

Graven van het grauwveen

PLANKERD

(II, 109b)
[Vaste, grauwe turf die ingedroogd is.]
plankerd: *plankart* L 244b; plankjesturf: *plēkskastprafL* 245, 288a.

BONK GRAUWVEEN

(II, add.)
[Strook grauwveen van twintig meter lengte en tien meter breedte.]
vaal bonk: L 245.

HOOP GRAUWE TURF

(II, add.)
[Voorraad grauwe turf voor de winter.]
winterbult: *wenterbpl* L 245.

TURFSTROOISEL

(II, 114a)
[Turfmolm, fijngemaakt bonk- of grauwveen.]
turfstrouwsel: *tprafstrpwsal* L 244b, 265.

PERSTURF

(II, 113)
[Turf uit verschillende soorten veen of alleen uit zwartveen samengeperst.]
persturf: *perstprafL* 244b, 245, 265, 266, 288a.

GRAUWVEEN GRAVEN

(II, 108b)
[Naast het overwegende graven naar de zwarte turf vindt, bij voorkeur in de winter, ook nog plaats het graven van het grauwveen. In de winter vriest de turf door, waardoor het vochtgehalte vermindert.]
vale graven: *vlla grdva* L 244b, 245, 265, 266, 288a.

II.4

INDROGEN VAN HET GRAUWVEEN

(II, 109a)

[Het grauwveen droogt wel minder in dan het zwartveen.]

indrogen: *endryaga* L 245, 265, 266.

AFBONKEN VAN HET GRAUWVEEN

(II, 112)

[Neerschieten van het grauwveen in de afgegraven veenkuil.]

neerschieten van de vale: *nersīta van da vlla* L 265.

MURW, GEZEGD VAN GRAUWE TURF

(II, 110)

voos: *vvas* L 288a.

TURFSTROOISELFABRIEK

(II, 114b)

[Veel grauwveen wordt in de turfstrooiefabriek tot turf strooisel verwerkt.]

turfstrooiefabriek: *tprafstrōjsalfabrik* L 244b; turfstrooiefabriek: *tprafstrawsalfabrik* L 245; *tprafstrgwsalfabrik* L 265, 288a.

Machinale bereiding van baggerturf en machinale verwerking van het grauwveen

SNJKAST

(II, 114f)

[Onderdeel van de baggermachine waarin de kluiten veen worden fijngemalen tot molm.]

wolf: *wolft* 245, 265.

ELEVATOR

(II, 114e)

[Onderdeel van de persmachine, jacobsladder.]

elevator: *ehvdtor* L 245, 265.

PERSEN VAN TURF

(II, 114c)

[Persen van turf tot turf pakketten.]

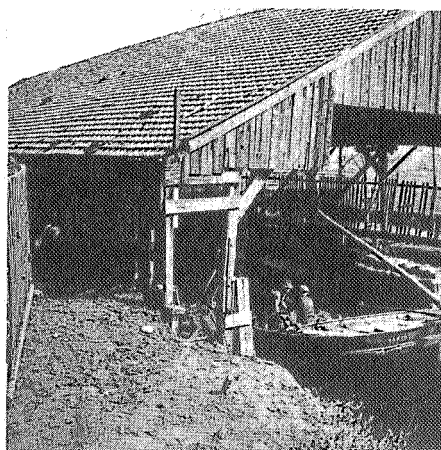
persen: *persa* L 244b, 245; *porsa* L 265.

PAKKEN TURF

(II, 114d)

[Pakken turf van turf strooisel.]

turfpakken: *tprafpaka* L 244b, 265; pakken: *paka* L 245; pak gemul: L 288a; pakjesturf: *pekskast0raf* L 244b.

Afb. 27. turf in elevator werpen

Verpachten en pachten van turfgronden

ROEPER

(II, add.)

[Degene die bij het pachten noteert.]

schrijver: *sxrlvar* L 245, 288a; *šrlvar* L 265; klerk: *klerk* L 245; *klērk* L 288a; notaris: L 244b.

TURFVELDJE

(II, 117)

[Veldje turf dat verpacht wordt.]

deel: *dēl* L 288a; *dejl* L 288a; deeltje: *delka* L 288a; roede: *ruj* L 210; veldje: *veltja* L 245.

STUKKEN HEI

(II, 118b)

[Stukken hei die verpacht worden.]

heiplakken: *hejplaka* L 288a; heilappen: *hylapa* L 265; hei: *hēj* L 266.

ONDERGROND

(II, 121b)

[De ondergrond van het veen die bij verpachting in bezit blijft van de gemeente.]

ondergrond: *ondargront* L 265; *oņargront* L 266, 288a; *oņargront* L 288a.

BOVENVEEN

(II, 121a)

[Het bovenste deel van het veen, de bovengrond, wordt verpacht.]

peel: *pial* L 288a; bovenpeel: *bōvapial* L 265, 266; turf: *tprafh* 288a.

AFGESLOTEN STUK VEENGROND

(II, 125)

[Stuk veengrond waar het door de gemeente verboden is turf te steken.]

gevreed: *gavret* L 265; gemeentedeel: *gamqntjadejl* L 288a.

VERPACHTEN VAN TURFVELDEN

(II, 116)

[Het verpachten van turfvelden is per plaats vaak weer aan aparte regels gebonden. In L 265 gebeurt dit door de burgemeester en wethouder één keer in de zeven jaar. Een turfveld, verpacht voor het steken voor eigen gerief, beslaat ongeveer een are.]

verpachten: *varpdxta* L 210, 265; verpachten van de veldjes: *varpdxta van da vslijas* L 245; peeldeltje(s) verpachten: *pialdêlka varpexta* L 288a; *pialdelkas varpëjta* L 288a; percelen verpachten: *perslala varpexta* L 288a; turfveld verpachten: *tprafvelt varpdxta* L 266; turfveld verkopen: *tprafvelt varkuapa* L 266.

PACHTEN VAN TURFVELDEN

(II, 116)

pachten: *pexta* L 288a; veldje pachten: *veltja pdxta* L 244b; plak pachten: *plak pdxta* L 244b; put pachten: *pot pdxta* L 244b.

HEI VERPACHTEN

(II, 118a)

[Het verpachten van een heiveld. Een heiveld is groter dan een turfveld. In L 265 verpacht men de stukken hei per hectare.]

heilappen verpachten: *hëjlapa varpdxta* L 265.

AFPALLEN VAN EEN TURFVELD

(II, add.)

[Een verpacht perceel wordt met paaltjes afgepaald.]

afpalen: *afpöla* L 266; *afpöla* L 210.

RITSEN

(II, 123)

[Een scheiding maken op de veengrond.]

rits maken: *rets mdka* L 266; uitritsen: L 244b; veld afsnijden: *velt afsnëja* L 244b; zoden uitsteken: *zöj utstëka* L 245.

SLEUF

(II, 123b)

[Sleuf die de verpachte stukken aftekent.]

grep: *grep* L 288a; grepje: *grepka* L 265; sienpjes(mv.): *slppkas* L 244b; ritsjes (mv.): *retskas* L 244b; gleuf: *glyaf* L 266; gescheid: *gasxejt* L 245.

NUMMER

(II, add.)

[Nummer op het turfveldje ter herkenning.]

nummer: *npmar* L 244b; *nomar* L 266, 288a.

ERTSONTGINNER

De groeve boven de grond

ERTS

(monogr.)

[Mineraal dat metaal bevat.]

erts: *eats* Q 255; *Erts* Q 284.

GROEVE

(monogr.)

[Benaming voor de ertsgroeve.]

kuil: *kul* Q 255.

EEN GROEVE ONTGINNEN

(monogr.)

[Een groeve exploiteren, erts ontginnen.]

afbouwen: *dfböwa* Q 255.

DAGLICHT

(monogr.)

[De aardoppervlakte; het daglicht.]

dag: *ddx* O 255.

BOVEN DE GROND

(monogr.)

aan de dag: *an dar ddx* Q 255; over dag: *ovar ddx* Q 255.

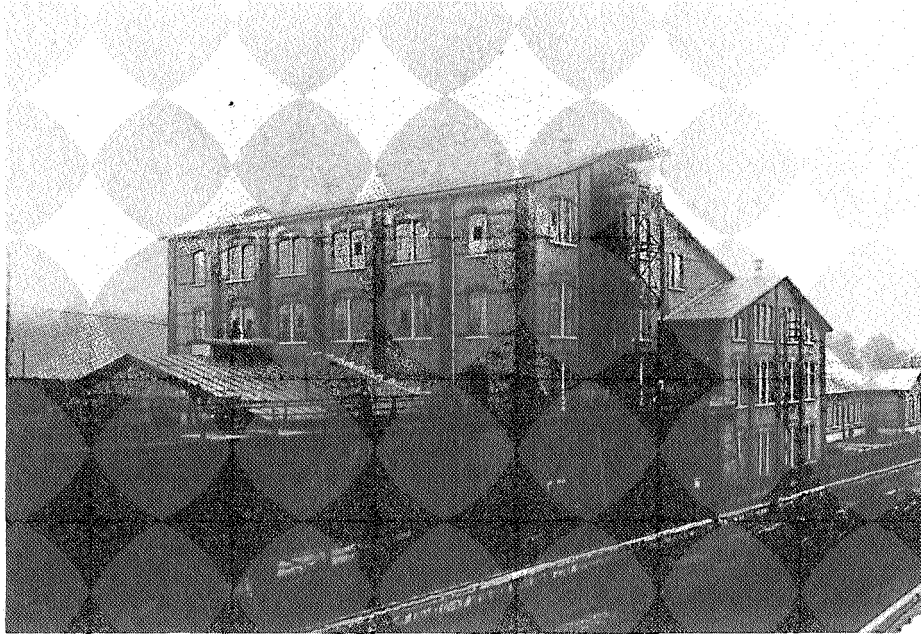
WASSERIJ

(monogr.)

[De was- en zeefinrichting waar het erts naar grootte en chemische samenstelling werd gesorteerd, zodat het in de smelterij verder verwerkt kon worden.]

was: *wajs* Q 255; ertswas: *eatswdjS* Q 255.

II.4

Afb. 28. wassersij te Kelmis

KRASSER

(monogr.)

[Staal met aan het eind een dwars daarop staande stalen plaat waarmee men in de wassersij het delferts naar zich toe trok. De grootte ervan was verschillend.]

kretser: *krelsir* Q 255.

PLATHAK

(monogr.)

[Gereedschap in de wassersij, werd voor hetzelfde doel als de de „kretser" gebruikt, maar was steviger en bestond uit massiever ijzer.]

plathak: *plathak* Q 255.

SORTEERZEEF

(monogr.)

[Zeef in de sorteertrommel met kleine ronde gaten.]

zeef: *zef* Q 255.

KIST

(monogr.)

[Kist in de wassersij waarin de brokken erts werden geworpen die vrouwen of meisjes met de hand gesorteerd hadden.]

kas: *kas*: Q 255; *kist*: *kes* Q 255.

ERTSSLIK

(monogr.)

slam: *slam* Q 255.

WASSERIJ VOOR ERTSSLIK

(monogr.)

[Afdeling van de wassersij waar het zeer fijne gesteente dat niet meer met de hand gesorteerd kon worden, en de „slam" die in de ertswassersij overbleef, met de machine gesorteerd en verwerkt kon worden.]

slamwas: *slamwajs* Q 255.

WASSEN

(monogr.)

[Het wassen van het erts, zodat men het beter kan sorteren. Eigenlijk de gehele behandeling van het erts in de was- en zeeffinrichting.]

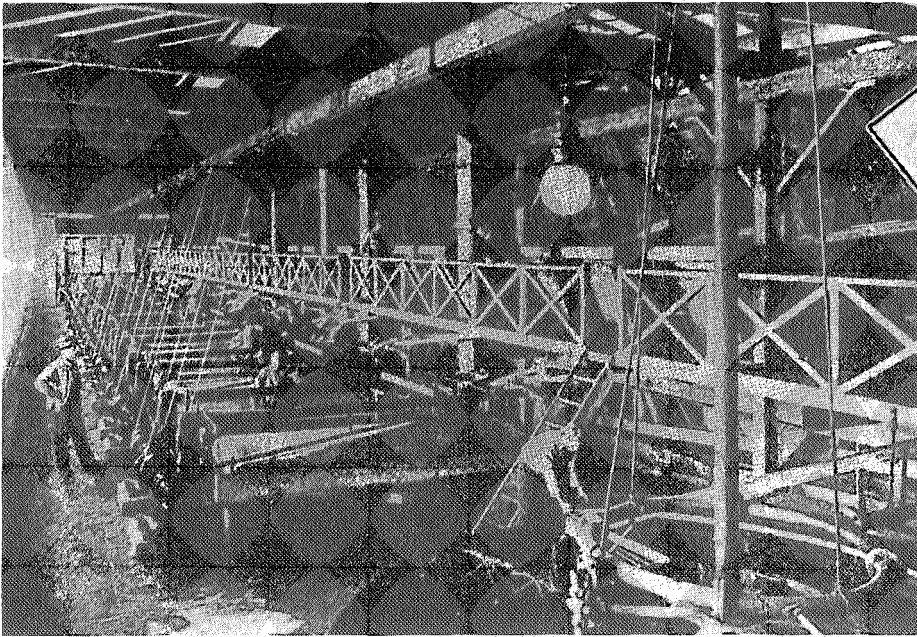
wassen: *wajfy* Q 255.

MALEN

(monogr.)

[Het verbrokkelen van de brokken erts in de wassersij.]

malen: *mäh* O 255.

Afb. 29. wasserij voor ertsslik te Kelmis

SORTEERTROMMEL

(monogr.)

[Grote sorteertrommel in de wasserij voor de brokken erts.]

drom: *drom* Q 255.

ROOSTER

(monogr.)

[Een zeef in de sorteertrommel met een gatbreedte van 8 tot 10 cm.]

riester: *restar* Q 255.

ERTSBROKKEN SORTEREN

(monogr.)

[De op draaitafels voorbij draaiende brokken erts sorteren. Dit gebeurde in de wasserij.]

uitrapen: *ütrāpa* Q 255; uitzoeken: *ützèka* Q 255; sorteren: *sortèra* Q 255.

DRAAITAFEL

(monogr.)

[De draaitafel waarop in de wasserij de brokken erts aan de sorterende vrouwen en meisjes voorbijrollen.]

draaidis: *driandpjs* Q 255.

ASBERG

(monogr.)

[Grote, roodkleurige heuvel in Q 255 bestaande uit de resten van het in de smelterij gesmolten ertsslik voor de winning van zinkoxydeverf.]

assenberg: *ajsaberax* Q 255.

PAARDETRAM

(monogr.)

[Paardetram voor het vervoer van het opgestapelde erts naar de wasserij. Na 1900 werden de paarden vervangen door locomotieven.]

paardsbaan: *pëatsbdn* Q 255.

LOCOMOTIEF

(monogr.)

[Locomotief die de wagens bovengronds verplaatste.]

locomotief: *lokamotif* Q 255.

SMEDERIJ

(monogr.)

[Plaats waar het gereedschap gerepareerd en geslepen kon worden.]

smit: *šmet* Q 255.

II.4

Afb. 30. draaitafel

SLIJPEN

(monogr.)

[Slijpen van bijvoorbeeld een boorkop.]
slijpen: *Slipg* Q 255.

[Plaats waar het hout voor de groeve en het andere benodigde houtwerk gereedgemaakt werden.]

schrijnerij: *šrinarëj* Q 255; schrijnerwerkstatt: *šrinarwerakstat* Q 255.

HARDEN

(monogr.)

[Het harden van het metaal van het gereedschap.]
harden: *heada* Q 255.

ELECTRISCHE CENTRALE

(monogr.)

centrale: *tsantrāl* Q 255.

BOT, GEZEGD VAN WERKTUIGEN

(monogr.)

[De werktuigen die bot waren, werden in de smederij geslepen.]
bot: *bot* O 255.

KOLENDEPOT

(monogr.)

[Opslagplaats van kolen voor de elektrische centrale.]
kolenmagazijn: *kglamajazin* Q 255.

BANKWERKERIJ

(monogr.)

[Plaats waar gereedschap gerepareerd en geslepen werd.]
shtosserei: *Slgsarëj* Q 255.

MAGAZIJN

(monogr.)

[De opslagplaats voor gereedschap, werktuig, materieel enz.]
msgaijn: *majaziy* Q 255.

TIMMERWERKPLAATS

(monogr.)

MACHINEGEBOUW

(monogr.)

machinehuis: *matinahüs* Q 255.

MACHINEKAMER

(monogr.)
[Onderdeel van het machinegebouw.]
machinekamer: *maSiyakdmar* Q 255.

HOOP ERTS

(monogr.)
[Hoop erts op de opslagplaats.]
hoop: *hōp* O 255.

OPSLAGPLAATS VOOR ERTS

(monogr.)
[Open veld waar de ertsvoorraad opgeslagen wordt.]
plein: *plén* Q 255.

VOORRAAD ERTS

(monogr.)
[Voorraad delferts die bovengronds in de opslagplaats ligt.]
stok: *Stok* Q 255; voorraad: *vōrḡt* Q 255.

OPEENSTAPELEN

(monogr.)
[In hopen opstapelen van de verschillende ertssoorten, voordat ze verder vervoerd worden.]
opeenstapelen: *opēštāpala* Q 255.

OPEENGESTAPELD LIGGEN

(monogr.)
[Het opgestapeld liggen van de verschillende ertssoorten.]
opeengestapeld liggen: *opējasiāpalt li-ja* Q 255.

OP HOPEN ZETTEN

(monogr.)
[Op hopen zetten van de erts op de opslagplaats.]
op hopen zetten: *op h&p zets* Q 255.

IN VOORRAAD LIGGEN

(monogr.)
[Opgestapeld liggen van het erts.]
op voorraad liggen: *op vprḡl li-ja* Q 255; op stok liggen: *op stgk li-ja* Q 255.

IN VOORRAAD HEBBEN LIGGEN

(monogr.)
[In voorraad hebben, gezegd van het erts.]
op voorraad liggen hebben: *op vprḡt li-ja hdn* Q 255; op stok liggen hebben: *op Stgk li-ja hdn* Q 255.

DRAAISCHIJF

(monogr.)
[Schijf waarmee men de kipwagen keert en op een ander spoor zet. Eén man kan de wagen draaien.]
draaischijf: *drianSif* O 255.

SPOORWEG

(monogr.)
[De spoorweg waarover de kipwagens lopen.]
ijzerbaan: *izarbdn* Q 255.

WAS- EN KLEEDLOKAAL

(monogr.)
[Centraal gebouw waar men zich kon omkleden, wassen en waar men de werkopdrachten kreeg.]
verlees: *varias* Q 255; waskouw: *waSkaw* Q 255.

LAMPENKAMER

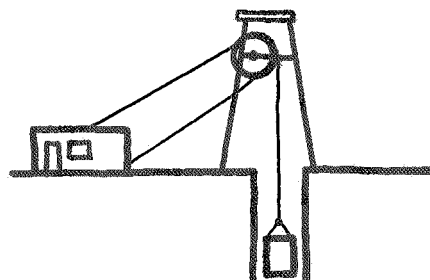
(monogr.)
[Ruimte waar de cabidlampen bewaard werden.]
lampenboede: *lampabiüt* Q 255.

SCHACHTTOREN

(monogr.)
[Toren, meestal van hout, waarin de schachtwielen draaiden.]
vordertoren: *vprdartoan* Q 255; schachtoren: *Sattoan* Q 255; schacht: *sdt* Q 255.

SCHACHTWIEL

(monogr.)
[Het wiel boven in de schachtoren. Over de schachtwielen liepen de schachtkabels die de liftkooi droegen.]
vorderrad: *vordarrat* Q 255.

Afb. 31. schachtoren

II.4

SCHACHTKABEL

(monogr.)
[Ronde dikke schachtkabel waarmee de liftkooien konden dalen en stijgen.]
vorderzeel: *v0rdarzel* Q 255.

OPHAALMACHINE

(monogr.)
[De machine die de schachtkabels voor de schachtkooi aandreef.]
vordermachine: *v0rdarmasin* Q 255.

KEET

(monogr.)
[Keet, bijvoorbeeld op een luchtschacht.]
boede: *bat* Q 255.

VERLATEN ZIJN, GEZEGD VAN DE GROEVE

(monogr.)
[Uitgeput zijn van een mijngroeve.]
uitgewerkt zijn: *üjüwenkt zin* Q 255.

DELFERTS

(monogr.)
[Het door houwen gewonnen erts.]
stof: *StofQ* 255.

ZINK

(monogr.)
[Blauwachtig wit metaal.]
zink: *tserjk* Q 255.

De inrichting van de groeve onder de grond

ONDERGRONDS

(monogr.)
[De ondergrondse mijninrichting.]
aarde: *est* Q 255; onder dag: *onchr dāx* Q 255.

ONDERGRONDS GAAN

(monogr.)
naar gen aarde gaan: men zegt - *ex jon ngjan est* Q 255.

ONDERGRONDS WERKEN

(monogr.)
in gen aarde werken: men zegt - *ex wenk ejan eat* Q 255.

ERTSADER

(monogr.)
[Ertsvindplaats.]
ertsader: *ęatsör* Q 255.

ERTSLAAG

(monogr.)
[Grote geologische opeenhoping van ertsmassa's.]
ertslager: *eatslājar* Q 255.

BLENDE-ADER

(monogr.)
[Een blende-ader.
„Blende is een verbinding van een metaal (m.n. zink) met zwavel, zoals het als mineraal voorkomt" (Van Dale, 11te druk, pag. 368.)]
blende-ader: *blendaör* Q 255.

ONDERAARDSE STEENMASSA

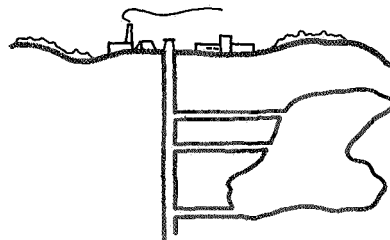
(monogr.)
gebirge: *jaberaja* Q 255.

NEERBRAAK

(monogr.)
[Soort schachtbouw van geringe diepte.]
gezenk: *jazeijk* Q 255.

SCHACHT

(monogr.)
[De verticale verbinding tussen het ondergrondse en het bovengrondse mijnbedrijf.]
schacht: *Sät* Q 255.

Afb. 32. schacht, verdiepingen en ertslaag

ZIJWAND VAN EEN SCHACHT OF EEN GANG

(monogr.)
stoot: *stuat* Q 255.

VERVOERSSCHACHT

(monogr.)

[De schacht waardoor personen en materiaal vervoerd werden.]

vorderschacht: *vprdarkāt* Q 255.**LIFTKOOI**

(monogr.)

[Soort cabine waarin personen en wagens door de schacht vervoerd werden. Meestal met één verdieping.]

vorderkorf: *vprdarkprf* Q 255.**GESTEENTE**

(monogr.)

steen: *šén* Q 255.**HORIZONTALE MIJNGANG**

(monogr.)

[Het woordtype „strek" werd voornamelijk gebruikt voor een horizontale gang waarin niet geproduceerd werd maar die als verbindingsweg fungeerde. Het woordtype „stol" daarentegen was meer van toepassing op een uitgehouwen mijngang.]

strek: *šrek* Q 255; stol: *štol* Q 255.**HOOFDMIJNGANG**

(monogr.)

[Brede mijngang die van de schacht uit vertrok en naar de ertslaag leidde.]

hauptstrek: *hōpšrek* Q 255; hauptstol: *hōpštol* Q 255.**ZIJGANG**

(monogr.)

[Zijgang of gang die dwars op een andere lag. Zie afb. 33.]

nevenstrek: *nevašrek* Q 255; querstrek: *kweššrek* Q 255.**DAK**

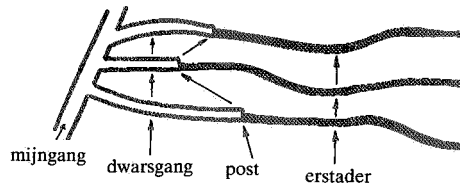
(monogr.)

[De bovenkant van een mijngang.]

kop: *kop* Q 255.**VLOER**

(monogr.)

[De vloer van een mijngang.]

zool: *ZQI* Q 255.

Afb. 33. mijngang met dwarsgangen

DWARSGANG

(monogr.)

[Smalle gang die vanuit een zijgang in de ertsader werd gedreven. In deze gang werd het erts gewonnen. De breedte was 1 tot 1.20 m en de hoogte 1.80 m.]

querslag: *kweššlāx* Q 255.**VERDIEPING**

(monogr.)

[Ondergrondse afdeling in de mijn op een bepaalde diepte, bijvoorbeeld op 50 of 100 m diepte.]

zool: *zpl* Q 255; vijftigmeterzool: *vuftaxmltarzöl* Q 255.**GEBERGTE BOVEN DE MIJNGANG**

(monogr.)

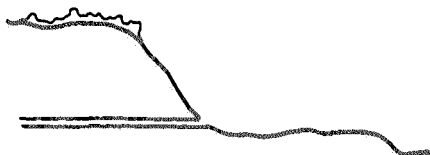
het hangende: *at haijanda* Q 255.**GEBERGTE ONDER DE BODEM VAN DE MIJNGANG**

(monogr.)

het liggende: *at li-janda* Q 255.**TUNNELVERDIEPING**

(monogr.)

[Ondergrondse afdeling waarvandaan één gang boven de grond uitkwam.]

stollezool: *Stolazgl* Q 255.

Afb. 34. een aan de oppervlakte komende mijngang

II.4

RAIL

(monogr.)

[De rail van een spoorbaan.]
scheon: *sen* Q 255.

RAILS LEGGEN

(monogr.)

schenen leggen: *šēna lēja* Q 255.

RAILSPIJKER

(monogr.)

[Spijker waarmee de rails op de dwarsliggers werden vastgespijkerd.]
schenennagel: *šēnanāgal* Q 255.

DWARSLIGGER

(monogr.)

[De dwarsligger waarop de rails werd bevestigd.]
zweel: *šwel* Q 255.

DRAAIPLAAT

(monogr.)

[Plaat die ondergronds werd gebruikt om kipwagens te keren en te verplaatsen bij de kruisingen van het spoor. De plaat was in tegenstelling tot de „draaischijf” niet draaibaar en bezat geen rails.]
draaiplaats: *drianpldt* Q 255.

WISSEL

(monogr.)

[Wissel waarmee van spoor kan worden gewisseld.]
wissel: *wesal* Q 255.

TRANSPORTVERDIEPING

(monogr.)

[Ondergrondse verdieping waar wagentransport plaatsvond en de nodige installaties aanwezig waren voor dat transport.]
vorderzool: *vprdarzgl* Q 255; hauptzool: *hōpzöl* Q 255.

HULPSCHACHT

(monogr.)

[Kleine hulpschacht waarlangs erts in de meest nabijgelegen onderliggende mijngang kon worden gestort.]
rol: *rol* Q 255.

VAART

(monogr.)

[Loodrecht staande ladder in een „rol” waardoor zo'n „rol” ook voor personenvervoer kon worden gebruikt.]
vaart: *vāt* Q 255.

EEN VAART NAAR BENEDEN KLIMMEN

(monogr.)

naar een vaart erafklimmen: men zegt - *ex klem nō an vāt ara/O* 255.

RICHEL

(monogr.)

[Dikke, brede plank van goed hard beukenhout voor verschillende doeleinden, maar hoofdzakelijk dienend als bedekking van de vloer van de mijn, opdat men hierop met kruiwagens kon rijden.]
richel: *rixal* Q 255.

DRUK

(monogr.)

[Gebergtedruk.]
druck: *druk* Q 255.

GOOT

(monogr.)

[De goot in de vloer van de mijngang voor de afwatering.]
rin: *ren* Q 255.

GREPPEL

(monogr.)

[Greppel in de bodem van mijngangen voor de afwatering. Zo'n greppel werd vooral toegepast bij een grote watertoevlod.]
watergraaf: *wātarjraf* O 255.

POMP

(monogr.)

[Machine in de mijn die het mijnwater omhoogpompte.]
pomp: *pomp* Q 255.

POMPENKAMER

(monogr.)

[Ondergrondse ruimte waar de pompen stonden.]
pompenkamer: *pompakāmar* Q 255.

WATERSCHACHT

(monogr.)

[De ontwateringsschacht, de schacht waarin de installaties voor het omhoogpompen van het grondwater gemonteerd waren.]

waterschacht: *watarŠat* Q 255.**ZINKPUT**

(monogr.)

[Een wat groter gat waar het grondwater samen-vloede en vanwaar het omhooggepompt werd.]

zenklok: *zəŋklgk* Q 255.**ONDER WATER ZETTEN**

(monogr.)

[Onder water zetten, bijvoorbeeld een verdieping maar ook de hele mijn.]

onder water zetten: *ondar wdtar zeta* Q 255.**DROOGMAKEN**

(monogr.)

[Droogmaken, bijvoorbeeld een bepaalde verdieping, een „zool“, die men eerder had laten vollopen met water.]

droogmaken: *dryx mdka* Q 255; droogleggen: *dryx ləja* Q 255; droogzetten: *dryx zeta* Q 255.**SLECHTE LUCHT**

(monogr.)

[De door koolzuur bedorven lucht.]

slechte lucht: *sləata lüat* Q 255; stiklucht: *štiklüat* Q 255.**LUCHTSCHACHT**

(monogr.)

[Hulpschacht waardoor de verbruikte lucht kon worden afgevoerd.]

luftschaft: *luftŠat* Q 255.**OVERLOOP**

(monogr.)

[Planken vloer tussen de ladders in een schacht die niet diende voor het transport, bijvoorbeeld een luchtschacht.]

gebühne: *jabyŋ* Q 255.**VENTILATOR**

(monogr.)

[De ventilator voor de luchtverversing in de mijn.]

Er waren grote bij de vervoers- en de luchtschacht voor de ventilatie en kleine, in een buis ingebouwde (ongeveer 30 cm), die aan de luchtkokers gehangen konden worden.]

ventilator: *veŋdaldtar* Q 255.**LUCHTDEUR**

(monogr.)

[Deur die ondergronds voor de luchtschacht was aangebracht en waarmee de ventilatie geregeld kon worden.]

wetterdeur: *wetard0r* Q 255.**LUCHTGANG**

(monogr.)

[Wanneer er in de mijn gangen waren die dieper lagen als het bereik van de luchtschacht was, dan werden deze door middel van luchtgangen met de luchtschacht verbonden.]

luftstrek: *luftstrek* Q 255.**LUCHTKOKER**

(monogr.)

[Buis met een doorsnee van 20 tot 30 cm en een lengte van 50 tot 100 cm die diende voor de ventilatie.]

lutte: *lot* Q 255.**BLINDE MIJNGANG**

(monogr.)

[Niet meer gebruikte mijngang die niet dichtgestort was.]

blinde strek: *blerj Streck* Q 255.**BLINDE SCHACHT**

(monogr.)

[Een niet meer gebruikte schacht.]

blinde schacht: *bləna Sdt* Q 255.**UITGEPUT DEEL**

(monogr.)

[Uitgeput en vaak ook dichtgestort deel van de mijn.]

de oude man: *dar awa mdn* Q 255.**Personeel en opleiding****MIJN IN EXPLOITATIE**

(monogr.)

berg: *berax* Q 255; bergwerk: *beraxwerak* Q 255.

II.4

OP EEN MIJN WERKEN

(monogr.)

op gene berg werken: men zegt - *ex werak op ana berax* Q 255.

MIJNWERKER

(monogr.)

[Algemene benaming voor de arbeider in de mijnbouw.]
bergman: *beraxman* Q 255.

MIJNBOUWSCHOOL

(monogr.)

[Vakschool voor de opleiding van mijnge-nieurs en ander hoger personeel. Velen gingen voor hun opleiding naar Aken.]
bergschool: *beraxsual* Q 255.

MIJNBOUWMAATSCHAPPIJ

(monogr.)

[De mijn als organisatie in haar geheel met na-druk op de directie.]
gesellschaft: *jazelsaft* Q 255.

HANDLANGER

(monogr.)

[Ongeschoolde arbeider die de houwer hielp.]
main d'oeuvre: *man&var* Q 255.

SLEPER

(monogr.)

[Jonge, nog niet opgeleide mijnwerker, die het gewonnen erts en gesteente mede op een krui-wagen laadde en verder vervoerde.
Daarnaast scheidde de sleper ook wel het gewon-nen erts van de kruiwagens of uit de „rollen“ in de kipwagens en vervoerde dat naar de schacht of, als de mijngang bovengronds uitkwam, naar de uitgang.
Naast jonge mijnwerkers waren ook de minder getalenteerde arbeiders „vaarjongen“.
vaarjong: *vār jon* Q 255.

LEERLINGHOUWER

(monogr.)

[Arbeider die voor houwer leerde en daarvoor in de praktijk opgeleid werd.]
leertouwer: *liarhowar* Q 255.

HOUWER

(monogr.)

[Mijnwerker die aan het front werkte. Zijn werk

Afb. 35. houwer

bestond uit het winnen van erts en het ondersteunen.]
houwer: *howar* Q 255.

VOORMAN

(monogr.)

[Leider van een groep houwens. De hoogste rang die men met alleen maar lagere school kon bereiken.]
oberhouwer: *öbarhowar* Q 255.

AFDELINGSOPZICHTER

(monogr.)

[Laagste rang bij het toezichthoudend perso-neel. Meestal gewoon „stijger“ genoemd.]
revierstijger: *ravlrsti-jar* Q 255; stijger: *sti-jar* Q 255.

AFDELING VAN DE MIJN

(monogr.)

[Afdeling van de mijn waar erts gewonnen werd.]
revier: *ravlr* Q 255.

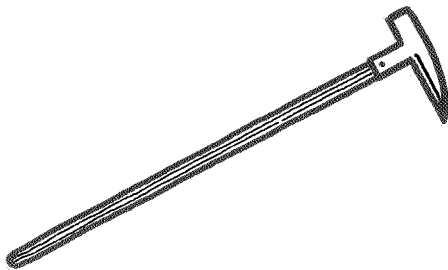

Afb. 36. opzichter met meterlat

METERLAT

(monogr.)

[Meterlat met greep die de opzichter vroeger bij zich droeg.]

vaarstek: *vārštek* Q 255.

Afb. 37. meterlat

MEESTÉR-OPZICHTER

(monogr.)

[Opzichter over verschillende andere opzichters. Hij had verscheidene afdelingen onder zich.]

vaarstijger: *vāršti-jar* Q 255.**HOOFDOPZICHTER**

(monogr.)

[De hoogste rang bij het personeel dat toezicht hield.]

oberstijger: *ōbaršti-jar* Q 255.**DAGELIJKSE WERKTijd**

(monogr.)

[De werktijd van één man op één dag.]

schicht: *šix* Q 255.**PLOEG ARBEIDERS**

(monogr.)

[Groep arbeiders die tegelijkertijd werkte.]

schicht: *šix* Q 255.**DIRECTEUR-GENERAAL**

(monogr.)

[De man die belast was met de algehele leiding over de maatschappij.]

generaaldirektor: *jenardldirektor* Q 255.**DIRECTEUR**

(monogr.)

[De directeur van de mijn.]

direktor: *direktor* Q 255.**INGENIEUR**

(monogr.)

[Benaming voor iedere hogere technicus.]

ingenieur: *enzānj&r* Q 255.**COLLEGA**

(monogr.)

[Benaming voor de collega in de mijn, ook de manier waarop men elkaar aansprak.]

kameraad: *kamargi* Q 255.**SUPERIEUREN**

(monogr.)

[De algemene benaming voor de hogere en hoogste chefs, bijvoorbeeld ingenieurs, directeuren en andere.]

de hoge heren: *da hōx hēra* Q 255.**LAGERE SUPERIEUR**

(monogr.)

[Algemene benaming voor een lagere superieur.]

meester: *mēstar* Q 255.

II.4

SCHACHTHOUWER

(monogr.)

[De arbeider die de schachten uitdiepte.]
schachthouwer: *sáthowar* Q 255.

HOUWER IN HET ONDERHOUD

(monogr.)

[Arbeider die de noodzakelijke reparaties in de mijn deed.]
reparatuurhouwer: *reparatúrhowar* Q 255; timmerhouwer: *tsimarhowar* Q 255.

BOORARBEIDERS

(monogr.)

[De boorarbeiders deden in het terrein boringen om nieuwe ertslagen op te sporen en de omvang ervan vast te stellen.]
boorlui: *boarly* Q 255.

LIERKNECHT

[Arbeider die de schachtlier bediende bij het af diepen van de schacht.]
haspelknecht: *haspalkněat* O 255; haspeljong: *haspaljon* Q 255.

OPHAALMACHINIST

(monogr.)

[Arbeider die de ophaalmachine bediende voor de kooi in de schacht.]
vordermachinist: *vórdarmašānist* Q 255.

STOKER

(monogr.)

[De stoker in de elektrische centrale.]
steuker: *štpakar* Q 255.

BADKNECHT

(monogr.)

waskouwewärter: *waskawawertar* Q 255.

LAMPENIST

(monogr.)

[De man die voor de mijnlampen zorgde en ze aan de arbeiders gaf tegelijk met de controlepenning.]
lampeman: *lampamān* Q 255; lampist: *lampist* O 255.

MAGAZIJNMEESTER

(monogr.)

magasinier: *majazinjē* Q 255.

Afb. 38. pompmachinist met „Froschlampe"

POMPMACHINIST

(monogr.)

[De arbeider die in de pompenkamer de pompen bediende.]
pompenknecht: *pompakneat* Q 255.

SEINGEVER

(monogr.)

[De man die door signalen de ophaalmachinist aangaf, dat deze de schachtlift omhoog of omlaag moest laten gaan. Daarnaast moest hij ook de volle en de lege mijnwagens in en uit de lift stoten. Op iedere transportverdieping stond bij de schacht een seingever.]
aanslager: *dSlējar* Q 255.

BANKWERKER

(monogr.)

[In het bijzonder de mijnbankwerker.]
schlosser: *šlgsar* Q 255.

SMID

(monogr.)

[In het bijzonder de mijnsmid.]
smid: *šmet* Q 255.

TIMMERMAN

(monogr.)

[In het bijzonder de timmerman in de mijn.]
schrijven *srinar* Q 255.

Lonen, dagindeling, ontslag

HET LOON

(monogr.)

loon: *luan* Q 255; gehalt: *jahalt* Q 255.

VAST LOON

(monogr.)

[Tegenover het accoordloon stond het vast loon.]
vast gehalt: *vāspħalt* Q 255; vaste loon: *vāsts luan*
Q 255.

EEN VAST LOON KRIJGEN

(monogr.)

op vast gehalt staan: *op vās pħalt Stua* Q 255.

DAGLOON

(monogr.)

[Het per dienst vastgestelde loon. Dit was geen
accoordloon maar een vast loon.]
schichtloon: *šixluan* Q 255.

ACCOORDLOON

(monogr.)

[Loon dat men verdiende als men werkte volgens
een bepaald accoord; stukloon of loon naar
prestatie.]
accoordloon: *aköatluan* Q 255.

VOOR EEN ACCOORDLOON WERKEN

(monogr.)

in accoordloon werken: men zegt - *ex wenk* in
aköatluan Q 255; in accoord werken: men zegt-*ex*
werak in *aköat* Q 255.

ACCOORD WERK

(monogr.)

[Werk dat volgens een bepaald accoord
geschiedde.]
accoordwerk: *akätwerak* Q 255.

SCHAFTTIJD

(monogr.)

[Werkpauze waarin men het brood opat; afhan-
kelijk van de dienst om 10, 17 en 1 uur.]
botterhamstijd: *botaramstij* Q 255.

ACCOORDLOON VASTSTELLEN

(monogr.)

[Het bepalen van het accoordloon.]
het gedinge maken: *at jadeija māks* Q 255.

DE VROEGE DIENST

(monogr.)

[De eerste dienst, schicht, van zes uur 's morgens
tot twee uur 's middags.]
vroegschicht: *vrōšix* Q 255.

MIDDAGDIENST

(monogr.)

[De late dienst, schicht, van twee uur 's middags
tot tien uur 's avonds.]
namiddagschicht: *npmandxsix* Q 255.

NACHTDIENST

(monogr.)

[De nachtdienst, nachtschicht, van tien uur 's
avonds tot zes uur in de morgen.]
nachtschicht: *ndtšix* Q 255.

LOONOVEREENKOMST

(monogr.)

[Overeenkomst tussen opzichter en arbeider
over hoeveel geld voor een bepaalde werkpresta-
tie betaald zou worden.]
gedinge: *jadeve* Q 255.

LOONSVERLAGING

(monogr.)

[Wanneer iemand zich slecht gedragen had, kon
als straf een vijfde deel van zijn loon ingehouden
worden.]
vijfde: *vufdal* Q 255.

ONTSLAAN

(monogr.)

vortjagen: *vutjdga* Q 255.

ONTSLAG AANZEGGEN OF GEVEN

(monogr.)

[De opzichter kon, wanneer de arbeider het te
bont maakte, ontslag aanzeggen. Zie ook de se-
mantische toelichting bij het lemma ONTSLAGEN
WORDEN.]
kondigen: *kpndaja* Q 255; een de püs geven: *ena*
dar pys j(va) Q 255; een naar de duivel jagen: *ena*
no dar dýval jdga Q 25; een zum duivel jagen: *ena*
tsom dpjval jdga Q 255.

II.4

ONTSLAGEN WORDEN

(monogr.)

[De Püs is een strozak in het bed of een armoedig bed (z. Rheinisches Wrth, dl. VI, pag. 1227). Het woord werd in deze uitdrukking overdrachtelijk gebruikt.]

de püs krijgen: *dar pys kri-ja* Q 255; gekundigd worden: men zegt - *ex ben jakpndaxt woada* Q 255.

IEMAND MET EEN OPZEGTERMIJN VAN 6 OF 14 DAGEN ONTSLAAN

(monogr.)

[Men mocht iemand niet op staande voet ontslaan. Daarom werd er een termijn van zes of soms veertien dagen aangezegd.]

een in gen zes dagen zetten: *eija éan zes ddx zeta* Q 255; een in gen veertien dagen zetten: *eņa (jan veņa ddx zeta* Q 255.

ONTSLAG NEMEN

(monogr.)

[Wanneer men zelf ontslag nam, moest men ook een ontslagtermijn van zes of veertien dagen in acht nemen.]

zich in gen zes dagen zetten: *zex éjan zes ddx zeta* Q 255; zich in gen veertien dagen zetten: *zex éjan veņa ddx zeta* Q 255.

Ertsen en steensoorten

LOODERTS

(monogr.)

[Loodhoudende delfstof.]

blij: *blěj* Q 255; *blej* Q 284; *blij* O 253.

BLENDE

(monogr.)

[Zinkerts, sfaleriet.

„Verbinding van een metaal (m.n. zink) met zwavel, zoals het als materiaal voorkomt" (Van Dale, IIe= druk, pag. 368).]

Mende: *blęnda* Q 255.

KALKSPAAT

(monogr.)

[Wit mineraal, calciumcarbonaat. Het werd tot kies verwerkt. Kies is een „natuurlijke verbinding van zwavel met een metaal, met name met ijzer, ijzerkies, pyriet" (Van Dale I Indruk, pag. 1331.)]

kalkspaat: *kalakšpd* Q 255.

CALAMIEN

(monogr.)

[Oxydisch zinkerts.]

calamien: *kelama* Q 255; *kälmes: kelmas* Q 284.

ZINKOXYDE

(monogr.)

[Verbinding van zink met zuurstof, een zeer licht wit poeder.]

oxyde: *okst* Q 255.

ZWAVELERTS

(monogr.)

[De zwavel zoals hij uit de mijn komt.]

zwegel: *šwýal* Q 255.

ZINKSULFIDE

(monogr.)

[Zinkzout van zwavelwaterstofzuur.]

sulfide: *z0lfit* Q 255.

LEEM

(monogr.)

[Naast looderts, zinkerts e.a. kwam men in de mijn ook leem tegen.]

leem: *lēm* Q 255.

LEISTEEN

(monogr.)

[In de mijn kwam men ook leisteem tegen.]

schiefer: *sifar* Q 255.

WAARDELOOS GESTEENTE

(monogr.)

[Afvalgesteente zonder waarde dat voor het vullen werd gebruikt.]

bergen (mv.): *beraja* Q 255.

Werkkleding

WERKKLEDING

(monogr.)

[Aan het begin van de dienst kleedden alle mijnwerkers zich om. Ze trokken hun goede kleren uit en ze deden oude kleren aan die ze uit de garderobe gehaald hadden.]

de oude kleder: *da aw klear* Q 255.

WERKBROEK

(monogr.)

[Blauwe linnen broek die men bij het werk droeg.]

boks: *BOKS* Q 255.**BORSTROK**

(monogr.)

[Een onder het werkhemd gedragen hemd om het zweet in op te vangen.]

onderjak: *oncbrijak* Q 255.**WERKHEMD**

(monogr.)

hemd: *hem*» Q 255.**BLAUWE KIEL**

(monogr.)

[Een blauwe kiel die men over het hemd droeg.]

blauwkiel: *blgkël* Q 255.**DIKKE JAS**

(monogr.)

[Dikke jas tegen de kou in de schacht. Deze werd veroorzaakt door de daar heersende luchtstroom.]

dikke rok: *dekg rgk* Q 255.**HOED**

(monogr.)

[Hoed die de arbeider droeg tegen de koude wind in de schacht.]

hoed: *höt* Q 255.**MUTS**

(monogr.)

[Muts die de arbeider droeg tegen de koude wind in de schacht.]

kap: *kap* Q 255.**SJAAL**

(monogr.)

[De werkmán knoopte zich een sjaal om de hals tegen de koude wind in de schacht.]

sjaal: *MQ* 255.**MIJNHELM**

(monogr.)

[Helm die de schachthouwers droegen als hoofdbescherming.]

kuilhoed: *kulhöt* Q 255; schachthoed: *Sdthöt* Q 255.**Het werk in de mijn***Op weg naar het werk***BOTERHAMMENZAK**

(monogr.)

[Zak waarin de boterhammen meegenomen werden naar het werk.]

botterhammenbnil: *botararmbyl* Q 255.**BOTERHAMMENBUIDEL**

(monogr.)

[Bijeengebonden bundel waarin de boterhammen mee naar het werk werden genomen.]

botterhammenpungel: *botsramappnsl* Q 255.**BOTERHAMMENDOOS**

(monogr.)

[Doos voor het meenemen van boterhammen.]

botterhamsdoos: *botaramsdms* Q 255.**ETENSBAKJE**

(monogr.)

[Kleine bak waarin men koud eten mee naar de mijn nam.]

miet: *mit* Q 255.**ETENSZAK**

(monogr.)

[De zak met eten die men voor een bepaalde dienst mee naar de mijn nam.]

tas: *tájs* Q 255.**KOFFIEKAN**

(monogr.)

[Blikken kan of fles voor de koffie.]

meut: *mOt* Q 255.**MIDDAGETEN**

(monogr.)

[Het koude middageten dat men mee nam naar het werk.]

middageten: *medaxëp* Q 255; noen: *nōn* Q 255.**GROEPSGEWIJZE**

(monogr.)

[In groepen van drie tot tien man togen de arbeiders naar de mijn.]

in colonne: *ë kolorj*» Q 255.

II.4

RANSEL

(MONOGR.)
[RANSEL WAARIN MEN HET ETEN MEENAM.]
RANTS: *rants* Q 255.

KLERENKAST

(MONOGR.)
[DE KAST IN DE BEWAARPLAATS VAN DE KLAREN.]
SPINDE: *Spent* Q 255.

KLERENHAAK

(MONOGR.)
[KLARENHAAK WAARAAN DE MIJNWERKER ZIJN KLAREN HING.]
WEERHAAK: *klërhök* Q 255.

SIRENE

(MONOGR.)
[SIRENE DIE OP DE GROTERE BEDRIJVEN HET BEGIN VAN DE DIENST AANDUIDDE.]
TREUT: *w0/Q* 255.

SEINBEL

(MONOGR.)
[DE BEL DIE HET BEGIN VAN DE DIENST AANGAF.]
SCHEL: *sel* Q 255.

KLOK

(MONOGR.)
[DE SEINGEVER TROK AAN EEN KOORD WAARDOOR BOVEN IN DE SCHACHTTOREN EEN HAMER TEGEN EEN STENEN PLAAT ZWAAIDE OF WAARDOOR EEN KLOK LUIDDE. HIERMEE WERD HET BEGIN VAN DE DIENST AANGEGEVEN.]
KLOK: *klok* Q 255.

DE WERKPLEK AANGEVEN

(MONOGR.)
DE POST GEVEN: *DAR pös :?VA* Q 255.

DE WERKPLEK AANGEWEZEN KRIJGEN

(MONOGR.)
[DE PLAATS AANGEWEZEN KRIJGEN, WAAR MEN OP EEN BEPAALDE DAG MOEST WERKEN.]
DE POST KRIJGEN: *dar pös kri-ja* Q 255.

WERKTAAK

(MONOGR.)
[DE TAAK IN DE MIJN DIE AAN IEMAND WERD TOEGEWEZEN.]
POST: *pös* Q 255.

WERKPLEK

(MONOGR.)
[WERKPLEK DIE IEMAND TOEGEWEZEN WERD, DE PLAATS WAAR HIJ ERTS MOEST WINNEN.]
POST: *pös Q* 255.

STILLEGGEN

(MONOGR.)
[HET BEDRIJF IN BIJVOORBEELD EEN AFDELING STILLEGGEN.]
STILLEGGEN: *Stel fya* O 255.

OLIELAMP

(MONOGR.)
[MIJNLAMP DIE MEN HEEL VROEGER IN DE MIJN GEBRUIKTE. VANWEGE HAAR VORM WERD ZIJ „FROSLAMP" GENOEMD.]
OLIGLAMP: *oalaxlamp* Q 255.

CARBIDLAMP

(MONOGR.)
[MIJNWERKERS DIE GEVOED WERD MET ACETYLEENGAS, DAT UIT CALCIUMCARBID EN WATER ONTSTOND.]
CARBIDLAMP: *karbitlamp* Q 255.

WATER OP DE LAMP SCHUDDEN

(MONOGR.)
[WATER OP HET CALCIUMCARBID IN DE LAMP SCHUDDEN, ZODAT DOOR VERBINDING VAN BEIDE STOFFEN ACETYLEENGAS ONTSTOND, DAT DAN AANGESTOKEN KON WORDEN.]
WATER OP GEN LAMP SCHUDDEN: *watar op an lamp sda* Q 255.

NUMMER

(MONOGR.)
[HET NUMMER DAT IEDERE ARBEIDER IN DE GROTERE BEDRIJVEN BEZAT EN DAT OOK OVERAL OP ZIJN GEREEDSCHAP STOND.]
NUMMER: *numar* Q 255.

PENNING

(MONOGR.)
[PENNING MET HET NUMMER VAN DE MIJNWERKER EROP DIE HIJ BIJ HET BEGIN VAN DE DIENST KREEG EN DAARNA WEER AFGAF. OP DEZE MANIER KON MEN DE AANWEZIGHEID CONTROLEREN.]
NUMMER: *numar* Q 255.

VOET

(MONOGR.)
[LENGTEMAAT VAN ONGEVEER 30 CM.]
VOET: *vöt* Q 255.

MINGAS

(monog)

[Explosie, werd veroorzaakt doordat ontsnap-
hand mings met vuur in aanraking kwam.
Mingas kwam in het gebied rond Q 255 slechts
sprakelijk voor. Er hoefde dan ook niet met
verreedschappen gewerkt te worden.]
sagend waar. *Slajant wér* Q 255.

GLÜCK AUF

(monog)

[De afemare groet van de mijnwinkas onder
elkaar.]
glück auf. *jlyk pwf* Q 255.

AFDALEN

(monog)

[In de mijn af dalen.]
invaen. *evara* Q 255.

AFDALING

(monog)

[Afdaling in de mijn met behulp van de liftkooi.]
invaart. *eyart* Q 255.

SEIN

(monog)

[Het sein dat de singever gaf.]
signaal. *zennäl* Q 255.

SIGNAAL

(monog)

[De kkk of de hamer en de stenen plaat boog-
de schachtoren, de het sein produceerden.]
signaal. *zennäl* Q 255.

IN EEN RUK

(monog)

[In een ruk met de mij tuif zonder ondabeking
naar beneden gaan.]
in een slag. *en erja Slax* Q 255; in een tog. *en erja*
tsok Q 255.

KABEL

(monog)

[De benaming voor kabel in het algemeen.]
zeel. *zél* Q 255.

PERSONENMERVOER IN EEN SCHACHT

(monog)

[Het personenvervoer in de transportschacht]

met behulp van de mijnlift.]
zeelvaart. *zèlvärt* Q 255.

Vorbereidingen voor de winning

OPSLAGPLAATS VOOR SPRINGSTOF

(monog)

[In het springstoffenmagazijn konden de hou-
was bij de opzichter of bij de voorman het voor
de benade dienst benodigde dynamit
ophalen.]
pulvarmagazijn. *pulvarmajazirj* Q 255.

DYNAMET

(monog)

[Het dynamiet dat men gebruikte bij het
schieten.]
dynamet. *dinamit* Q 255.

DYNAMIEPATROON

(monog)

[Dynamiepatronen hadden een lengte van on-
geveer 10 cm. De houwer kreeg van de opzichter
niet meer patronen dan hij voor een dag nodig
had.]
dynamiepatroon. *dinamitpatroan* Q 255.

GEREEDSCHAP

(monog)

[Het gereedschap van de houwer bleef onder-
gronds altijd in zijn nabijheid. Wanneer hij een
andere werklok kreeg nam hij al zijn gereed-
schap mee.]
gereedschap. *jaSiar* Q 255.

GEREEDSCHAPSKIST

(monog)

geschiekist. *jaslrkes* Q 255.

GETUIG

(monog)

[Benaming voor alles wat de arbeider voor het
werk en de werkdag in de mijn bij zich had
gereedschap, kleren, eten.]
getuig. *jaityx* Q 255.

WNNEN

(monog)

[Het gesceente voor de etswinning meehalen
door schieten, boren, hakken enz. De winning
was het werk van de houwer.]
abouwen. *dfbowa* Q 255.

II.4

BEGINNEN MET UITHOUWEN

(monogr.)

[Een begin maken met het uithouwen van een nieuwe mijngang, post, zijgang enz. Dit werk werd gedaan door de houwer.]

ophouwen: *ophowy* Q 255.

VULLEN

(monogr.)

[De ontgonnen mijngang vullen met het bij de winning vrijgekomen waardeloze gesteente.]

verpakken: *vgrpaka* Q 255.

BEUKENHOUTEN PLANK

(monogr.)

[Sterke plank van beukenhout voor het maken van een vloer op de plaats waar het erts werd gewonnen.]

bühnbred: *byn Bret* Q 255.

VLOER

(monogr.)

[De planken vloer op de plaats waar het erts gewonnen werd. Deze vloer werd door de mijnwerker gemaakt van beukenhouten planken. Op deze wijze kon hij na het schieten het erts beter wegscheppen.]

gebühne: *pbyn* Q 255.

OP DE POST

(monogr.)

[Plaats aan het einde van een dwarsgang, de plek waar het erts werd gewonnen.]

voor oord: *v0r grt* Q 255; op nrjn post: de arbeider zegt - *op merj3 pös* Q 255.

SCHEPPEN

(monogr.)

[Het opscheppen van het gewonnen erts.]

schoppen: *i0pa* Q 255.

WEGKRUIEN

(monogr.)

[Het gewonnen erts wegkruien van de winplaats.]

vortvaren: *vutvān* Q 255.

SCHOP

(monogr.)

[Zie afb. 39.]

schup: *S0p* Q 255.

Afb. 39. schop

RAND VAN GEREEDSCHAP

(monogr.)

[Rand van het blad van een schop of de rand van een emmer, een wagen, enz. Ten aanzien van het woordtype „rand” geldt dat het hier vooral ging om een bredere rand dan die van een schop of een emmer.]

bord: *bost* Q 255; rand: *rauk* Q 255.

STEEL

(monogr.)

[Steel van de hamer, hak enz.]

steel: *stēl* Q 255.

HALS

(monogr.)

[Hals bevestigd aan het blad van de schop, waarin de steel werd gestoken.]

hals: *hös* Q 255.

KROM BUIGEN

(monogr.)

[Gezegd van de rand van een schop.]

dubbelgaan: *dpbsljü»* Q 255.

HARD, GEZEGD VAN HET GESTEENTE

(monogr.)

hel: *hēl* Q 255.

Het schieten en het winnen

DOEN SPRINGEN

(monogr.)

[Het gesteente laten exploderen.]

sprengen: *Spretjs* Q 255.

SCHIETEN

(monogr.)

[Het doen springen van het gesteente door dynamietexplosies.]

schieten: *iswta* Q 255.

BOORGAT

(monogr.)

[Het boorgat waarin de dynamietpatronen werden gestoken.]

schot: *šot* Q 255.**EEN BOORGAT BOREN**

(monogr.)

een schot boren: *ana šot boara* Q 255.**BOREN**

(monogr.)

[Bij het eigenlijke winnen boorde men zogenaamde „schoten" of, als men vanwege de geringe hardheid van het gesteente niet schoot, boorde men het gesteente los met de boorhamer.]

boren: *bgra* Q 255.**SLAGBOOR**

(monogr.)

[Korte boor van 2 voet lang, rond met een vlakke, brede kop. Hij werd gebruikt voor het maken van boorgaten bij het schieten. Zie afb. 40.]

slagboor: *šlaxboar* Q 255.

Afb. 40. slagboor

BOORWERKTUIG

(monogr.)

[Werktuig bestaande uit een steenbeitel van ongeveer 70 cm lengte met bovenaan een dwarsgat waardoor men een hendel stak. Hiermee kon men het gesteente verbrokkelen en kon men na het bereiken van de vereiste boordiepte de beitel loswerken. Zie afb. 41.]

quång: *kweij* Q 255.

Afb. 41. het boorgereedschap de „Quång"

BOORHAMER

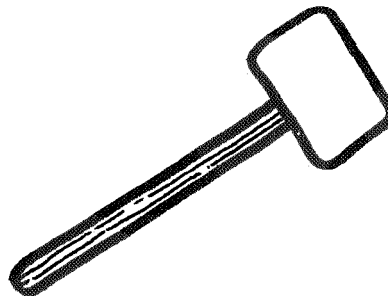
(monogr.)

[Luchtdukkhamer gebruikt bij het boren in de grotere mijngangen en bij zeer hard gesteente. Zie afb. 42.]

boorhamer: *börhūmar* Q 255; luchtboorhamer: *luftbgrhdmar* Q 255; boormachine: *bgrmasiq* Q 255.**ZWARE HAMER**

(monogr.)

[Zware, ijzeren hamer van verschillend soort, bijvoorbeeld de hamer waarmee men grote ertsbrokken die men niet kon scheppen, kleinmaakte. Zie afb. 43.]

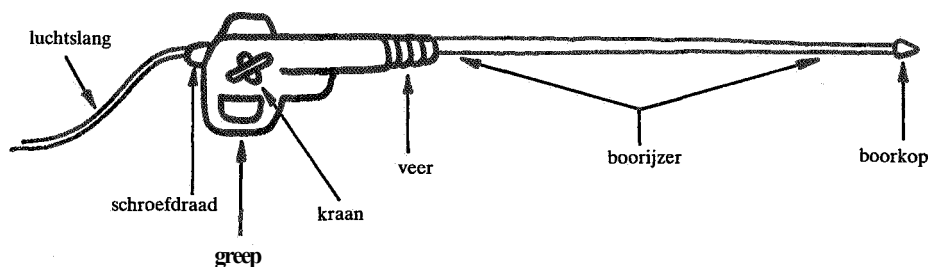
zware hamer: *šwüara hdmār* Q 255.

Afb. 43. zware hamer

MOKER

(monogr.)

[Zware hamer waarmee de steenbeitel in het gesteente werd gedreven. De hamerkop was groot en vierhoekig.]

toeslagshamer: *tušlōxshdmār* Q 255.

Afb. 42. luchtboorhamer

II.4

HAMER

(monogr.)
[Verzamelterm voor de verschillende soorten hamers.]
hamer: *hāmar* Q 255.

HOUWEN

(monogr.)
[In het algemeen slaan of houwen met de hamer, hak, bijl enz.]
houwen: *howa* Q 255.

HAMEREN

(monogr.)
[Met de hamer ergens op slaan.]
met de hamer derophouwen: *met dar hdm̄ar drop-howg* Q 255.

HET IJZER

(monogr.)
[Algemene benaming voor een voor welk doel ook gebruikt ijzer.]
Met deze term werd ook aangeduid het spitse puntijzer dat men vroeger bij het ontginnen gebruikte. Men zette dat op het gesteente en sloeg erop met de „slagel”, een kleine hamer die ook in het mijnwerkersembleem voorkomt.]
het ijzer: *at īzar* Q 255.

HET GESTEENTE VERBROKKELEN

(monogr.)
[Door draaien en drukken met het boorwerktuig de „quāng” het gesteente verbrokkel en kapotmaken.]
kwetsen: *kwetia* Q 255.

BOORIJZER

(monogr.)
[Boorgereedschap.]
boorijzer: *bōrtzar* Q 255.

BOOR

(monogr.)
[Het boorijzer aan de boorhamer.]
boor: *boar* Q 255.

LUCHTCOMPRESSOR

(monogr.)
[Machine die bovengronds de perslucht produceerde die door middel van leidingen naar het ondergrondse mijnbedrijf werd gevoerd.]
luchtcompressor: *lufikompresar* Q 255.

PERSLUCHT

(monogr.)
[Samengeperste lucht, waarmee in het ondergrondse mijnbedrijf verscheidene werktuigen werden aangedreven.]
luft: *luft* Q 255; persluft: *presluft* Q 255.

LUCHTKRAAN

(monogr.)
[De kraan aan de boorhamer. Door het open draaien van deze kraan stelde men de boorhamer in werking.]
inftkraan: *luftkrān* Q 255.

LUCHTLEIDING

(monogr.)
[Leiding of pijp om de perslucht te vervoeren in de mijn. Ieder stuk pijp had ongeveer dezelfde lengte als de slang die aan de boorhamer bevestigd was, ongeveer 6 m.]
luftroer: *luftr&r* Q 255.

LUCHT AFSLUITER

(monogr.)
[Voorziening aan de luchtleidingen waarmee men, door aan een knop te draaien, de luchttoevoer kon afsluiten.]
ventiel: *ventil* Q 255.

PERSLUCHTSLANG

(monogr.)
[Persluchtslang. Door deze slang werd de perslucht voor de boorhamer of de persluchtlier aangevoerd.]
luftschJauch: *luftSlūx* Q 255.

LUCHT- OF WATERSLANG

(monogr.)
[Algemene benaming voor een lucht- of waterslang.]
schlauch: *Slūx* Q 255.

DRIJVEN

(monogr.)
[Vorderen met de winning.]
opvaren: *opvāra* Q 255.

EEN NIEUWE LUCHTLEIDING OPHANGEN

(monogr.)
een nieuwe luftroer ophangen: *an nyj luftr̄pr ophana* Q 255.

VET

(monogr.)

[Dik, geel vet dat gebruikt werd bij het inelkaar-schroeven van luchtleidingen. Het verhinderde het roesten van de schroefdraad.]

staubervet: *šawbarvet* Q 255.**SCHROEFDRAAD**

(monogr.)

[De schroefdraad aan de greep van de boorhamer waaraan men de luchtslang bevestigde.]

ge winde: *jawiy* Q 255.**GREEP**

(monogr.)

[Greep van de boorhamer of andere werktuigen.]

greep: *jref* Q 255.**HENNEP**

(monogr.)

[Om de schroefdraad van de leidingen werd hennep gedraaid, waardoor ze steviger aan elkaar vast kwamen te zitten.]

hannef: *hanaf* Q 255.**DICHTING**

(monogr.)

[Band van rubber of gummi op de verbindingplaatsen tussen leidingen en luchtkokers.]

dichting: *dixtorj* Q 255; caoutchouce dichtungen (mv.): *kgwtšuka dixtom* Q 255; gununi-dichting: *jumidbctorj* Q 255.**VEER**

(monogr.)

[De veer aan de boorhamer. Deze dempte de slagen.]

veer: *vér* Q 255.**SLANGENBOOR**

(monogr.)

[Boorijzer van een draaiboormachine. Aan de zijde ervan werden spiraalvormige windingen aangebracht die het fijne materiaal dat bij het boren ontstond, uit het boorgat schoven.]

slangenboor: *ilarjaböar* Q 255.**WATERBOOR**

(monogr.)

[Een van binnen holle boor, zodat het door een slang toegevoerde water erdoor kon stromen.]

De houwer kon via een opening in de boorkop met deze boor het gesteente nat maken.]

waterboon: *wätgrböar* Q 255.**WATERSLANG**

(monogr.)

[Slang waardoor het water liep voor de waterboor.]

waterschlauch: *wätarilix* Q 255.**STEENSTOF**

(monogr.)

stuf: *štop* Q 255.**BOORKOP**

(monogr.)

[Kop die op de waterboor geschroefd werd: een gewone boorkop of een diamantboor.]

boorkop: *börkop* Q 255.**KOP**

(monogr.)

[Algemene benaming voor de kop van een werktuig, bijvoorbeeld van een hamer.]

kop: *kop* Q 255.**GEWONE BOORKOP**

(monogr.)

[De gebruikelijke boorkop op de waterboor.]

de einfache boorkop: *dar ejnfaxa börkop* Q 255.**DIAMANTKOP**

(monogr.)

[Boorkop van diamant in gebruik bij zeer hard gesteente. De diamantkop werd geplaatst op de waterboor.]

diamantkop: Q 255.

LADEN

(monogr.)

[De dynamietpatronen met behulp van de laadstok in de boorgaten steken.]

laden: *lām* Q 255.**LAADSTOK**

(monogr.)

[Soort bezemsteel waarmee men de dynamietpatronen in het boorgat duwde.]

laadstek: *lānStek* Q 255.

II.4

SLAGHOEDJE

(monogr.)

[Het slaghoedje dat diende om bij het schieten de dynamietpatronen te ontsteken.]
zündhütchen: *tsynhtytsa* Q 255.

VUURKOORD

(monogr.)

[Koord bestaande uit een goed brandbaar mengsel, dat na ontsteken langzaam verder brandde en het slaghoedje deed springen, waardoor een explosie van de gehele springlading volgde. Het koord was 10 tot 20 m lang en was aan het slaghoedje bevestigd.]
zündsnoer: *tsyntšnoar* Q 255.

AFGAAN VAN DE SCHIETPATRONEN

(monogr.)

de schoten vallen: *da šot vala* Q 255; de schoten komen: *da šot kġma* Q 255.

EXPLOSIE VAN EEN DYNAMIET-PATROON

(monogr.)

schot: *Hot* Q 255.

LEEMPROP

(monogr.)

[Een knot leem dichte de boorgaten, gemaakt voor het schieten, af; ook kleefde men hiermee een patroon op een brok gesteente die men wilde laten springen.]
knod leem: *knp lġm* Q 255.

BRANDEN

(monogr.)

[Waarschuwingroep bij het branden van de lont als teken dat de explosie spoedig zou komen.]
brennen: men roept - *at brem* Q 255.

KRUITDAMP

(monogr.)

[De rook na het schieten. Vooral de langzaam brandende lont veroorzaakte een dikke walm.]
pulverwalm: *pulvarkwalm* Q 255; pulverzwaam: *pulvaršwadm* Q 255.

AFSCHALEN

(monogr.)

[Het na het schieten gebroken gesteente verder afkappen.]
narij ten: *ngrġta* Q 255.

GESTEENTE LOSBREKEN

(monogr.)

[Bij het winnen van erts het gesteente losbreken.]
losrijten: *löšrita* Q 255.

ZWAAR IJZER

(monogr.)

[Zwaar ijzer voor het maken van bijvoorbeeld vloergaten en voor het verbrokkelen van het erts. De lengte varieerde tussen 1.50 en 2m.]
steeksel: *šieksal* Q 255.

BREEKIJZER

(monogr.)

[Zwaar, lang ijzer dat men hanteerde bij het nabreken wanneer het gesteente slecht was.]
breekijzer: *brġklzar* Q 255.

HAK

(monogr.)

[Verzamelterm voor de verschillende soorten hakken.]
hak: *hak* Q 255.

KLEINE HAK

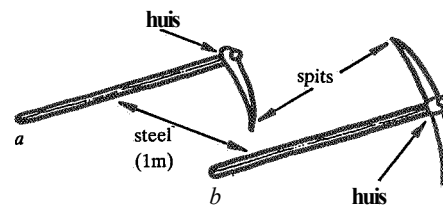
(monogr.)

[Hak met slechts aan één kant een hakblad. Ze werd voor hetzelfde doel gebruikt als de kruishak. De steel was 1 m lang, het hakblad 25 cm. Zie afb. 44a.]
kleine hak: *kien hak* Q 255.

KRUISSHAK

(monogr.)

[Hak in de vorm van een T. De steel was 1 m lang, het blad 60 cm. Zie afb. 44b.]
kruishak: *krytšhak* Q 255.

Afb. 44a. kleine hak

Afb. 44b. kruishak

PUNT VAN EEN HAK

(monogr.)
spits: *špets* Q 255.

HUIS

(monogr.)
[Het ronde gat waarin de steel van de hak werd gestoken.]
huis: *hūs* Q 255.

HAKKEN

(monogr.)
[Het hakken met de hak.]
hakken: *hak* Q 255.

IN STUKKEN SLAAN

(monogr.)
[Brokken gesteente die te groot waren om ze met de schep te scheppen, werden in stukken geslagen.]
in stukken houwen: *en sⁿt0k»r how»* Q 255.

EEN DYNAMIETPATTERN PLAKKEN

(monogr.)
[Een patroon op een grote brok steen bevestigen om die op deze wijze te doen springen.]
een patroon deropkleven: *snpatrom dropkl^v* Q 255.

ZACHT, GEZEGD VAN HET GESTEENTE

(monogr.)
week: *wək* Q 255.

JUKONDERSTEUNING

(monogr.)
[Ondersteuning bestaande uit een kap en twee stijlen, doorgaans op een afstand van 80 tot 100 cm van elkaar. Deze ondersteuning gebruikte men in mijngangen en dwarsgangen.]
bouw: *bōw* Q 255.

ONDERSTEUNING IN DE SCHACHT

(monogr.)
[Ondersteuning bestaande uit vier balken. De afstand tussen de balken varieerde al naar gelang de hardheid van het gesteente.]
bouw: *bōw* Q 255.

*Het vullen***AFSLUITEN VAN EEN DEEL VAN DE MIJN**

(monogr.)
[Het afsluiten van een niet meer gebruikt stuk van de mijn of van een oude mijngang door een versperring van grote stenen op te richten.]
toemaken: *tumāk* Q 255; toezetten: *Uizet* Q 255.

AFSLUITING VAN EEN MIJNGANG

(monogr.)
[De afsluiting van een leeg stuk mijngang waar stiklucht heerst; een vaste muur van dikke brokken steen.]
afsperrung: *āšperon* Q 255.

WAARSCHUWINGSTEKEN

(monogr.)
[Voor de mijngang die wegens stikluchtgevaar afgesloten werd, plaatste men wel een kruis als teken van gevaar of een doodskop als teken van het hoogste gevaar.]
kruis: *kryts* Q 255; dodenkop: *dtudskop* Q 255.

KRUIWAGEN

(monogr.)
[Het bij de winning vrijgekomen waardeloos gesteente werd door de sleper met de kruiwagen naar de ontgonnen dwarsgangen gebracht om deze hiermee te vullen.]
schubkar: *šupkār* Q 255.

STEENBERG

(monogr.)
[Wanneer men bij het vullen van een ontgonnen mijngang niet genoeg gesteente had uit de andere ontgonnen mijngangen, voerde men gesteente aan van de steenberg bovengronds.]
schutthalde: *Suthald* Q 255.

GOED AFSLUITEN

(monogr.)
[De door stiklucht gevaarlijke mijngang met een dikke muur afsluiten.]
massief toezetten: *masif tuzet* Q 255; massief toemaken: *masif tumāk* Q 255.

IMPROVISORISCH AFSLUITEN

(monogr.)
[Een door stiklucht gevaarlijke mijngang slechts improvisatorisch, met een paar stenen, afsluiten.]
oberftächlich toezetten: *ōb»rflexl»x tuzet* Q 255;

II.4

oberflächlich toemaken: *öbarflexlax tumdka Q 255.*

VOLLEDIG GEVULD

(monogr.)

[Voor de veiligheid moesten de ontgonnen mijngangen en dwarsgangen geheel en al opgevuld worden met gesteente.]

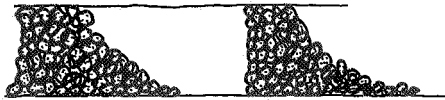
volverpakt: *volvarpakt Q 255.*

EEN STUK MIJNGANG ONOPGEVULD LATEN

(monogr.)

[Bij het vullen van een oude mijngang een stuk ongevuld laten door een muur van dik gesteente te plaatsen met daarachter een holle ruimte. Hierdoor kon men de vularbeid versnellen, uiteraard op een niet verantwoorde manier. In de regel merkte de opzichter deze truc wel, doordat hij bij de controle met een stuk hout tegen de stenen wand duwde, waardoor deze in elkaar viel. Zie afb. 45.]

een kapel bouwen: *an kapel bowa Q 255.*

Afb. 45. een kapel

Het vervoer

DE POST SCHOON HEBBEN

(monogr.)

[De post na het schieten weer geheel leeggeschapt hebben.]

de post rein hebben: *dar pös ren hdn Q 255.*

RUW

(monogr.)

[Ruw, gezegd van het oppervlak van het gesteente.]

rauw: *röw Q 255.*

VOL LADEN

(monogr.)

[Laden van de kruiwagens en mijnwagens.]

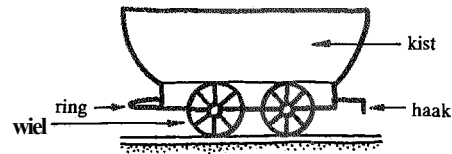
laden: *Idna Q 255.*

KIPWAGEN

(monogr.)

[Grote, ijzeren wagen die op rails liep, bestemd voor het transport van erts. De laadbak kon zowel gekanteld als dwars gedraaid worden. Zie afb. 46.]

kipwagel: *kipwdgal Q 255.*

Afb. 46. kipwagen

KLEINE MIJNWAGEN

(monogr.)

[Een kleine mijnwagen die in Q 255 vroeger werd gebruikt.]

hond: *hónt Q 255.*

AANKOPPELEN

(monogr.)

[De kipwagens konden door middel van een ring aan elkaar gekoppeld worden.]

aaneenhangen: *anëhava Q 255;* aaneenkoppelen: *anëkopala Q 255.*

AFKOPPELEN

(monogr.)

[De kipwagens konden afgekoppeld worden door middel van een haak.]

afhangen: *dfhana Q 255;* afkoppelen: *dfkopala Q 255.*

KOPPELING

(monogr.)

[De koppeling, bestaande uit inelkaargrijpende ring en haak. De koppeling was alleen aan die wagens bevestigd, die bovengronds door een locomotief vervoerd moesten worden. De wagens ondergronds werden afzonderlijk verplaatst.]

kupplung: *koplorj Q 255.*

AANKOPPELHAAK

(monogr.)

[Haak, bevestigd aan de achterkant van de kipwagen, waaraan een andere wagen kon worden vastgekoppeld.]

haak: *hök Q 255.*

LAADBAK VAN DE KIPWAGEN

(monogr.)

[De laadbak van de kipwagen. Deze kon zowel gekanteld als dwars gedraaid worden.]
kist: *kes* Q 255.

EEN KIPWAGEN KANTELEN

(monogr.)

kippen: *kipg* Q 255.

REMMEN VAN DE KIPWAGEN

(monogr.)

[Het afremmen van de kipwagens, bijvoorbeeld wanneer het bergafwaarts ging. Men wierp dan een stuk hout of ijzer in het wiel, zodat dit ging slepen en uiteindelijk bleef steken.]
bremsen: *premsa* Q 255; een hout in gen rad werpen: a *hôt ějg rat wergpg* Q 255; een ijzer in gen rad werpen: a *ĭzgr ějg rat wergpg* Q 255.

REMIJZER

(monogr.)

[Als men de kipwagens krachtig wilde laten remmen, wierp men een stuk ijzer in het wiel. Het remijzer hing aan een haak aan de wagen.]
bremsijzer: *premsizgr* Q 255.

REMHOUT

(monogr.)

[Stuk hout dat men in een wiel van de kipwagen stak om deze te laten afremmen. Het remhout was gemaakt van eikenhout.]
brems hout: *prems hôt* Q 255; bremsknuppel: *bremskn0p»l* Q 255.

ONTSPOREN VAN DE KIPWAGEN

(monogr.)

[Wanneer met de kipwagen te snel of te bruusk werd gereden, kon hij uit de rails lopen.]
derneven gaan: *dgrneyg jüg* Q 255; uit gen schenen springen: *üt gn Seng Spreng* Q 255.

SMEEROLIE

(monogr.)

[Smeerolie, gebruikt om de beweegbare delen van de kipwagens te smeren.]
smeerolig: *Smĕrogħx* Q 255.

SMEERVET

(monogr.)

smeervet: *Smĕrvet* Q 255.

SMEREN

(monogr.)

[Iets met vet of olie smeren.]
smeren: *smĕrg* Q 255.

KIPWAGENS NOTEREN

(monogr.)

[Het aantal volle kipwagens die men had weggereden, met krijtstrepen op een balk noteren.]
aankrijten: *ākñitg* Q 255.

DE KIPWAGEN UIT DE LIFTKOOI TREKKEN

(monogr.)

[De seingever trok de lege kipwagens uit de liftkooi.]
eruittrekken: *grüttrekg* Q 255.

DE KIPWAGEN IN DE LIFTKOOI DUWEN

(monogr.)

[De seingever duwde de volle kipwagens in de liftkooi.]
erinduwen: *grĕdpjg* Q 255; erinstoten: *grĕstuat»* Q 255.

De schafttijd

SCHAFTEN

(monogr.)

[De boterham opeten door houwer en sleper om bijvoorbeeld tien uur. De mijnwerkers zaten op kleine zitbanken bestaande uit twee houtblokjes en twee planken.]
botterham maken: *botgram mā»* Q 255.

BLAAR

(monogr.)

[Een blaar in de hand, veroorzaakt door bijvoorbeeld zwaar schepwerk.]
blaas: *blĕs* Q 255.

HOBBELIG

(monogr.)

[Oneffen, gezegd van het gesteente. Men kon zo'n situatie moeilijk scheppen.]
knobbeltig: *knobgtg* Q 255.

LITTEKEN

(monogr.)

[Zwarte, streepachtige tekens in de huid. Het waren resten van vroegere, niet goed schoonge-

II.4

maakte verwondingen.]
litteken: *lintëka* Q 255.

EELTKNOBBEL

(monogr.)
[Door het harde werken ontstane eeltknobbels.]
kwert: *kweat* Q 255.

Stutten en reparaties

VLOERGAT

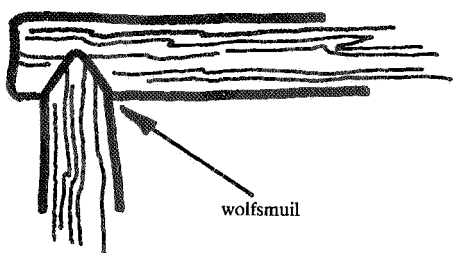
(monogr.)
[Een ondiep gat in de vloer om de stijl van een ondersteuning in te plaatsen.]
bühnelok: *bynlok* Q 255.

KLOS

(monogr.)
[Stuk hout dat bij zeer sterke druk achter of onder de stijl of achter de kap werd geslagen. De klos ving de eerste druk op en zo werden de stijl of de kap gespaard.]
kwetshout: *kwetshöt* Q 255.

BEKVORMIGE UITSNIJDING

(monogr.)
[Spitse, bekvormige uitsnijding in de kap waarin de aangespitste stijl paste. Zie afb. 47.]
wolfsmuil: *wöfsmul* Q 255.

Afb. 47. een bekvormige uitsnijding

DWARSHOUT, SCHOOR

(monogr.)
[Steunbalk tussen de ondersteuning in een mijngang. Deze werd geplaatst als grote druk dit vereiste. Een dwarshout werd zowel tussen de stijlen en kappen van verscheidene ondersteuning - in de lengterichting van de mijngang - als ook tussen de stijlen van een enkele ondersteuning - dwars op de lengterichting dus - geplaatst.]

84

querhout: *kwerhöt* Q 255; spreit: *šprajts* Q 255;
spreitje: *šprajts kg* Q 255.

WIT MAKEN

(monogr.)
[Een voorwerp ofwel met krijt ofwel met witkalk wit maken. Men deed dat bij die voorwerpen waaraan men zich in het donker makkelijk kon stoten en verwonden, omdat men ze niet zag. Kleine voorwerpen werden met krijt, grotere vlakken met witkalk witgemaakt.]
wit maken: *wetmäka* Q 255; witten: *weta* Q 255.

AANKRIJTEN

(monogr.)
[Schoren, die soms moeilijk te zien waren, werden wit gemaakt.]
aankrijten: *äknita* Q 255.

KRIJLT

(monogr.)
[Krijt om schoren en andere hinderpalen wit te maken, zodat men ze beter kon zien.]
krijt: *knl* Q 255.

VASTWIGGEN

(monogr.)
[Een kap of een stijl met wiggen vastzetten.]
verkijlen: *varkila* Q 255.

WIG

(monogr.)
[Wig van hout en van verschillende grootte, gebruikt bij het vast spieën van een kap of een stijl. Men plaatste zo'n wig, wanneer men bijvoorbeeld te hoog had weggeschoten.]
kijl: *kil* Q 255.

DUN RONDHOUT

(monogr.)
[Een ruwe, dunne, goedkope ronde plank, vaak scheef, van eikenhout. Deze legde men bij het stutten van de mijngang achter de stijlen en boven de kappen (op een afstand van 10 tot 20 cm), opdat er geen gesteente kon doorvallen.]
spaander: *špendar* Q 255.

RIJSHOUT

(monogr.)
[Rijshout, werd gebruikt bij het stutten van een mijngang als extra ondersteuning voor het dak van de gang, wanneer dit gebarsten en brokkelig was.]
rijs: *ris* Q 255.

DOORBREKEN

(monogr.)

[Het gesteente kon door de beschoeiingsplanken e.d. heen breken.]

doorbreken: *dpraxbreaka* Q 255.**SLECHT GESTEENTE**

(monogr.)

[Slecht, bros gesteente waarop een ondersteuning nauwelijks steun vond.]

slecht gebirge: *Sleat jaberaja* Q 255; slechte steen: *Sleata Stén* Q 255.**KLEINE HAMER**

(monogr.)

[Kleine hamer om te timmeren en andere dergelijke werkzaamheden te verrichten. Dit type hamer stond ook in het mijnwerkerembleem.]

slagel: *Sléjal* Q 255.**NAGEL**

(monogr.)

[Nagel in het algemeen.]

nagel: *nāgal* Q 255.**ZAAG**

(monogr.)

[De zaag, onder andere gebruikt door de houwer en de houwer in het onderhoud.]

zaag: *zēx* Q 255.**BIJL**

(monogr.)

[De bijl die de houwer of de houwer in het onderhoud gebruikte.]

bijl: *bial* Q 255.**METALEN DRAAD**

(monogr.)

[Metalen draad waarmee men pijpen, stijlen e.d. vastsnoerde.]

draad: *drōt* Q 255.**KETTING**

(monogr.)

[In het algemeen een ketting om iets vast te maken en te bevestigen. In het bijzonder hanteerde men een ketting om de stijlen uit de onderliggende, ontgonnen en opgevulde laag omhoog te trekken.]

ket: *ket* Q 255.**EMMER**

(monogr.)

[Emmer, voor allerlei doeleinden gebruikt.]

emmer: *emar* Q 255; tob: *top* Q 255.**ONDERSTEUNEN VAN MIJNGANGEN**

(monogr.)

[De mijngangen, schachten, hulpschachten e.d. met ondersteuning stutten.]

uitbouwen: *ūtbowa* Q 255; bouwen: *bowa* Q 255;verbouwen: *varbowa* Q 255.**DUWEN, GEZEGD VAN HET GEBERGTE**

(monogr.)

[Het gebergte oefende druk uit.]

duwen: men zegt - het gebergte *dōjt* Q 255.**EEN ONDERSTEUNING PLAATSEN**

(monogr.)

[Het op een bepaalde manier plaatsen van een ondersteuning. Zie afb. 48.]

een bouw zetten: *and bōw zeta* Q 255.**STIJL**

(monogr.)

[Het verticaal opgestelde steunelement links en rechts bij een ondersteuning.]

stijl: *StU* Q 255.**EEN STIJL PLAATSEN**

(monogr.)

[In het algemeen een stijl plaatsen.]

een stijl zetten: *ma Stil zeta* Q 255.**VOET VAN EEN STIJL**

(monogr.)

[Onderste gedeelte van een stijl.]

voet: *vōt* Q 255.**KOP VAN EEN STIJL**

(monogr.)

[Het bovenste stuk van een stijl.]

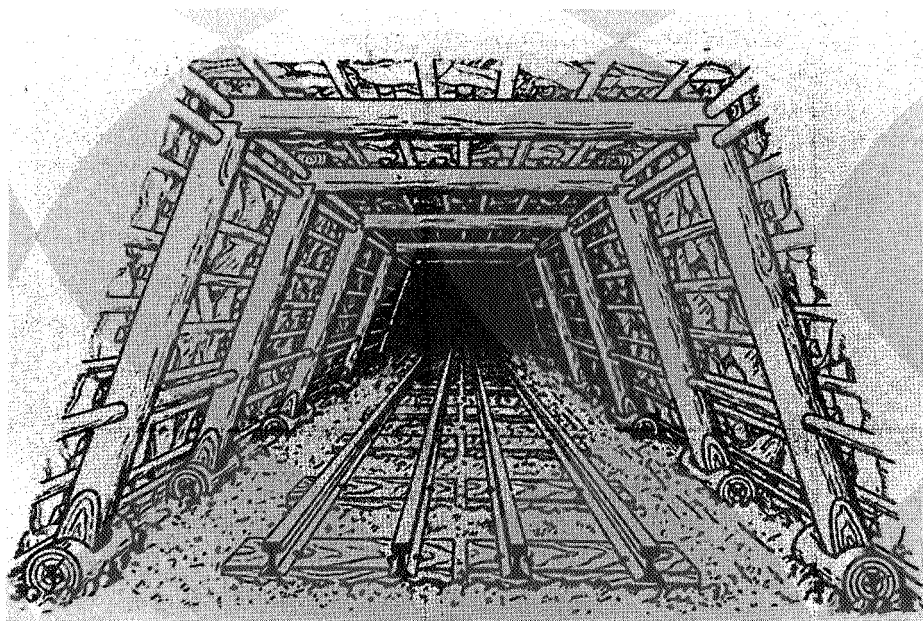
kop: *kop* Q 255.**KAP**

(monogr.)

[De dwarsbalk van een ondersteuning in een mijngang of dwarsgang.]

kap: *kap* Q 255.

II.4

Afb. 48. ondersteuning in mijn- en dwarsgangen

EEN KAP LEGGEN

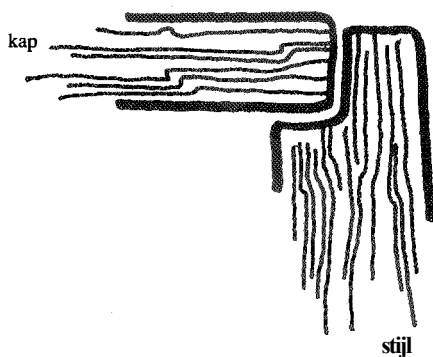
(monogr.)

[Een kap leggen op de beide stijlen.]
een kap leggen: *an kap léja* Q 255.

UITSPARING IN HET HOUT

(monogr.)

[Uitsparing in het hout boven aan de stijl, waar-
door de kap daar vast inpaste. Zie afb. 49.]
kring: *krey* Q 255.

Afb. 49. een uitsparing in het hout

STUK HOUT

(monogr.)

[Algemene benaming voor ieder voor een be-
paald doel bewerkt stuk hout.]
hout: *hōi* Q 255.

DE STIJL OMHOOGTREKKEN

(monogr.)

[De stijl aan een ketting uit de vloer omhoog-
trekken om hem voor een tweede keer te
gebruiken.]
de styi eruitheven: *dar šil arüthëya* Q 255; de sfyl
eraltrekken: *dar sil arütreka* Q 255.

BETONNEREN

(monogr.)

[Een schacht of een hulpschacht werd in plaats
van gestut ook wel met een laag beton afgedekt.
Het betonneren was van jongere datum dan het
plaatsen van ondersteuning.]
uitbetoaneren: *üthatonëra* Q 255.

BETON

(monogr.)

[De beton die in recenter tijd ook bij het onder-
steunen van de schacht werd gebruikt.]
beton: *batog* Q 255.

VERSTE VIGINGSBALK

(monogr.)

[Balk ter versteviging van een schacht of een hulpschacht. Deze werd aangebracht wanneer de toestand van het gesteente dit vereiste. Vier van deze balken vormden samen een ondersteuning. Voor een schacht werd vierkant eikenhout gebruikt en voor een hulpschacht rond dennenhout.]

jok: *jox* Q 255.**BEKISTINGSPLANK**

(monogr.)

[Plank, gebruikt bij het bekisten of bekleden van de schacht.]

verschalungsbred: *varSdlotjsbret* Q 255.**MET PLANKEN BEKLEDEN**

(monogr.)

[Bij het bekleden van de schacht achter de verstevigingsbalken plaatsen, zodat men voorkwam dat afbrokkelend gesteente naar beneden viel.]

verschalen: *varsāla* Q 255.**STORING**

(monogr.)

[Verschuiving in een ertslaag of in een ertsader. Ook een scheur of breuk in het gesteente of in de vloer of het dak van de mijngang.]

storing: *štoroj* Q 255.**HET GEBERGTE AFKLOPPEN**

(monogr.)

[Bij het stutten moest de houwer zeer voorzichtig te werk gaan. Hij klopte het gesteente in de buurt nauwkeurig af om te horen of er geen storingen waren.]

het geblrgc afkloppen: *arjaberaja dfklopa* Q 255.**IN KLEINE KORRELS NEERVALLLEN**

(monogr.)

[Langzaam in kleine korrels neervallen, gezegd van gesteente. Men hoorde dan een ritselend geluid, hetgeen gevaar betekende. Wanneer men goed keek, zag men heel fijne scheurtjes in het gesteente.]

grieselen: *jrezala* Q 255; malen: *māla* Q 255.**KRAKEN**

(monogr.)

[Het kraken van het gesteente wanneer dat brokkelig begint te worden. Voorzichtigheid is dan

geboden.]

kraken: men zegt - ar *krakt* Q 255.**OMHOOGKOMEN**

(monogr.)

[Door een instorting kon de vloer van een mijngang omhoog gedrukt worden.]

zich heven: *zex hëya* Q 255.**INVALLEN**

(monogr.)

[Een deel van een mijngang kon door vallend gesteente invallen.]

te breuk gaan: *ta brox jūa* Q 255; invallen: *eyala* Q 255.**INGEDRUKT ZIJN**

(monogr.)

[Door de druk van het gebergte kon bijvoorbeeld de kap van een ondersteuning ineengedrukt worden.]

ingeduwd zijn: *éjadfijt zin* Q 255.**GESCHEURD ZIJN**

(monogr.)

[Door de druk van het gebergte scheurde bijvoorbeeld de stijl.]

gereten zijn: *jareata zin* Q 255.**NABREKEN**

(monogr.)

[Bij een breuk het loszittende gesteente wegbreken. Op deze wijze kon men het geheel repareren.]

narijten: *nōrita* Q 255.**OPNIEUW OPENHAKKEN**

(monogr.)

[Een dichtgevalen mijngang opnieuw openhakken. Dit was een taak van de houwer in het onderhoud.]

opeennieuwts ophouwen: *opanyts ophowa* Q 255.**HANGENDE VLOER**

(monogr.)

[Een platform in gebruikt bij reparaties in de schacht. Men liet dit in de schacht naar beneden zakken. Op het platform bevonden zich de reparatiemiddelen.]

schwebbtthne: *Swëbabyn* Q 255.

II.4

Het afdiepen

EEN NEERBRAAK AFDIEPEN

(monogr.)

[Afdiepen van een neerbraak was werk van de schachthouwer.]

een gezenk maken: *ajazerjk máks* Q 255.

EEN SCHACHT AFDIEPEN

(monogr.)

[Het graven van een schacht.]

zinken: *zerjka* Q 255; een schacht zinken: *sns šāt*
zerjka Q 255.

DRIEPOOT

(monogr.)

[Toestel op drie poten gebruikt om grotere voorwerpen op te takelen en te laten zakken bij boringen in het mijngebied en bij het uitdiepen van nabraken. De grootte van de driepoot hing af van het doel waarvoor hij gebruikt werd. De grootste waren tot 8 m hoog. Later heeft de kraan de driepoot vervangen.]

driepoot: *drějpuat* Q 255.

LIER

(monogr.)

[De lier of haspel boven in de driepoot gebruikt bij het takelen van voorwerpen.]

haspel: *haspal* Q 255.

HANDLIER

(monogr.)

[Lier die met de hand werd gedraaid.]

handhaspel: *hanthaspal* Q 255.

PERSLUCHTLIER

(monogr.)

[Door perslucht aangedreven lier.]

persluchthaspel: *presluathaspal* Q 255.

ELECTRISCHE LIER

(monogr.)

[Lier die elektrisch werd aangedreven.]

electrische haspel: *elektriSa haspal* Q 255.

HENNEPTOUW

(monogr.)

[Uit hennep gevlochten touw waaraan de afdiepton omlaag werd gelaten met behulp van een lier.]

hannefzeel: *hanaf>zél* Q 255.

STAALDRAADKABEL

(monogr.)

[Tezamengevlochten staaldraad waaraan een afdiepton bevestigd was. Met behulp van een schachtlier kon men deze ton naar beneden laten zakken.]

draadzeel: *dröbzél* Q 255.

NAAR BENEDEN LATEN GAAN

(monogr.)

[Een voorwerp in de mijn laten zakken aan een kabel.]

eraflaten: *aráflöta* Q 255.

NAAR BOVEN LATEN GAAN

(monogr.)

[Een voorwerp uit het ondergrondse deel van de mijn aan een kabel naar boven laten gaan.]

eropgaan laten: *aropjüa löta* Q 255.

OMHOOGTREKKEN

(monogr.)

[Een voorwerp uit de schacht aan een kabel door middel van een lier omhoogtrekken.]

eroptrekken: *aroptreka* Q 255.

SCHACHTTON

(monogr.)

[Ton die via een lier aan een kabel in de schacht omlaag werd gelaten of omhoog werd gehaald.]

kübel: *kybal* Q 255.

VEILIGHEIDSPLATFORM

(monogr.)

[Platform van planken in de schacht. Dit diende tot bescherming van de schachthouwers tegen alle vallende gesteente, wanneer zij bezig waren met het delven van een schacht.]

schutsbühne: *Sotsnyn* Q 255.

SCHACHTPOMP

(monogr.)

[Pomp voor het omhoogbrengen van het grondwater bij het uitdiepen.]

gezenkpomp: *jazenkpomp* Q 255.

Het voorbereidende werk, voordat men met de ontginning van een laag kan beginnen

VOORBEREIDEND WERK

(monogr.)

[De voorbereidende werkzaamheden voordat men met de ontginning van een ertslager kon beginnen.

Vanuit een oude laag of vanuit een nieuw gegraven schacht dreef men een tunnel totaan de nieuwe laag. Daarop werden dan de bijgangen gehouwen, vanwaaruit men dwarsgangen in de ertsader kon drijven.]

voorrchtung: *vprextou* Q 255; voorrichtungs-werk: *vprextoswersk* Q 255.

VOORBEREIDENDE WERKZAAMHEDEN VERRICHTEN

(monogr.)

op voorrchtung werken: *op vprextorj werala* Q 255; voorrichtungs-werk maken: *vgrextoswerak māks* Q 255.

MIJNGANG VAN DE VOORBEREIDING

(monogr.)

[Mijngang die men van een oude laag uit naar de meest nabijgelegen dreef.]

voorrchtungsstrek: *vprextonStrek* Q 255.

BOREN NAAR ERTSLAAG

(monogr.)

[Boren in het terrein om een ertslaag te zoeken of haar omvang vast te stellen.]

boren: *b̄gra* Q 255; borungen maken: *b̄grou» mākd* Q 255.

BOORSTANG

(monogr.)

[Stang met een soort schroefdraad aan het einde die men door draaien in de aarde boorde.]

boor: *bodr* Q 255.

BORING

(monogr.)

[Boring in het terrein. Hierdoor kon men de aanwezigheid en de omvang van eventuele ertslagen vaststellen.]

borung: *b̄grou* Q 255.

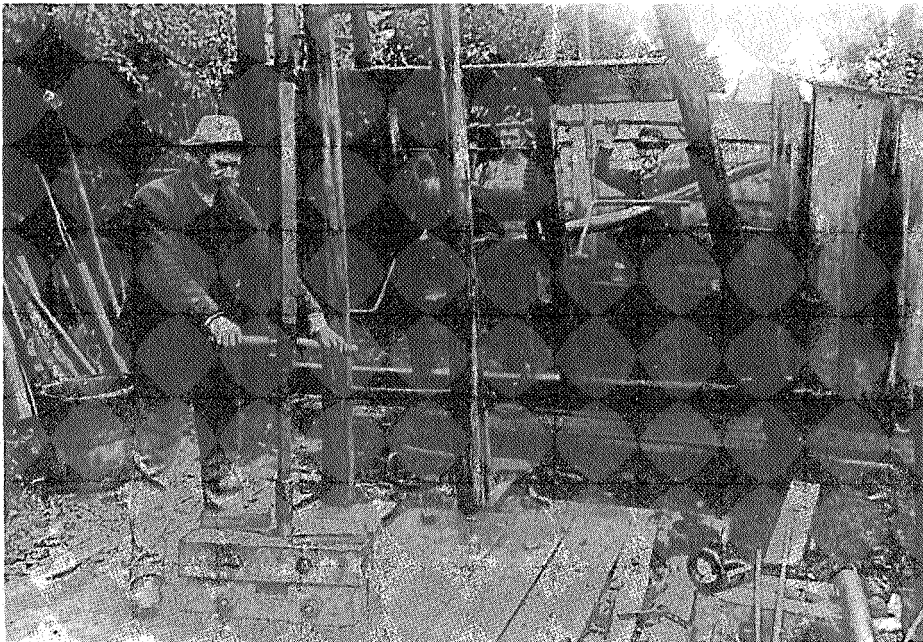
EEN ERTSLAAG VINDEN

(monogr.)

[Bij een boring in het terrein of bij de voorbereiding een ertslaag vinden.]

vinden: *ver/9* Q 255; stoten op: *štuata op* Q 255.

Afb. 50. bovengrondse boring naar ertslagen

II.4

ONTSLUITEN

(monogr.)

[De richting, waarin de te graven mijngangen moesten lopen, bepalen.]
uitrichten: *ütrexta* Q 255.

EEN VENTILATOR INBOUWEN

(monogr.)

[Een ventilator aan de luchtkokers bevestigen. Het voorbereidende werk was over het algemeen erg zwaar. Het gesteente was vaak zeer hard en de arbeiders kregen veel stof en kruitdamp in de longen. Om de toevoer van frisse lucht te bevorderen, bouwde men op regelmatige afstanden van elkaar ventilatoren in de luchtkokers.]
een ventilator inbouwen: *ana vendaliutar ëbowa* Q 255.

MET DE LIFT OMHOOGGAAN

(monogr.)

[Vanuit het ondergrondse gedeelte van de mijn met de lift bovengronds gaan.]
opvaren: *opvdra* Q 255; naar de dag varen: *no dar düx v&ra* Q 255.

HET OMHOOGGAAN MET DE LIFT

(monogr.)

[Het omhooggaan met de lift vanuit het ondergrondse gedeelte van de mijn.]
opvaart: *opvåt* Q 255.

Sociale verhoudingen

VRIJE DAG

(monogr.)

[Iedere arbeider had een paar verlofdagen of vrije dagen in het jaar.]
vrije dag: *vria düx* Q 255; urlaubsdag: *ürlöpsdüx* Q 255; een dag urlaub: *ana düx ürlöp* Q 255.

FEESTDAG

(monogr.)

[Een feestdag betekende een vrije dag.]
vierdag: *virdüx* Q 255; feestdag: *festdüx* Q 255.

BETAALDAG

(monogr.)

[De dag waarop de lonen werden uitbetaald.]
geiddag: *jeltdüx* Q 255.

KROEG, CAFÉ

(monogr.)

[In de buurt van de mijn waren verschillende café's die erop ingesteld waren dat de mijnwerkers op o.a. betaaldagen het geld voor een gedeelte aan drank besteedden.]
kneip: *knajp* Q 255; wirtschaft: *wiatsaft* Q 255.

ONGUNSTIG BEKEND STAAND CAFÉ

(monogr.)

[Kleine en ongezellige kroeg waar men alleen kwam om te „zuipen“.]
pinake: *pinak* Q 255.

HET WERK VERZUIMEN

(monogr.)

[Het werk verzuimen bijvoorbeeld door een kater na het drinken.]
bommelen: *bomala* Q 255.

VERZUIMDE DIENST

(monogr.)

[Een verzuimde dienst, bijvoorbeeld vanwege een kater.]
bommelschicht: *bomalsix* Q 255.

EEN ONGELUK KRIJGEN

(monogr.)

[Het werk in de mijn was gevaarlijk. Makkelijk kon men zich verwonden maar ook kon men een zwaar ongeluk krijgen of zelfs verongelukken.]
een malheur krijgen: *a mal@r kri-ja* Q 255; een ongeluk krijgen: *a onjelpk krija* Q 255; verongelukken: *varonjafaka* Q 255.

ZICH VERWONDEN

(monogr.)

[Makkelijk kon men zich bij het werk in de mijn verwonden.]
zich wee doen: *zex wia dua* Q 255.

ONGEVALLENKAS

(monogr.)

[Fonds waaruit de mijnwerker na een ongeval een uitkering kreeg.]
unfallskas: *unvalskos* Q 255.

ZIEKENFONDSKAS

(monogr.)

[Fonds waaruit de mijnwerker bij ziekte een bezoldiging kreeg.]
krankenkas: *krankakas* Q 255.

ZIEKENGELD

(monogr.)

[Geld dat het ziekenfonds aan een mijnwerker uitbetaalde, die door ziekte arbeidsongeschikt was geworden.]

krankengeM: *krankajelt* Q 255.**ZIEKENGELD ONTVANGEN**

(monogr.)

[Wanneer een mijnwerker arbeidsongeschikt was geworden, kreeg hij ziekingeld.]

krankengeld trekken: *krankajelt treka* Q 255.**BEGRAFENISFONDS**

(monogr.)

[Fonds waaruit de weduwe van een gestorven mijnwerker een uitkering kreeg.]

stervenkas: *iteravakas* Q 255.**VERKOOPMAGAZIJN**

(monogr.)

[Magazijn waar de mijnmaatschappij aan de mijnwerkers voor lage prijzen allerhande spullen verkocht.]

magazijn van de gesellschaft: *majazin van da jazelsaft* Q 255.**HOUTBLOKJE**

(monogr.)

[Een blokje hout van ongeveer 15 cm dat men in de winter voor de kachel mocht meenemen.]

klots: *klotS* Q 255.**KNOEST IN HET HOUT**

(monogr.)

[De mijnwerker nam het liefst een houtblok mee naar huis waarin geen knoest zat. De knoest was het gevolg van een tak die daar vroeger gezeten had.]

aast: *gs* Q 255.**SCHUTTERIJ**

(monogr.)

[De schuttersvereniging die door de mijnmaatschappij was opgericht voor de mijnwerkers.]

schutseverein: *s0tsavarajn* Q 255.**SCHUTTERSLOKAAL**

(monogr.)

[Trefpunt van de leden van de schutterij.]

schutselokaal: *s0tsalokdl* Q 255.**SCHIETTEREIN**

(monogr.)

[Plaats waar de schutters de schietwedstrijden hielden. Een terrein dat door de mijnmaatschappij ter beschikking was gesteld.]

schietstand: *siatstant* Q 255.**MIJNHARMONIE**

(monogr.)

[Muziekgezelschap van de mijn.]

bergwerkskapel: *beraxwerakskapel* Q 255.**MIJNWERKERSVERENIGING**

(monogr.)

[De mijnwerkersvereniging St. Leonard.]

bergmansverein: *beraxmansvarajn* Q 255.**MIJNWERKERSBAL**

(monogr.)

[Op de avond van St. Leonard werd een groot mijnwerkersbal gehouden waar iedereen kwam. St. Leonard was de patroonheilige van de mijnwerkersvereniging.]

bergmansbal: *beraxmansbal* Q 255.**Mijnwerkers onder elkaar****BIJNAAM**

(monogr.)

[Al heel snel kreeg de mijnwerker een bijnaam op grond van een woord dat hij telkens gebruikte of een lichaams- of een karaktereigenschap.]

nanaam: *nġnām* Q 255.**TREUZELAAR**

(monogr.)

[De treuzelaar die alleen op zijn eigen voordeel was bedacht. Spottende benaming.]

spitsboef: *Spetsböf* Q 255.**VLEIER OF BETWETER**

(monogr.)

[Iemand die vleide bij een superieur en het steeds beter wist.]

mouwenwrijver: *mowavrivar* Q 255; klugschijter: *klüxéisar* Q 255.**AARTSLUIAARD**

[Spottende benaming.]

aartsvuilik: *eatsvüax* Q 255; vuilik: *vulax* Q 255.

II.4

NIETSNUT

(monogr.)

[Spottende benaming.]

dogeniks: *dōganeks* Q 255.

EEN WAARDELOOS KARAKTER HEBBEN

(monogr.)

niks goeds in gen lijf hebben: *neks jutas eja llfhân*
Q 255.

EIGENWIJZE ARBEIDER

(monogr.)

[Iemand op wie men niet kon vertrouwen; een
eigenwijze die niet naar de aanwijzingen van een
ander werkte.]

een mens zonder verlaat: *ana mens̃zondar varlöt*
Q 255.

IEMAND BELASTEREN

(monogr.)

[Bij de arbeiders waren er die probeerden an-
dere werkers te belasteren tegenover superieuren.]

aanschoten: *ōšisa* Q 255.

IEMAND OPRUIEN

(monogr.)

opsteukelen: *opštpakala* O 255.

TE WEINIG WERK VERRICHTEN

(monogr.)

[Zo weinig werk doen of zo slecht dat de vol-
gende dienst daardoor veel extra werk te doen
kreeg.]

op anderlui's knoken leven: *op anderlys kniak*
l?va Q 255.

TURFSTEKER

A

aak 55
aaneen vast komen zitten 35
aaneengekrepte baggerd 35
aanleggen 51
aanmaakturf 6,24
aanslag 51
aansnijden, bankje ~ 20
aanstampen van de baggerd 35
aanstoken, eens ~ 1
aantreden 35
aanreder 35
aarden kannetje 37
aardschup 43
achterkuil 46
achterste hekken 31
achterste schot 34
afbonken 11,18
afbonkschup 13
afkorten 20
aflopen 25
afmeten 20
afpalen 59
afrijden 29
afschrijven 35
afschroden 20
afsnijden, veld ~ 59
afsteken 24
afsteken, bolle turf ~ 18
afstoten 29
afvaren 29
afzetten 29
afzetten, met rissen ~ 43
afzetten, met russen ~ 43
afzetten, met zoden ~ 43
afzetten, zoden ~ 11
aken laden 55
aketrekker 55
aks 13
ameren, de ~ 7
arm, linkse ~ 41
arm, rechtse ~ 41
arme grond 4
assen 7

B

baak 43
baantjes 24
baas 37, 38
bagger 33
baggerbad 33
baggerbats 34
baggerbeugel 34, 43
baggerbrij 33

baggerd 33
baggerd hakken 34
baggerd in ruitjes snijden 35
baggerd kneden 35
baggerd kortmaken 34
baggerd maken 33
baggerd omtrekken 36
baggerd opdoen 36
baggerd opstoten 33
baggerd schrijven 35
baggerd snijden 35
baggerd trappen 35
baggerd treden 35
baggerd van de grond doen 36
baggerd, aaneengekrepte ~ 35
baggerd, aanstampen van de ~ 35
baggerd, dichtgedreven ~ 35
baggerdkluiten 33
baggerdlijk 33
baggeren 33, 43
baggeren, dam ~ 43
baggerhak 14, 34
baggerplankjes 35
baggerring 43
baggersboks 31
baggerschuit 34
baggerschup 34
baggerskuil 33
baggerlijk 33
baggertrappers 35
bak 34, 55
bakwagen 47
balken, ijzeren ~ 57
band 4, 18
band, vuile ~ 4
banen 24, 35
bank 20
bank korten 20
bank laten zitten 24
bank maken 20
banken laten zitten 24
banken snijden 20
banket 45
bankje 20
bankje aansnijden 20
bankje(s) maken 20
bankje(s), in ~ graven 44
barrevoets 33
barst 44
bats 46
bats, houteren ~ 34
batsje 46
bed 35, 47
bedjes, op ~ slaan 47
beekje 25
beemd 4, 18
bek 45
bek, ijzeren ~ 45
bek, stalen ~ 45
beken 25
berg 4
berief, steken voor eigen ~ 1
berm 18
berrie 31
beuren, putgeld ~ 38
bezemhei 10
bijkruier 55
binden, stuik ~ 50
blaak 39
blad 13
blad, metalen ~ 13
blauwe turf 39
bocht 10
boegendekoek 37
boekentskoek 37
boel, klare ~ maken 11
boerenkuil 39
boerenpeel 1
bogentskoek 37
bokhei 10
bokken 56
boks, bombazijnen ~ 1, 37
boks, turksleren ~ 37
bol ven 10
bolle 6
bolle spa 13
bolle turf 4, 6, 38
bolle turf afsteken 18
bolle vale 38
bollespade 18,24
bolster 6
bombazijnen boks 1, 37
bonk 44
bonk, grote ~ 40
bonk, kleine ~ 40
bonk, vaal ~ 57
bonken 11,24,42
bonken, grote ~ uitsmakken 11
bonken, in ~ steken 24
bonken, in de kuil ~ 18
bonken, over de kop ~ 46
bonkgevroor 10
bonkje 44
bonkschup 13, 46
bonksel 6, 7, 10, 18, 38
boom 13
boomaarde 10
boor 40
boord 33
boord doorsteken 24
boord laten zitten 24
boren 40
bos 4
bosgrond 4
boterhammentrommel 37
botterhammen 37
botterhams 37
bouwklaar 34
bouwlaag 6
bovenkruk 13

bovenlast 55
 bovenlast laden 55
 bovenpeel 58
 bovenste handhaaf 11
 bovenste handvat 11
 bovenste knab 11
 bovenste knak 11
 bovenste kruk 13
 bovenveen 4, 6, 38
 braak 4
 braakgrond 4
 braakland 4
 braakliggende grond 4
 braakveld 4
 brand 4
 brandstof, voor eigen ~ steken 1
 bras 33
 bredje 31
 broek 4, 16
 broekdeel 4
 broeken 4
 broekgrond 4, 18
 broekland 4
 brokkelen 7, 24, 44
 brokken 7, 24
 brug, vaste ~ 57
 brugdek 57
 bult 28,53
 bult, in een ~ zetten 28
 bult, kop van de ~ 53
 bulten 14, 21
 bulten hakken 14
 bulten, in ~ staan 54
 bulten, in ~ zetten 54
 bultenschup 14
 bultje 53
 bunt 4
 burries 49
 busselt je smelen 1

D

dagwerk 47
 dam 43
 dam baggeren 43
 dam laten zitten 24
 dam uitbaggeren 43
 dargturf 7
 deel 58
 deeltje 58
 dek 57
 denschoep 34
 derrieturf 39
 derrieveen 39
 derring 33
 deurnese pluiten 37
 dichtgedreven baggerd 35
 dichtleggen, ring ~ 52
 diep, te ~ graven 22

dijk 57
 dijken 24
 dijken laten zitten 24
 dik, zo ~ moer eropzitten 9
 dikkonten 38, 44
 ding, ruw ~ 4
 ding, wild ~ 4
 directeur 37
 dobbele ring 52
 dobbele waterman 52
 dobbele waterman zetten 52
 dobbelring 52
 dobbelring maken 52
 dobbelring zetten 52
 doorbreken 22
 doorringen 50
 doorstuiken 50
 dophei 10
 dopheide 10
 drain 25
 draineergrubben 25
 dries 4
 dries, stuk ~ 4
 drietop 14
 drift 4
 drift, levendige ~ 18
 drijfzand 4
 drinkenskruik 37
 drinkenstuit 37
 drinkenstuitje 1
 drogen 27
 droogveldje 49
 dwarsturf 51

E

eens aanstoken 1
 eens vijf vatten, er ~ 1
 eigen, steken voor ~ berief 1
 eigen, steken voor ~ gerief 1
 eigen, voor ~ brandstof steken 1
 eigen, voor ~ gerief steken 1
 elevator 58
 elke klem verspringen 43
 emmers, houteren ~ 35
 enkele waterman 52
 enkele waterman zetten 52
 erdoor moeten kunnen van de
 wind 55
 erf 6
 eropzitten, zo dik moer ~ 9
 etensmijetje 37

F

fabrieksturf 38, 44

G

gaan, met de knapzak ~ 39
 gaan, met de knik ~ 39
 gaan, naar de moest ~ 39
 gaan, naar de peel ~ 39
 gaard 43
 gang 4
 garf 29
 gebroeks18
 gehangen 34
 gelijkstrijken 35
 gemaakt, ongelijk ~ ven 4
 gemeentedeel 59
 gemul 10, 18
 gemul, pak ~ 58
 gereedschap 10
 gereedschap inleveren 38
 gerei 10
 gerief, steken voor eigen ~ 1
 gerief, voor eigen ~ steken 1
 gescheid 59
 getuig 10
 geven, maat ~ 20
 gevreed 59
 gleuf 59
 glibber 33
 goed, op ~ oog 21
 goor 4
 goten 25
 graaf 25
 gracht 25
 gracht, hoge 4
 graven 25, 40, 43
 graven het hoog op 46
 graven naar het hoog 46
 graven naar het laag 47
 graven, grebben ~ 41
 graven, grepje ~ 46
 graven, greppes ~ 46
 graven, greppels ~ 41
 graven, het laag in ~ 47
 graven, hoog ~ 46
 graven, in bankje(s) ~ 44
 graven, in de klinken ~ 47
 graven, klink ~ 46
 graven, laag ~ 47
 graven, met de tanden ~ 43
 graven, naar het hoog ~ 46
 graven, schuin ~ 43
 graven, splitting ~ 43
 graven, te diep ~ 22
 graven, vaartjes ~ 42
 graven, vale ~ 57
 graven, wijken ~ 42
 graven, zwarte ~ 44
 graver 37
 gravers, linkse ~ 45
 gravers, rechtse ~ 45
 graverskruigen 49

graverstuig 10
 greb 25
 grebben 41
 grebben graven 41
 grebben maken 46
 greep, linker ~ 13
 greep, rechter ~ 13
 grep 25, 46, 59
 grepje 46
 grepje graven 46
 grepjes graven 46
 greppel 25
 greppelen 25
 greppels 25, 41
 greppels graven 41
 groezepoel 10
 grond, arme ~ 4
 grond, baggerd van de ~ doen 36
 grond, braakliggende ~ 4
 grond, hemelvluchtige ~ 4
 grond, levendige ~ 18
 grond, moerassige ~ 1
 grond, ongebroken ~ 4
 grond, onontgonnen ~ 4
 grond, ontveende ~ 4
 grond, ruwe ~ 4
 grond, stuk wilde ~ 4
 grond, uitgeturfde ~ 4
 grond, wilde ~ 4
 grond, woeste ~ 4
 grond, wrakke ~ 4
 grondwater 21
 grote bonk 40
 grote bonken uitsmakken 11
 grote hoop 27
 grote roe 47
 grote schrank 27
 grote schranken 27
 grote schranken zetten 28
 grote stok 47
 grote, een ~ hoop turf zetten 28
 grote, in een ~ schrank zetten 28
 grove hei 10
 grove pijperd 39
 grub 25

H

haak 34, 43
 haakschup 43
 haardbrand 44
 hak 13, 14, 34
 haken 43
 hakkers 41
 hakkebijter 49
 hakken 34
 hakken, baggerd ~ 34
 hakken, bulten ~ 14
 hakzeisen 11

half vlot 57
 halfroe 47
 handhaaf 11,13
 handhaaf, bovenste ~ 11
 handhaaf, onderste ~ 13
 handvat 11, 13
 handvat, bovenste ~ 11
 handvat, onderste ~ 13
 harde turf 7
 haren 6, 14
 haver en stro 39
 haver- en stropij perd 39
 haverstro 39
 hazeoor 14, 16, 24
 heemwaarts varen 29
 hei 4, 10
 hei 58
 hei houwen 11
 hei maaien 11
 hei snijden 11
 hei, grove ~ 10
 hei, rauwe ~ 10
 hei, tamme ~ 10
 hei, wilde ~ 10
 heidezicht 11, 13
 heidezichtesnaar 13
 heidezichtesnade 13
 heigaffel 14
 heigronde 4
 heihak 14
 heihorst 9
 heikoens 11, 13
 heiland 4
 heilappen 58
 heilappen verpachten 59
 heilig, op het ~ oog 21
 heiplakken 58
 heiris 10
 heistrouwsel 10
 heiturf 39
 heizeis 11
 heizeisen 11,13
 heizeisie 11,14
 heizicht 11,13
 heizichtesnade 13
 hekken 31
 hekken, achterste ~ 31
 hemelvluchtige grond 4
 henkelman 37
 heuveldelletje 18
 heuvelen 4
 heuvelenturf 18
 heuvelturf 18
 heuvelturf steken 18
 hof 4
 hoge gracht 4
 hoofd 49
 hoofddraai 40
 hoofdvaart 41
 hoofdvaartje 40, 41

hoofdwaterring 40
 hoofdwegen 24
 hoofdwijk 40
 hoog graven 46
 hoog, graven het ~ op 46
 hoog, graven naar het ~ 46
 hoog, naar het ~ graven 46
 hoogsels 31
 hoogveen 4
 hoop 27
 hoop kluiten zetten 28
 hoop, een grote ~ turf zetten 28
 hoop, grote ~ 27
 hopen, in ~ zetten 54
 hortje 31
 hout 45, 57
 houteren bats 34
 houteren emmers 35
 houtstub 10
 houtwerk 45
 houwen, hei ~ 11
 houwer 11
 huis 13
 huist 13
 humus 6
 humuszand 6
 hut 1

I

ijzeren balken 57
 ijzeren bek 45
 indrogen 58
 ineengedroogd zijn 66
 inklinken 36
 inkuilen 21
 inleggen 51
 inleveren, gereedschap ~ 38
 inzetten 51

K

kanaal 56
 kanaal, vast ~ 41
 kanaaldijk 57
 kanaaltjes 25
 kannetje, aarden ~ 37
 kant, losse ~ laten zitten 24
 kant, rechte ~ 41
 kant, vaste ~ 44
 kar 31
 karbak 34
 karbak, volschieten van de ~ 33
 karleiders 31
 karvol 36
 karzetten 46
 karzetter 46
 keet 33, 38

keetje 1
 keetmeiden 38
 kegel 27, 36
 kegels, op ~ zetten 27
 kiel 33
 kipkar, korte ~ 34
 klaarmaken 24
 klamp 52
 klamp tegenzetten 52
 klampen zetten 52
 klampen, in ~ zetten 52
 klampje 52
 klampjes, in ~ zetten 52
 klare boel maken 11
 klarigheid maken 11
 klatserd 36
 klatserd maken 37
 klein maken 34
 kleine bonk 40
 kleine stok 47
 klem 44
 klem, elke ~ verspringen 43
 klemmen laten zitten 45
 klemmen, het ~ naschieten 46
 klepbrug 57
 kleppen 57
 klerk 58
 klink 44, 46
 klink graven 46
 klinken, in de ~ graven 47
 klompewinnen 49
 klootskuil 39
 klootspade 24
 klot 18
 klotbijn 13
 klotkuil 39
 klotsnijstaak 36
 klotwagen 49
 kluit 6
 kluiten 4, 7, 18, 38
 kluiten steken 1, 18
 kluiten vuisten 46
 kluiten, hoop ~ zetten 28
 kluitenskuil 9
 kluitensmoer 38
 kluitenschop 31
 kluitenschop 24
 kluitenspade 24
 kluitjes 38
 knab 11, 13
 knab, bovenste ~ 11
 knab, onderste ~ 13
 knak 13
 knak, bovenste ~ 11
 knak, onderste ~ 13
 knakken 11
 knapperd 7
 knapperd, lochte ~ 7
 knapzak 37
 knapzak, met de ~ gaan 39

kneden, baggerd ~ 35
 knik 37
 knik, met de ~ gaan 39
 knip 38
 kof 6
 kom 42
 komen, aaneen vast ~ zitten 35
 kop 49
 kop van de bult 53
 kop, de ~ opgooien 53
 kop, op de ~ steken 14
 kop, over de ~ bonken 46
 koplaag 51
 koppen 44
 kopturf 51
 korte kipkar 34
 korte kruk 13
 korte pijperd 39
 korten 20
 korten 44
 korten, bank ~ 20
 kortijzer 22
 kortmaken, baggerd ~ 34
 kot 25
 kraag 16
 kraam, vuile ~ 18
 krimpen 28, 36
 kruien 29, 48
 kruien, omlaag ~ 47
 kruier 47, 55
 kruigen 31
 kruikar 31
 kruikar laden 48
 kruikarburries 49
 kruikarrad 49
 kruiklompes 49
 kruipaden 24
 kruiplanken 49
 kruis 41
 kruistijlen 36
 kruistijlen, in ~ zetten 36
 kruiwagen 31
 kruk 13, 14
 kruk, bovenste ~ 13
 kruk, korte 13
 kruk, onderste ~ 13
 krukken 11
 kuil 9, 10, 18, 39
 kuil, in de ~ bonken 18
 kuil, in de ~ steken 24
 kuil, oude ~ 9
 kuilekop 20
 kuilenbroek 18
 kwacht 18, 39
 kwaken 39
 kwelm 18
 kwezelsharen 6

L

laadploeg 55
 laag 53
 laag graven 47
 laag, graven naar het ~ 47
 laag, het ~ in graven 47
 laden, aken ~ 55
 laden, bovenlast ~ 55
 laden, kruikar ~ 48
 laden, schip ~ 55
 laden, spilwagen ~ 48
 laden, wagen ~ 48
 lagen 56
 lagers 55
 laphak 11, 14
 laphei maaien 11
 lappenhak 14
 lappenhouwer 14
 lappenkloeter 11
 lapzeis 11
 lapzeisen 11
 last 55
 latten 49
 leeg veen 4
 leeg ven 4
 leegschuppen 33
 leger 47
 legeren 47
 legertouw 47
 leiers 31
 lepelboor 40
 leren woep 18, 39
 levendige drift 18
 levendige grond 18
 lichte put 47
 üchte turf 18
 ligger 47
 liggeren 47
 ligveld 33
 lijndrijver 55
 lijnijzer 13, 22, 45
 linieijzer 22
 linker greep 13
 linkse arm 41
 linkse gravers 45
 locht 55
 locht in de ring zitten 55
 lochte knapperd 7
 lochter 55
 loeg 53
 loegen 54, 56
 loegers 55
 lok 6
 loklagen 6
 lokturfó, 39, 44
 loop 25
 loopbrug 57
 loopjes 25
 los 7

los schot 34
los, op de ~ 4
losbreken 22
losse kant laten zitten 24
losse pijperd 39
losse turfgrond 6

M

maaien, hei ~ 11
maaien, laphei ~ 11
maaien, strouwsel ~ 11
maat 20
maat geven 20
maken, baggerd ~ 33
maken, bank ~ 20
maken, bankje(s) 20
maken, dobbelring ~ 52
maken, grebben ~ 46
maken, klare boel ~ 11
maken, klarigheid ~ 11
maken, klatserd ~ 37
maken, klein ~ 34
maken, ring ~ 50
maken, rits 59
maken, sleufjes ~ 46
maken, waterpas ~ van de wijk 42'
malm 10
mand 31
meel 10
meers 4
melm 10
meppen 37
mes 13
mestkar 34
metalen blad 13
middenkruk 13
mijt 28
modderbazen 40
modderschup 13
moer 1, 6, 16, 33
moer, omgeschoten ~ 7
moer, stuk ~ 1
moer, vaal ~ 6
moer, weggebonkt ~ 7
moer, zo dik ~ eropzitten 9
moerachtig 9
moeras 1, 16
moerasgrond 1, 16
moerassige grond 1
moerbanen 24
moerbroek 4
moergrond 1, 6
moerhoek 1
moerschup 22
moerspade 22
mohm 10
moost, naar de ~ gaan 39
mos 4

mosturf 6
mul 10, 18, 44

N

naschieten, het klemmen ~ 46
natte turf 7
natte ven 18
neerschieten van de vale 58
netring 34, 43
netring, trekken met de ~ 33
nieuwe put 41
notaris 58
nummer 59

O

oliekonten 37
oliemeppen 37
olievotten 37
olm 10
omdraaien, stro ~ 29
omgeschoten moer 7
omhoogkomen van het water 21
omhoogkruien, het—van de turf 46
omlaag kruien 47
omrijen 27
omringen 52
omstuiken 50
omtrekken, baggerd ~ 36
omzetten 27
onderbaas 38
ondergrond 6, 58
onderholen 21
onderste handhaaf 13
onderste handvat 13
onderste knab 13
onderste knak 13
onderste kruk 13
ongebroken grond 4
ongelijk gemaakt ven 4
ongeturfde wei 4
onlanden 18
onontgonnen grond 4
ontginnen van veengrond 7, 33
ontginnen, veengrond ~ 7
ontginning van veengrond 33
ontveende grond 4
oog, op goed ~ 21
oog, op het ~ 21
oog, op het ~ af 21
oog, op het heilig ~ 21
op goed oog 21
op het heilig oog 21
op het oog 21
op het oog af 21
opbortelen 21
opborteling 21

opbreken 36, 50
opbreken van het slag 50
opdoen, baggerd ~ 36
opdoen, uit het slag ~ 50
opgooien, de kop ~ 53
ophaalbrug 57
opkegelen 36
opkoken 21
opkruier 55
oplegger 45
opschot 45
opslaan 47
opstoten, baggerd ~ 33
opstuiken 27, 50
opzetten 36
oren 16
oude kuil 9
oudewijvenhaar 6
overgraven peel 4
overjarige turf 24
overkruien 49
oversteken peel 7

P

paaltjes 43
paardenweg 57
paardsweg 57
pachten 59
pachten, plak — 59
pachten, put — 59
pachten, veldje ~ 59
pak gemul 58
pakjesturf 58
pakken 58
peel 4, 18, 58
peel, in de ~ werken 40
peel, naar de ~ gaan 39
peel, overgraven ~ 4
peel, oversteken ~ 7
peel, uit zijn van de ~ 9
peel, vaste ~ 4
peelaks 13
peelbanen 24
peelbazen 38
peelboor 40
peeldeel 9
peeldeeltje 9
peeldeeltje(s) verpachten 59
peelgat 39
peelgater 39
peelgerei 10
peelgrond 4
peelhaas 37
peelhei 10
peelhout 38
peelhut 1
peelklompen 49
peelkruikar 31

peelkuil 9, 39
 peelkuilen 4, 39
 peelloop 25
 peellossing 25
 peelmandje 37
 peelmos 1
 peelpuisten 38
 peelskanaaltje 56
 peelspade 22
 peeltje 10
 peelveld 4, 9
 peelveldje 9
 peelvennen 39
 peelwagen 49
 peelwater 21
 peelwroeter 37
 peilen 40
 pekkerd 7
 pelen 1
 perceel hei 4
 percelen verpachten 59
 persen 58
 persturf 57
 pijperd 7, 24, 39, 44
 pijperd, grove ~ 39
 pijperd, korte ~ 39
 pijperd, losse ~ 39
 pijpeshoef 1
 pijpeshoefje 1
 pijpessmeel 1
 pijpesspier 1
 pijpeveger 1
 pilaren 57
 plaggenhak 14
 plak 9
 plak pachten 59
 plakkerd 24, 39
 plankerd 57
 plankjesturf 39, 57
 plat stuk 42
 pletsen 35
 ploeg 38,55
 ploegbaas 38
 pluis 6
 pluisturf 6, 39
 pluitten, deurnese ~ 37
 poel 18
 poeltje 10
 poepen 37
 pontbrug 57
 post 48
 prikken, turf ~ 46, 48
 pruiken 6
 puisten 38
 put 9, 39, 41,44
 put pachten 59
 put, lichte ~ 47
 put, nieuwe ~ 41
 put, zware ~ 46
 putgeld 38

putgeld beuren 38
 putturf 18

R

raai 41
 rabatjes 25
 rad 49
 rails 57
 rauwe hei 10
 rauwe turf 39
 recht stuk 41
 rechte kant 41
 rechter greep 13
 rechtse arm 41
 rechtse gravers 45
 reenvoor 4
 richter 56
 richtpaaltjes 43
 riek 46
 rijen, in ~ zetten 27
 rim 53
 rimmen 54
 ring 50, 51, 54
 ring dichtleggen 52
 ring maken 50
 ring turf 54
 ring, dobbele ~ 52
 ring, locht in de ~ zitten 55
 ring, op ~ zetten 28
 ring, op de ~ werken 50
 ring, op de ~ werken 51
 ring, turf op de ~ werken 50
 ringen, op ~ zetten 50
 ris 10
 risbijl 13
 risschup 14
 rissen, met ~ afzetten 43
 rits maken 59
 ritsjes 59
 roe, grote ~ 47
 roede 43
 roede 58
 rommel 10, 24
 rosdoek 31
 ruim 10
 ruiters 51
 ruitjes, baggerd in ~ snijden 35
 rus 6
 rusbijl 13
 rusgrond 4, 14
 rushak 14
 russchop 31
 russen 6
 russen, met ~ afzetten 43
 russenhak 14
 russenhut 38
 russteker 14
 ruw ding 4

ruwe grond 4

S

schabbenschup 14
 schabberten 10
 schabberten steken 14
 schabbertengrond 4
 schabbertenschup 14
 schabbertenvlik 14
 schaverd 6, 38
 schavertenschoep 14
 scheepskruier 55
 scheerturf 51
 scherp staan 49
 scherp zijn 49
 scherp, te ~ naar het zand steken
 scherpe turf 6, 39
 scheur 44
 schilturf 18
 schip laden 55
 schippersloeg 56
 schoep 13, 34
 schoften 1
 schofttijd 1
 schop 31
 schot 34
 schot, achterste ~ 34
 schot, los ~ 34
 schot, voorste ~ 34
 schotel 13
 schragen 56
 schrank 27
 schrank, grote ~ 27
 schrank, in een grote ~ zetten 28
 schranken 27, 36
 schranken, grote ~ 27
 schranken, grote ~ zetten 28
 schranken, in ~ zetten 27, 36
 schrankje 27, 36
 schrijfgeerde 36
 schrijfstek 36
 schrijven, baggerd ~ 35
 schrijver 58
 schuilhut 1
 schuilplaats 33
 schuin graven 43
 schuit 13, 34
 schuitgang 34
 schuitje 34
 schup 34, 36
 schuplepel 35
 schuppesteel 14
 schurgen 48
 slaan van de turf 47
 slaan, in de slag ~ 47
 slaan, op bedjes ~ 47
 slag 47
 slag, in ~ zetten 47

slag, in de ~ slaan 47
 slag, opbreken van het ~ 50
 slag, uit het ~ opdoen 50
 slagers 13
 slagkar 34
 slak 25
 slakje 25
 slakken 45
 slechten 18, 35, 46
 slechter 43
 sleuf 25
 sleufje 46
 sleufjes maken 46
 sleupjes 59
 slond 18
 slondetjes 25
 sloot 25
 slootje 25
 sloten vege 41
 slotevegers 40
 sluif 13
 sluitpin 34
 sluisen 25
 smeerklot 24
 smelen 1
 smelen, busseltje ~ 1
 smelenkoppen 18
 smoezel 39
 smoezen 6, 39, 44
 smoken 24
 snaar 13
 snade 13
 snee 35
 snij-ijzer 22
 snijden, baggerd 35
 snijden, baggerd in ruitjes ~ 35
 snijden, banken ~ 20
 snijden, hei ~ 11
 snijden, turf ~ 20
 snijden, voerhei — 11
 snuif 10
 sorteren, zwarte ~ 44
 spa 18
 spa(de) 22
 spa, bolle ~ 13
 spaaien, vlinken — 14
 spade 13, 18, 36
 spekkoeck 37
 spieker 43
 spillen 49
 spilwagen 49, 56
 spilwagen laden 48
 spilwagen vullen 48
 splitting 41, 42
 splitting graven 43
 splittingsturf 41
 sporen 49
 spreij 35
 sprong 21
 staan, in bulten ~ 54
 staan, in de zwarte ~ 44
 staan, in vimmen ~ 54
 staan, scherp ~ 49
 staanders 54
 stalen bek 45
 stamper 35
 steekkuil 39
 steekschup 24, 46
 steel 13, 14, 43
 steken voor eigen berief 1
 steken voor eigen gerief 1
 steken, heuvelturf ~ 18
 steken, in bonken ~ 24
 steken, in de kuil ~ 24
 steken, kluiten — 1, 18
 steken, op de kop ~ 14
 steken, schabberten ~ 14
 steken, jte scherp naar het zand ~ 22
 steken, tus ~ 18
 steken, tussen — 18
 steken, vlikken ~ 14
 steken, vlinken ~ 14
 steken, voor eigen brandstof ~ 1
 steken, voor eigen gerief ~ 1
 stekhei 10
 stiepel 20
 stiepelen 20
 stikken 44
 stikker 22, 45
 stikkersteel 45
 stikkerstek 45
 stikkerstok 45
 stok 24, 47
 stok, grote ~ 47
 stok, kleine ~ 47
 stouwen 55
 stouwers 55
 stralen 49
 stro omdraaien 29
 stro, haver en ~ 39
 strontnatte turf 7
 strooiselhak 14
 strook 44
 strook, vale ~ 44
 stropijperd, haver- en ~ 39
 strouwsel 4, 10
 strouwsel maaien 11
 struweel 4
 stuik 50
 stuik binden 50
 stuiken 50
 stuiken, op ~ zetten 27
 stuit 51
 stuk dries 4
 stuk hei 4
 stuk moer 1
 stuk wilde grond 4
 stuk wildernis 4
 stuk, plat ~ 42
 stuk, recht ~ 41
 stuk, wild ~ 4
 stuk, woest ~ 4
 stukken 7, 44
 stukker 44
 T
 talud 25, 42
 taludkant 42
 taluten laten zitten 45
 tamme hei 10
 tanden, met de ~ graven 43
 tegenkruien 48
 tegenkruiers 48
 tegenzetten, klamp ~ 52
 terugschieten 11
 teugelman 55
 teugelweg 57
 thuisliggers 37
 tijl 27
 tijlen, in ~ zetten 36
 tijltje 27
 tijltjes, in ~ zetten 27, 36
 tjalkje 55
 toelaag 51
 toeleggen 52
 toothei 10
 trappen 57
 trappen, baggerd ~ 35
 trapsgewijze 43
 treden, baggerd ~ 35
 trekken met de netring 33
 triplklompen 35
 tuit 37
 tuitje 1
 turf 4, 6, 58
 turf op de ring werken 50
 turf op zand laten zitten 45
 turf prikken 46, 48
 turf snijden 20
 turf uitdoen 29, 48
 turf verwerken 27
 turf, blauwe ~ 39
 turf, bolle ~ 4, 6, 38
 turf, bolle ~ afsteken 18
 turf, een grote hoop ~ zetten 28
 turf, harde ~ 7
 turf, het omhoogkruien van de ~ 46
 turf, lichte ~ 18
 turf, natte ~ 7
 turf, overjarige ~ 24
 turf, rauwe ~ 39
 turf, ring ~ 54
 turf, scherpe ~ 6, 39
 turf, slaan van de ~ 47
 turf, strontnatte ~ 7
 turf, vale ~ 6, 18, 38
 turf, zanderige ~ 7
 turf, zwarte ~ 6, 38

turfbak 31
 turfbanen 24
 turfbijl 13
 turfboer 1
 turfbroek 4
 turfbult 36, 53
 turfgat 39
 turfgemul 10
 turfgraven 7, 40
 turfgraver 37
 turfgravers 41
 turfgrond 4, 6
 turfgrond, losse ~ 6
 turfhak 13
 turfhoek 31
 turfhok 31
 turfhoop 28
 turfhoopjes 51
 turfhuis 31
 turfkanalen 41
 turfkar 31
 turfkot 4, 31
 turfkuil 4, 9, 39
 turfmaat 20
 turfmelm 10
 turfmes 13
 turfmolm 10
 turfpakken 58
 turfput 39
 turfputten 4
 turfschip 55
 turfschoep 22
 turfschop 31
 turfschranken 36
 turfschuit 55
 turfschup 14,22
 turfsgemul 10
 turfspa(de) 22
 turfspade 14,18
 turfsteken 7
 turfsteker 24, 37
 turfstrooisel 57
 turfstrooiselfabriek 58
 turfstrouwselfabriek 58
 turfveld verkopen 59
 turfveld verpachten 59
 turfveldje 9
 turfvierdels 36
 turfwei 4
 turfzeef 31
 turfzoden 6
 turksleren boks 1, 37
 tus 18, 38
 tus steken 18
 tussen steken 18

U

uit zijn van de peel 9
 uitbaggeren 43
 uitbaggeren, dam ~ 43
 uitbreken 36, 50
 uitdoen, turf ~ 29, 48
 uitereendoen 35
 uitgeturfde grond 4
 uitgeturfde wei 4
 uitkomen, op zand ~ 9
 uitkruien 29
 uitlopen, op zand ~ 9
 uitritsen 59
 uitschurgen 29
 uitsmakken, grote bonken ~ 11
 uitsteken, zoden ~ 59
 uitturven 7
 uitvaren 29
 uitvriezen 18
 uitzakken 54

V

vaal bonk 57
 vaal moer 6
 vaarleis 31
 vaartje 41,56
 vaartjes graven 42
 vaartjesdijk 57
 vale 6, 18, 38
 vale graven 57
 vale strook 44
 vale turf 6,18,38
 vale, bolle ~ 38
 vale, neerschietsen van de ~ 58
 vapeur 14
 varen 29, 48
 varen, heemwaarts ~ 29
 vast kanaal 41
 vast, aaneen ~ komen zitten 35
 vaste brug 57
 vaste kant 44
 vaste peel 4, 7
 vatten, er eens vijf ~ 1
 veen 1,10,16
 veen, leeg ~ 4
 veen, verbonkt ~ 7
 veen, vergraven ~ 7
 veenarbeider 37
 veenboor 40
 veengrond 1
 veengrond ontginnen 7
 veengrond, ontginnen van ~ 7, 33
 veengrond, ontginning van ~ 33
 veenkanaal 41
 veenput 39
 vegen, sloten ~ 41
 vegen, waterlossing(en) ~ 41

veld 33
 veld afsnijden 59
 veldje 9, 58
 veldje pachten 59
 veldjes, verpachten van de ~ 59
 veldraai 41
 ven 1, 10, 16, 39
 ven, bol ~ 10
 ven, leeg ~ 4
 ven, natte ~ 18
 ven, ongelijk gemaakt ~ 4
 venen 4
 vengrond 1
 vennetje 10, 33
 verband 36
 verbonkt veen 7
 vergraven veen 7
 verkopen, turfveld ~ 59
 verleggen 36
 verpachten 59
 verpachten van de veldjes 59
 verpachten, heilappen ~ 59
 verpachten, peeldeeltje(s) ~ 59
 verpachten, percelen 59
 verpachten, turfveld ~ 59
 verspringen, elke klem ~ 43
 vertijlen 36
 vervener 1
 verwerken, turf ~ 27
 verzopen wei 18
 vijf, er eens ~ vatten 1
 vijf 27
 vijver 10
 vilt 6,10
 vilt, de ~ afbonken 11
 vim 53
 vimmen 54
 vimmen, in ~ staan 54
 vlaggenschup 14
 vlagzeisen 11
 vlagzeisie 11
 vleugel 16
 vleugels 16
 vleugelschup 14
 vleugelspade 14
 vliegerd 14
 vliezenturf 14,39
 vlik 14
 vlikhei 14
 vlikken 10, 14, 16
 vlikken steken 14
 vlikkenaar 14
 vlikkendelletje 14
 vlikkenhak 14
 vlikkenriek 16
 vlikkenschup 14
 vlikkenspade 14
 vlikkensteker 14
 vlim 16
 vlimmenschup 14

vlinken 6, 10, 14
 vlinken spaaien 14
 vlinken steken 14
 vlinkenhak 14
 vlinkenschup 14, 24
 vlinkenspa(de) 14
 vlinkenspade 13
 vlinkenspadetje 14
 vlinkenstekers 14
 vloedsgraaf 25
 vlogerd 14
 vlogerdkant 16
 vlokkenschup 14
 vloosvennen 39
 vlot 57
 vlot, half ~ 57
 voerhei snijden 11
 volschieten 33
 volschieten van de karbak 33
 voor 25
 voorhek 31
 voorkuil 46
 voorste schot 34
 voos 58
 voots 25
 vuile band 4
 vuile kraam 18
 vuilgebroedenis 18
 vuilgebroeds 18
 vuiligheid 18
 vuilnis 18
 vuilwammes 18
 vuisten, kluiten ~ 46
 vullen 48
 vullen, spilwagen ~ 38
 vullers 48
 vuren 54
 vuurijzer 31

W

wagen laden 48
 wagenvullers 48
 walkuilen 42
 water, omhoogkomen van het— 21
 watergat 39
 waterkot 10, 18
 waterlaat 25, 43
 waterlopen 25
 waterlossers 25
 waterlossing 25, 40
 waterlossing(en) vegen 41
 waterlossingën, in de ~ zitten 40
 waterlossingengevers 40
 waterlossingvegers 40
 waterman 52
 waterman, dubbele ~ 52
 waterman, dubbele ~ zetten 52
 waterman, enkele ~ 52

waterman, enkele ~ zetten 52
 watermannen 27, 40
 waterpas maken van de wijk 42
 waterpassen 42
 watersloten 25
 watervliezen 39
 watervoor 25
 waterwerk 41
 waterwerkers 40
 waterzouw 25
 weggebonkt moer 7
 weggoaien 11
 wei 6
 wei, ongeturfd ~ 4
 wei, uitgeturde ~ 4
 weigronde 6
 wenden 36
 werken, in de peel ~ 40
 werken, op de ring ~ 50, 51
 werken, turf op de ring ~ 50
 wijer 10
 wijertje 10
 wijk 41
 wijk, waterpas maken van de ~ 42
 wijkdijk 57
 wijken 25
 wijken graven 42
 wijkkant 42
 wild ding 4
 wild stuk 4
 wilde grond 4
 wilde hei 10
 wilde, stuk ~ grond 4
 wildernis 4
 wildernis, stuk — 4
 wind, erdoor moeten kunnen van de - 5 5
 winterbult 57
 witte 39
 woep, leren — 18, 39
 woeste stuk 4
 woeste grond 4
 wolf 58
 wrakke grond 4

Z

zand 7
 zand, op — uitkomen 9
 zand, op ~ uitlopen 9
 zand, op de — zitten 9
 zand, te scherp naar het—steken 22
 zand, turf op ~ laten zitten 45
 zandbank 45
 zandbulten 9
 zanderige turf 7
 zandheuvel 9
 zandkop 45
 zeis 13

zeisen 13
 zeisensnade 13
 zeisie 13
 zetten, dubbele waterman — 52
 zetten, dobbelring ~ 52
 zetten, een grote hoop turf — 28
 zetten, enkele waterman ~ 52
 zetten, grote schranken — 28
 zetten, hoop kluiten ~ 28
 zetten, in bulten — 54
 zetten, in een bult — 28
 zetten, in een grote schrank ~ 28
 zetten, in hopen — 54
 zetten, in klampen ~ 52
 zetten, in klampjes — 52
 zetten, in kruistijlen — 36
 zetten, in rijen ~ 27
 zetten, in schranken — 27, 36
 zetten, in slag — 47
 zetten, in tijlen — 36
 zetten, in tijltjes ~ 27, 36
 zetten, klampen — 52
 zetten, op kegels — 27
 zetten, op ring ~ 28
 zetten, op ringen ~ 50
 zetten, op stuiken ~ 27
 zetveld 45, 46, 49
 zicht 13
 ziel, een — hebben 55
 zijarm 41
 zijp 10, 18
 zijpen 25
 zijpjes 25
 zijwijk 41
 zitten, aaneen vast komen — 35
 zitten, bank laten — 24
 zitten, banken laten — 24
 zitten, boord laten — 24
 zitten, dam laten — 24
 zitten, dijken laten — 24
 zitten, in de waterlossingen — 40
 zitten, klemmen laten — 45
 zitten, locht in de ring — 55
 zitten, losse kant laten — 24
 zitten, op de zand — 9
 zitten, taluten laten ~ 45
 zitten, turf op zand laten — 45
 zo dik moer eropzitten 9
 zoden 6, 10
 zoden afzetten 11
 zoden uitsteken 59
 zoden, met ~ afzetten 43
 zodenhaak 14
 zodenkeet 38
 zoeg 25
 zoei 10
 zomp 4, 18
 zompdig 9
 zompgrond 18
 zompig 9

zool 6
zouw 25
zouwtje 25
zulten 24
zulturf 7
zware put 46
zwarte 6,18, 38
zwarte graven 44
zwarte sorteren 44
zwarte turf 6, 38
zwarte, in de ~ staan 44
zweeloor 11
zweetoorll

ERTSONTGINNER

A

aak 55
aan de dag 59
aaneenhangen 82
aaneenkoppelen 82
aankrijten 83,84
aanschijten 92
aanslager 70
aarde 64
aarde, in gen ~ werken 64
aarde, naar gen ~ gaan 64
aartsvuilik 91
aast 91
accoord, in ~ werken 71
accoordloon 71
accoordloon, in ~ werken 71
accoordwerk 71
afbouwen 59, 75
afhangen 82
afkloppen, het gebirge ~ 87
afkoppelen 82
afsperrung 81
anderlui's, op ~ knoken leven 92
assenberg 61
auf, glück ~ 75

B

berg 67
berg, op gene ~ werken 68
bergen 72
bergman 68
bergmansbal 91
bergmansverein 91
bergschool 68
bergwerk 67
bergwerkskapel 91
beton 86
bijl 85
blaas 83
blauwkiel 73
blende 72
blende-ader 64
blij 72
blinde schacht 67
blinde strek 67
boede 64
boks 73
bommelen 90
bommelschicht 90
boor 78, 89
boorhamer 77
boorijzer 78
boorkop 79
boorkop, de einfache ~ 79

boorlui 70
boormachine 77
bord 76
boren 77, 89
boren, een schot ~ 77
borung 89
borungen maken 89
bot 62
botterham maken 83
botterhammenbuil 73
botterhammenpungel 73
botterhamstvoos 73
botterhamstij d 71
bouw 81
bouw, een ~ zetten 85
bouwen 85
bouwen, een kapel ~ 82
breekijzer 80
bremsen 83
brems hout 83
bremsijzer 83
bremsknuppel 83
brennen 80
breuk, te ~ gaan 87
bühnebred 76
bühneiok 84

C

calamien 72
caoutchouce dichtungen 79
carbidlamp 74
centrale 62
colonne, in ~ 73

D

dag 59
dag, aan de ~ 59
dag, een ~ urlaub 90
dag, naar de ~ varen 90
dag, onder — 64
dag, over ~ 59
dag, vrije ~ 90
dagen, een in gen veertien ~ zetten
dagen, een in gen zes ~ zetten 72
dagen, zich in gen veertien ~ zetter
dagen, zich in gen zes ~ zetten 72
derneven gaan 83
derophouwen, met de hamer ~ 78
deropklevan, een patroon — 81
diamantkop 79
dichtung 79
dichtungen, caoutchouce ~ 79
dikke rok 73
direktor 69
dodenkop 81
dogeniks 92

- doorbreken 85
 draad 85
 draadzeel 88
 draaidis 61
 draaiplaats 66
 draaischijf 63
 driepoot 88
 drom 61
 droogleggen 67
 droogmaken 67
 droogzetten 67
 druck 66
 dubbelgaan 76
 duivel, een naar de ~ jagen 71
 duivel, een zum ~ jagen 71
 duwen 85
 dynamiet 75
 dynamietpatroon 75
- E
- een de püs geven 71
 een in gen veertien dagen zetten 72
 een in gen zes dagen zetten 72
 een naar de duivel jagen 71
 een zum duivel jagen 71
 einfache, de ~ boorkop 79
 elektrische haspel 88
 emmer 85
 erafklommen, naar een vaart ~ 66
 eraflaten 88
 erinduwen 83
 erinstoten 83
 eropgaan laten 88
 eroptrekken 88
 erts 59
 ertsader 64
 ertslager 64
 ertswas 59
 eruitheven, de stijl ~ 86
 eruittrekken 83
 eruittrekken, de stijl ~ 86
- F
- feestdag 90
- G
- gaan, derneven ~ 83
 gaan, naar gen aarde ~ 64
 gaan, te breuk ~ 87
 gebirge 64
 gebirge, het ~ afkloppen 87
 gebirge, slecht ~ 85
 gebühne 67, 76
 gedinge 71
- gedinge, het ~ maken 71
 gehalt 71
 gehalt, op vast ~ staan 71
 gehalt, vast ~ 71
 gekundigd worden 72
 gelddag 90
 generaldirektor 69
 gereten zijn 87
 geschier 75
 geschierkist 75
 gesellschaft 68
 gesellschaft, magazijn van de ~ 91
 getuig 75
 geven, de post ~ 74
 geven, een de püs ~ 71
 gewinde 79
 gezenk 64
 gezenk, een ~ maken 88
 gezenkpomp 88
 glück auf 75
 goed, niks ~ in gen lijf hebben 92
 greep 79
 grieselen 87
 gummi-dichtung 79
- H
- haak 82
 hak 80
 hak, kleine ~ 80
 hakken 81
 hals 76
 hamer 78
 hamer, met de ~ derophouwen 78
 hamer, zware ~ 77
 handhaspel 88
 hangende, het ~ 65
 hannef 79
 hannefzeel 88
 harden 62
 haspel 88
 haspel, elektrische ~ 81B
 haspel jong 70
 haspelknecht 70
 hauptstol 65
 hauptstrek 65
 hauptzool 66
 hel 76
 hemd 73
 heren, de hoge ~ 69
 heven, zich ~ 87
 hoed 73
 hoge, de ~ heren 69
 hond 82
 hoop 63
 hopen, op ~ zetten 63
 hout 86
 hout, een ~ in gen rad werpen 83
 houwen 78
- houwen, in stukker ~ 81
 houwer 68
 huis 81
- I
- ijzer, een ~ in gen rad werpen 83
 ijzer, het ~ 78
 ijzerbaan 63
 in colonne 73
 in een slag 75
 in een tog 75
 inbouwen, een ventilator ~ 90
 ingeduwde zijn 87
 ingenieur 69
 invaart 75
 invallen 87
 invaren 75
- J
- jagen, een naar de duivel ~ 71
 jagen, een zum duivel ~ 71
 jok 87
- K
- kalkspaat 72
 kameraad 69
 kap 73, 85
 kap, een ~ leggen 86
 kapel, een ~ bouwen 82
 kas 60
 kälmes 72
 ket 85
 kijl 84
 kippen 83
 kipwagel 82
 kist 60, 83
 kleder, de oude ~ 72
 kleeerhaak 74
 kleine hak 80
 klok 74
 klots 91
 klugschijter 91
 kneip 90
 knobbeltig 83
 knod leem 80
 knoken, op anderlui's ~ leven 92
 kolenmagazijn 62
 komen, de schoten ~ 80
 kop 65, 79, 85
 kraken 87
 krankengeld 91
 krankengeld trekken 91
 krankenkas 90
 kretser 60

krijgen, de post ~ 74
krijgen, de püs ~ 72
krijgen, een malheur ~ 90
krijgen, een ongeluk ~ 90
krijt 84
kring 86
kruis 81
kruishak 80
kuil 59
kuilhoed 73
kondigen 71
kupplung 82
kübel 88
kwert 84
kwetsen 78
kwetshout 84

L

laadstek 79
laden 79, 82
lamp, water op gen ~
schudden 74
lampeman 70
lampenboede 63
lampist 70
leem 72
leem, knod ~ 80
leerhouwer 68
leggen, een kap ~ 86
leggen, schenen ~ 66
leven, op anderlui's knoken ~ 92
liggen, op stok ~ 63
liggen, op stok ~ hebben 63
liggen, op voorraad ~ 63
liggen, op voorraad ~ hebben 63
liggen, opeengestapeld ~ 63
liggende, het ~ 65
lijf, niks goed in gen ~ hebben 92
litteken 84
locomotief 61
loon 71
loon, vaste ~ 71
losrijten 80
lucht, slechte ~ 67
luft 78
luftboorhamer 77
luftcompressor 78
luftkraan 78
luftroer 78
luftroer, een nieuw ~
ophangen 78
luftschaft 67
luftschauch 78
luftstrek 67
lutte 67

M

machinehuis 62
machinekamer 63
magasinier 70
magazijn 62
magazijn van de gesellschaft 91
main d'oeuvre 68
maken, borungen ~ 89
maken, botterham ~ 83
maken, een gezenk ~ 88
maken, het gedinge ~ 71
maken, voorrichtungswerk ~ 89
maken, wit ~ 84
malen 60, 87
malheur, een ~ krijgen 90
man, de oude ~ 67
massief toemaken 81
massief toezetten 81
meester 69
mens, een ~ zonder verlaat 92
meut 73
middageten 73
miet 73
mijn, op ~ post 76
mouwenwrijver 91

N

naar de dag varen 90
nachtschicht 71
nagel 85
namiddagschicht 71
nanaam 91
narijten 80, 87
nevenstrek 65
nieuw, een ~ luftroer ophangen 78
niks goed in gen lijf hebben 92
noen 73
nummer 74

O

oberflächlich toemaken 82
oberflächlich toezetten 81
oberhouwer 68
oberstijger 69
oeuvre, main de ~ 68
oliglamp 74
onder dag 64
onder water zetten 67
onder jak 73
ongeluk, een ~ krijgen 90
oord, voor ~ 76
op mijn post 76
opeengestapeld liggen 63
opeennieuwts ophouwen 87
opeenstapelen 63

ophangen, een nieuw luftroer ~ 7
ophouwen 76
ophouwen, opeennieuwts ~ 87
opsteukelen 92
opvaart 90
opvaren 78, 90
oude, de ~ kleder 72
oude, de ~ man 67
over dag 59
oxyde 72

P

paardsbaan 61
patroon, een ~ deropkleven 81
persluchthaspel 88
pinake 90
plathak 60
plein 63
pomp 66
pompenkamer 66
pompenknecht 70
post 74
post, de ~ geven 74
post, de ~ krijgen 74
post, de ~ rein hebben 82
post, op mijn ~ 76
pressluft 78
pulvermagazijn 75
pulverwalm 80
pulverzaam 80
püs, de ~ krijgen 72
püs, een de ~ geven 71

Q

quäng 77
querhout 84
querslag 65
querstrek 65

R

rad, een hout in gen ~ werpen 83
rad, een ijzer in gen ~ werpen 83
rand 76
rants 74
rauw 82
rein, de post ~ hebben 82
reparatuurhouwer 70
revier 68
revierstijger 68
richel 66
riester 61
rijs 84
rin 66
rok, dikke ~ 73
rol 66

S

schacht 63, 64
 schacht, blinde ~ 67
 schacht, een ~ zinken 88
 schachthoed 73
 schachthouwer 70
 schachttoeren 63
 scheen 66
 schel 74
 schenen leggen 66
 schenen, uit gen ~ springen 83
 schennagel 66
 schicht 69
 schichtloon 71
 schiefer 72
 schieten 76
 schietstand 91
 schlauch 78
 Schlosser 70
 Schlosserei 62
 schot 77, 80
 schot, een ~ boren 77
 schoten, de ~ komen 80
 schoten, de ~ vallen 80
 schrijner 71
 schrijnerij 62
 schrijnerwerkstatt 62
 schubkar 81
 schudden, water op gen lamp ~ 74
 schup 76
 schuppen 76
 schutzbühne 88
 schutselokaal 91
 schutseverein 91
 Schutthalde 81
 schwebebühne 87
 signaal 75
 jaal 73
 slag, in een ~ 75
 slagboor 77
 slagel 85
 slagend weer 75
 slam 60
 slamwas 60
 slangenboor 79
 slecht gebirge 85
 slechte lucht 67
 slechte steen 85
 slijpen 62
 smeerolig 83
 smeervet 83
 smeren 83
 smid 70
 smitól
 sorteren 61
 spaander 84
 spinde 74
 spits 81
 spitsboef 91

spreits 84
 spreitsje 84
 sprengen 76
 springen, uit gen schenen ~ 83
 staan, op vast gehalt ~ 71
 staubervet 79
 steeksel 80
 steel 76
 steen 65
 steen, slechte ~ 85
 stervenkas 91
 steuker 70
 stijger 68
 stijl 85
 stijl, de ~ eruitheven 86
 stijl, de ~ eruittrekken 86
 stijl, een ~ zetten 85
 stiklucht 67
 stillekken 74
 stof 64
 stok 63
 stok, op ~ liggen 63
 stok, op ~ liggen hebben 63
 stol 65
 stollezool 65
 stoot 64
 storum 87
 stoten op 89
 strek 65
 strek, blinde ~ 67
 stub 79
 stukker, in ~ houwen 81
 sulfide 72

T

tas 73
 te breuk gaan 87
 tob 85
 toemaken 81
 toemaken, massief ~ 81
 toemaken, oberflächlich ~ 82
 toezetten 81
 toezetten, massief ~ 81
 toezetten, oberflächlich ~ 81
 tog, in een ~ 75
 trekken, krankengeld ~ 91
 treut 74

U

uitbetonneren 86
 uitbouwen 85
 uitgewerkt zijn 64
 uitrapen 61
 uitrichten 90
 uitzoeken 61
 unfallskas 90

urlaub, een dag ~ 90
 urlaubsdag 90

V

vaar jong 68
 vaarstek 69
 vaarstijger 69
 vaart 66
 vaart, naar een ~ erafklimmen 66
 vallen, de schoten ~ 80
 varen, naar de dag ~ 90
 vast gehalt 71
 vast, op ~ gehalt staan 71
 vaste loon 71
 veer 79
 veertien, een in gen ~ dagen zetten 72
 veertien, zich in gen ~ dagen zetten 72
 ventiel 78
 ventilator 67
 ventilator, een ~ inbouwen 90
 verbouwen 85
 verkijlen 84
 verlaat, een mens zonder ~ 92
 verlees 63
 verongelukken 90
 verpakken 76
 verschalen 87
 verschalungsbred 87
 vierdag 90
 vijfdel 71
 vijftigmeterzool 65
 vinden 89
 voet 74, 85
 volverpakt 82
 voor oord 76
 voorraad 63
 voorraad, op ~ liggen 63
 voorraad, op ~ liggen hebben 63
 voorrichtung 89
 voorrichtung, op ~ werken 89
 voorrichtungsstrek 89
 voorrichtungswerk 89
 voorrichtungswerk maken 89
 vorderkorf 65
 vordermachine 64
 vordermachinist 70
 vorderrad 63
 vorderschacht 65
 vordertoren 63
 vorderzeel 64
 vorderzool 66
 vortjageh 71
 vortvaren 76
 vrije dag 90
 vroegschicht 71
 vuilik 91

W

was 59
waskouw 63
waskouwewärter 70
wassen 60
water op gen lamp schudden 74
water, onder ~ zetten 67
waterboor 79
watergraaf 66
waterschacht 67
waterschlauch 79
wee, zich ~ doen 90
week 81
weer, slagend ~ 75
werken, in accoord ~ 71
werken, in accoordloon ~ 71
werken, in gen aarde ~ 64
werken, op gene berg ~ 68
werken, op voorrichtung ~ 89
werpen, een ijzer in gen rad ~ 83
werpen, een rad in gen hout ~ 83

wetterdeur 67
wirtschaft 90
wissel 66
wit maken 84
witten 84
wolfsmuil 84

Z

zaag 85
zeef 60
zeel 75
zeelvaart 75
zenklok 67
zes, een in gen ~ dagen zetten 72
zes, zich in gen ~ dagen zetten 72
zetten, een bouw ~ 85
zetten, een in gen veertien dagen
~ 72
zetten, een in gen zes dagen ~ 72

zetten, een stijl ~ 85
zetten, onder water ~ 67
zetten, op hopen ~ 63
zetten, zich in gen veertien
dagen ~ 72
zetten, zich in gen zes dagen ~ 72
zich heven 87
zich in gen veertien dagen zetten 72
zich in gen zes dagen zetten 72
zich wee doen 90
zimmerhouwer 70
zink 64
zinken 88
zinken, een schacht ~ 88
zool 65
ziindhütchen 80
ziindsnoer 80
zware hamer 77
zwegel 72
zweel 66